

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 30.

Onsdagen den 6 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 212, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 255, med förslag till lag angående förbud mot förvärv från utlandet av vissa fartyg.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 426, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m.; samt

nr 427, av herr *Lindhagen*, i samma ämne.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet till uppdelning av avdikningslån vid jorddelning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, angående ändrade bestämmelser om fordringarna på färgsinne och synskärpa, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Skövdes förpliktelser beträffande innehavare av vissa befattningar, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas, m. m.

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 101 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte medgiva,

a) att till rådmännen i Skövde Karl Johan Pettersson, Tage Edvard Rudstedt, Arvid August Heliodorus Edlund och Anders Oskar Johansson finge från och med den dag, då föreskrift om stadens förenande i judiciellt avseende med Gudhems och Kåkinds domsaga trädde i kraft, från allmänna indragningsstaten under deras återstående livstid utbetalas årlig gottgörelse av 3,352 kronor till Pettersson, 816 kronor till Rudstedt samt 135 kronor till en var av Edlund

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.

(Forts.)

och Johansson, med iakttagande av att å förmånen dyrtidstillägg icke skulle utgå;

b) att till Rudstedt finge från och med nyssnämnda dag, så länge han kvarstode i tjänst såsom stadsfogde med skyldighet att verkställa mantalsskrivning och debitering av utskylder, från allmänna indragningsstaten årligen utbetalas ytterligare gottgörelse med 1,200 kronor, med iakttagande av att ej heller å detta belopp dyrtidstillägg skulle utgå.

Enligt en vid utlåtet avgiven reservation hade herrar *Olof Olsson, Nilsson* i Gränebo, *Nilsson* i Fredriksfält, *Sandén, Jansson* i Falun, *Strindlund, Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna och *Isacsson* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att till rådmännen i Skövde *Karl Johan Pettersson, Tage Edvard Rudstedt, Arvid August Heliodorus Edlund* och *Anders Oskar Johansson* finge från och med den dag, då föreskrift om stadens förenande i judiciellt avseende med Gudhems och Kåkindes domsaga trädde i kraft, från allmänna indragningsstaten under deras återstående livstid utbetalas årlig gottgörelse av 3,352 kronor till *Pettersson*, 816 kronor till *Rudstedt* samt 135 kronor till en var av *Edlund* och *Johansson*, med iakttagande av att å förmånen dyrtidstillägg icke skulle utgå;

b) avslå Kungl. Maj:ts hemställan om medgivande att till *Rudstedt* från och med nyssnämnda dag, så länge han kvarstode i tjänst såsom stadsfogde med skyldighet att verkställa mantalsskrivning och debitering av utskylder, från allmänna indragningsstaten årligen utbetala ytterligare gottgörelse med 1,200 kronor.

Herr Sandén: Herr talman! I förevarande utlåtande är statsutskottet enigt om vad som föreslås i första punkten. Att utskottet sedan med en rösts majoritet även i andra punkten anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, torde väl närmast bero på en tillfällighet. I avdelningen hade flertalet, då frågan där behandlades, den uppfattningen, att endast hänsyn, som riksdagen under vanliga förhållanden icke kan taga, skulle kunna motivera ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Förhållandet är ju, att stadsfullmäktige i Skövde som villkor för stadens förening i judiciellt avseende med Gudhems och Kåkindes domsaga bland annat kräver, att staten, utöver vad som rätteligen av densamma kan fordras, skall utbetala vissa ersättningar. Staden har sålunda som villkor för förenandet uppsatt bland annat, att staten skulle till en rådmän, som tjänstgör som fastighetsregisterförare, utbetala 1,500 kronor om året, och till en rådmän, som också är stadsfogde, i hans egenskap av kronouppbörds-kassör utbetala ett årligt belopp av 1,200 kronor i vederlag för mistad uppborädsprovision å landstingsmedel. Statskontoret har inte haft någonting att erinra mot att ersättning tillerkändes rådmännen i staden med belopp som motsvarade vars och ens inkomster av rådmantjänsten, men däremot har statskontoret icke kunnat förorda ersättning till fastighetsregisterföraren, då uppdraget i fråga är att anse som tillfälligt. Kungl. Maj:t har heller icke i sin proposition upptagit detta stadens yrkande. I fråga om ersättningen till kronouppbörds-kassören, vilken, som sagt, också är stadsfogde och icke lagfaren rådmän, har statskontoret vid behandlingen av ärendet förklarar, att vederbörande rådmän icke kunde göra gällande någon rätt att i förevarande fall komma i åtnjutande av ersättning för den inkomst, han ginge förlustig, för den händelse bestyret med uppboräden av kronoutskylderna övertoges av postverket.

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.

(Forts.)

Statskontoret förmenar, att han skall ha den ersättning, som tillkommer honom som rådmän, men inte ersättning för bisysslor, som han har bestritt. Departementschefen, som också framhåller, att rådmannen i fråga icke kan anses äga rättsligt grundade anspråk på ersättning för mistad uppbördsprovision, tillstyrker emellertid på grund av billighetsskäl det anspråk, som staden rest i fråga om denna befattning.

Reservanterna i utskottet ha icke kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts uppfattning och vilja erinra därom, att det beslut, som riksdagen nu fattar, är av principiell innebörd och att det kan komma att leda till konsekvenser, som vi åtminstone icke för tillfället ha möjlighet att överblicka. Vi reservanter förstå väl, att Skövde stad vill bevaka sina intressen, och vi ha inte någonting särskilt att säga därom, men det tillkommer ju riksdagen att bevaka statsverkets intressen, och även om den summa, det nu gäller, inte är stor — det är ju, som sagt, endast 1,200 kronor — vilja vi påpeka att ett beslut enligt majoritetens förslag kan komma att medföra anspråk från andra städer, som befinna sig i samma läge som Skövde.

Förhållandet är för övrigt det, att Skövde stad i varje fall kommer att tjäna på sammanslagningen. Det är vidare att observera, att stadsfogden även utan denna sammanslagning kan berövas uppbördsprovisionen utan att därför äga någon som helst rätt till ersättning. Då det slutligen inom avdelningen också uppgivits, att stadsfogden i fråga genom att beredas annan sysselsättning kommer att kompenseras för den förlust, han gör genom indragningen av uppbördsprovisionen, ha reservanterna kommit till den uppfattningen, att icke heller några billighetsskäl föreligga, som tala för Kungl. Maj:ts förslag.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Det föreligger här en preliminär överenskommelse mellan Skövde stad och vederbörande statsmyndigheter om att staden Skövde skulle läggas under landsrätt och ansluta sig till Gudhems och Kåkinds domsaga. Även om det kan vara riktigt, vad reservanterna sagt, att Skövde stad inte har någon direkt rätt att få ersättning för minskad inkomst till kronouppbördsmanen, så innebär den ifrågavarande överenskommelsen en så pass stor förmån för staten, att man enligt utskottets mening inte bör riskera, att överenskommelsen genom ett avslag på Kungl. Maj:ts framställning möjligen komme att äventyras.

Här har talats om konsekvenser, som detta beslut skulle komma att medföra. För min del tror jag inte, att dessa äro så farliga. Skövde stad är ju redan av den storleksordning, att det kan bli fråga om staden inte utan vidare kunde skaffa sig magistrat med lagfarna rådmän och sålunda bilda ett eget rättssambälle utan anslutning till domsagan. Jag tror i motsats mot den föregående talaren, att det är det allmänna, som vinner mera på denna sammanslagning, än vad Skövde stad kommer att göra.

Vidare är det också en annan omständighet som bör beaktas. Vi veta, att många städer protesterat, när det varit fråga om att lägga dem under landsrätt. Här har nu kunnat träffas en överenskommelse, där Skövde stad gått med på att bli lagd under landsrätt, och jag anser, herr talman, att det innebär mycket stora fördelar att genom frivillig överenskommelse få en sammanslagning till stånd. Detta har varit det bärande motivet för utskottets ställningstagande, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Wallen*.

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen: Det är ju så, herr talman, som den förste ärade talaren sade, att vi reservanter i det stora hela ha anslutit oss till justitieministerns linje. Vi tycka som han, att detta ärende är av stort allmänt intresse, och vi tycka, att det sätt, på vilket det ordnats, är praktiskt och klokt, men det finns ju en liten tvistepunkt. Det är egentligen en mycket liten detalj, men man kan inte säga, att det är en bagatell. Reservationen skulle naturligtvis inte ha samlat elva stycken ledamöter, för den händelse det hade varit fråga om en bagatell, och jag vill ju säga, att för den händelse inte en av ledamöterna i sista stund — oförsiktigt nog — hade lämnat sin plats åt en västgöte, så hade det blivit tolv mot tolv, och vi hade följaktligen varit beroende av lottens utslag.

Att vi reservanter gått fram på den linje, som vi valt, är beroende därpå, att vi finna departementschefens ståndpunkt litet oresonlig, och jag tror därför, att det är synnerligen viktigt, att man försöker klarlägga den här ordentligt. Det är nämligen det lustiga med den, att så enkel den än är, så är den egentligen rätt invecklad. Jag tänker därför att repetera saken ännu en gång. Man kan ju inte säga mer än vad som finns i ärendet, men man kan naturligtvis vända detta på olika sätt.

För att då börja från början vill jag säga, att för den händelse den för-
ening, som här föreslås i judiciellt avseende mellan staden Skövde och den kringliggande domsagan, kommer till stånd, så försvinner ju rådhusrätten, och med den försvinna också rådmännen. Detta hör till de självklara sakerna. Men det är på denna punkt, som detta lilla villkor finns, som herr Sandén relaterade: att magistraten i Skövde har begärt, att den ene av rådmännen skall få en viss särskild ersättning.

För att ytterligare ta saken från början är det kanske skäl, att vi samtidigt för att riktigt klargöra läget tänka även på den andre rådmannen, som här är i fråga. Denne senare av dessa båda rådmän — han heter för resten Karl Johan Pettersson — står här antecknad såsom den tillkommande ägaren till 3,352 kronor årligen under sin återstående livstid. Det är ingenting att säga om den summan, ty han går miste om de pengarna i och med att han förlorar sin rådmanssyssla. Men han är också fastighetsregisterförare, och då tyckte magistraten, att eftersom han gick förlustig denna syssla, borde han ha en liten ersättning, som kunde bestämmas till 1,500 kronor. Men statskontoret satte sig bestämt emot denna summa. Man sade, att när han fick den sysslan, var det endast tills vidare, som han fick den, och den var alltså rent tillfällig. Departementschefen har gillat det skälet, och han nämner inte i propositionen någonting vidare om ersättningen på 1,500 kronor.

Men sedan ha vi den andre rådmannen, Rudstedt, som på samma gång är stadsfogde i Skövde. Han står antecknad här såsom den som för sin återstående livstid bör ha 816 kronor årligen och det finns ingenting att säga om detta heller, ty det mister han ju faktiskt. Men så är han dessutom kronouppbörds-kassör, och det är som sådan han har provision på debiteringen och upp-
börden av landstingsskatten. När han skulle gå miste om detta, tyckte magistraten i Skövde, att han borde ha en liten ersättning för denna sin mistning, och så bestämde man denna till 1,200 kronor årligen och satte in ett sådant villkor för överenskommelsen. Det är just här, som vi ha själva tvistepunkten, ty vi ha frågat oss: varför skall Rudstedt ha de där 1,200 kronorna?

Redan i länsstyrelsen blev man litet betänksam. Länsstyrelsen tyckte, att för den händelse han skulle få ersättning, skulle han åtminstone inte ha mer än hälften, d. v. s. 600 kronor, och han skulle inte heller få ersättningen på

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.

(Forts.)

livstid utan endast under tio år. Man kan ju inte säga, att denna ståndpunkt precis stöder kravet på de där 1,200 kronorna.

Men statskontoret var litet svårare. Det satte sig bestämt emot dessa 1,200 kronor, liksom det hade satt sig emot de 1,500 kronorna. Det fanns inget skäl, ansåg man i statskontoret, ty den omständigheten, att denne man är kronouppbördskassör och i denna egenskap har ifrågavarande provision, betyder i sak ingenting, därför att landstinget kan ordna med sin uppbörd hur det vill. Det behöver inte låta den ske i samband med kronouppbörderna, och om landstinget skulle ordna uppbörden på något annat sätt, skulle Rudstedt inte ha någon som helst rätt att kräva ersättning. Men inte nog med det. Kronouppbörderna behöver inte heller alltid ordnas på det sätt, som den är ordnad för närvarande. Man kan mycket väl tänka sig, att den exempelvis överlämnas till postverket, och Rudstedt skulle under sådana omständigheter heller inte ha någon rätt att kräva ersättning för detta. Statskontoret drog följaktligen den slutsatsen, att här finns ingen som helst rätt för Rudstedt att kräva någon ersättning, och då bör han heller inte ha den.

Departementschefen har också lämnat synpunkten om något rättskrav och i stället framlagt den uppfattningen, att Rudstedt av billighetsskäl borde ha de 1,200 kronorna. Då tänkte vi reservanter: vad kan det egentligen vara för billighetsskäl, som tala för Rudstedt? Intet annat, vad jag kan förstå, än att det var en tur och en lycklig slump, att han fick det här uppdraget. Det är ren otur, att han går miste om det. Men detta är ju sådant, som hör till livets kastningar, och som vi alla böra försöka bära med jämnmod. Och inte skola vi väl falla på den idén att begära en statspension på 1,200 kronor för att vi någon gång ha otur i livet.

Till detta skulle jag vilja lägga en synpunkt, som också herr Sandén snudade vid. Det är ju på det viset, att hur man än ordnar med uppbörden, måste ju landstingsskatten alltid debiteras i de olika städerna, och det måste finnas någon, som sköter om detta. Om nu staten skulle så att säga lösgöra Rudstedt genom den föreslagna statsersättningen, kan jag tänka mig, att jag två saker kunna inträffa. Jag vill ju därför inte säga, att det är nödvändigt, att de inträffa, men jag gör det lilla tankeexperimentet för att visa, hur det ligger i denna sak, när man riktigt spränger sönder den. Man kan således tänka sig, att staden i fortsättningen överlämnar debiteringsuppdraget åt Rudstedt och att Rudstedt får provision på det. Då får han provision två gånger för samma sak. Men om det skulle visa sig, att magistraten i Skövde tycker, att detta ändå är för grovt, då får han ingen provision, och då gör staden Skövde en vinst på statens bekostnad. Nu behöva vi ju inte tänka oss, att ärendet i fortsättningen får någon av dessa groteska former, men kvar stå i alla fall två ting, nämligen att debitering av landstingsmedel måste ske i Skövde och att någon måste sköta om den saken; det är väl naturligt, att den som gjort det förut också får göra det i fortsättningen. Det är således på det sättet, att fastän Rudstedt inte har någon rätt till dessa ersättningsmedel och de heller inte rätt gärna kunna utgå av billighetsskäl, så skulle i alla fall staten ersätta en debiteringsprovision, som han egentligen inte behöver gå miste om.

Att hela saken skulle falla på denna fråga, som herr Carl Carlsson tänkte sig, det är väl ändå litet svårt att tro.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Svensson, Martin: Jag vill först be att få reducera det påstående, som framkommit här, att statskontoret skulle ha bestämt avstyrkt det ifrågava-

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.
(Forts.)

rande beloppet. Statskontoret anför, att Rudstedt icke kunde göra gällande någon rätt att i förevarande fall komma i åtnjutande av ersättning för den inkomst, han ginge förlustig, för den händelse bestyret med uppbörden av kronoutskylderna övertoges av postverket, men jag har icke kunnat utläsa, att statskontoret skulle ha bestämt avstyrkt beloppet. Det talas ju endast om den juridiska rätten, och i det fallet föreligga ju inga olika meningar. Juridiskt rätt kan inte herr Rudstedt anses ha, det har ju Kungl. Maj:t också poängterat.

Men när man sedan vill bestrida, att här föreligga billighetsskäl, då kan jag inte följa reservanternas, ty billighetsskäl torde väl i synnerligen hög grad föreligga. Man kan säkerligen inte taga ifrån Rudstedt denna inkomst på 1,200 kronor utan att på något sätt ge honom ersättning för den. Nu sade herr Sandén, att han på annat sätt komme att kompenseras, men det lär tvärtom förhålla sig så, att han visserligen fortfarande får sköta debiteringen men går miste om uppbördsprovisionen. Debiteringsarbetet kommer inte att minskas, sedan sammanslagningen skett, utan det kommer snarare att ökas.

Det är för mig alldeles klart, att herr Rudstedt bör få sig tillförsäkrade dessa 1,200 kronor och att det föreligger verkliga billighetsskäl för detta. Därest beloppet icke beviljas av statsverket, så kommer det sannolikt att drabba Skövde stad. Men nu har ju i den preliminära uppgörelse, som träffats mellan Skövde stad och Kungl. Maj:t, ingått, att statsverket skulle utfästa sig att betala dessa 1,200 kronor, och det förhåller sig ju också så, som herr förste vice talmannen sade, att det är endast en liten detalj i den större fråga, det här gäller, men dock en detalj, sådan, att den skulle kunna trassla till saken och åtminstone försena den planerade sammanslagningen. Detta tingslag och Skövde stad äro fullt överens, huru de skola gå till väga vid uppförande av nytt tingshus och hur de skola repartisera. Då utskottsmajoriteten icke har velat riskera, att saken genom ett avslag på Kungl. Maj:ts framställning skulle komma ut i det ovissa, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det är egentligen två saker, som herr Martin Svensson framhållit här. Den ena är den, att statskontoret uppenbarligen inte bestämt har avböjt eller satt sig emot det ifrågasvarande ersättningskravet. Statskontoret har intagit precis samma ståndpunkt i fallet Rudstedt som i fallet Pettersson. Anser man att det är ett avstyrkande i ena fallet, måste man anse, att det är ett avstyrkande i det andra fallet också. Departementschefen har funnit, att det petterssonska fallet ligger olyckligt till och har på grund därav måst tillgripa skälet om billighetskrav i fråga om fallet Rudstedt. Detta beträffande den ena av de två synpunkter, som herr Svensson, Martin, framhöll.

Den andra saken skulle vara den, att dessa billighetsskäl måste tala starkt, därför att Rudstedt i fortsättningen kommer att ha debiteringen om hand, men kommer då inte att få ersättning för sitt arbete. Det vore i så fall rätt underligt. Skulle följaktligen staten betala ersättning för ett debiteringsupdrag, som staden själv inte skulle behöva betala någonting för? Jag förmodar, att herr Martin Svensson tycker liksom jag, att detta vore i högsta grad konstigt.

Herr Svensson, Martin: Jag ber i det fallet att få nämna, att det här är fråga om uppbördsprovision och att vederbörande går miste om denna, sedan

Om vissa gottgörelser i anledning av rådhusrättens i Skövde upphörande.
(Forts.)

postverket tagit hand om uppbörden. Men debiteringen kommer han fortfarande att få hava hand om.

Herr förste vice talmannen: Man har även provision på debiteringen, herr Martin Svensson!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* och herr *Sandén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 91, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 62.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av städerna Hedemoras och Sätters förpliktelser beträffande innehavare av vissa befattningar, vilka vid rådhusrättens i städerna upphörande komma att indragas, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ändrad lydelse av § 7 bankoreglementet; och

nr 45, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag i fråga om publicering av hittills otryckta riksdagsprotokoll.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. pensionsåldern för vissa civila befattningshavare.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion om upphävande av den år 1934 beslutade sänkningen av pensionsåldern för vissa civila befattningshavare.

I en inom första kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 255, hade herr *Johansson, Johan Bernhard*, och herr *Ernfors* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till 1937 års riksdag om sådan revision av det år 1934 antagna tjänstepensionsreglementet, att sänkningen av pensionsåldern för civila befattningshavare upphävdes utom i sådana fall, då en tidigare pensionering motsvarade det allmännas intresse.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion I:255 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Lindgren* och *Ernfors*, vilka yrkat bifall till den föreliggande motionen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Bankoutskottet yttrar som skäl för sitt avstyrkande av motionen, att det inte kan vara lämpligt att så nära inpå fattandet av 1934 års beslut i denna fråga vidtaga ändringar i dessamma, och utskottet anför för övrigt, att inga omständigheter inträffat, som föranleda en sådan ändring.

Jag har, när 1934 års beslut fattades och även därefter, haft en stark känsla av att det beslutet inte var riktigt välgrundat. Det tillkom, som bekant, under en period av stor arbetslöshet, och det fattades med denna arbetslöshet såsom bakgrund. Jag finner det inte vara lyckligt, att man under en tid, då arbetslöshet i stor utsträckning rådde bland kroppsarbetarklassen, genomförde en reform av så betydelsefull innebörd, mot vilken för övrigt erinringar redan vid beslutets fattande gjordes.

I den nu förevarande motionen har det begärts, att frågan om viss revision av det år 1934 antagna tjänstepensionsreglementet skulle utredas och ånyo tagas under omprövning. Det anfördes redan vid beslutets fattande, att det kan vara fara värt, att de fördelar, man avsåg att vinna ur allmän social synpunkt, kunde komma att motverkas genom att många befattningshavare blivit pensionerade vid en ålder, då de ännu äro arbetsföra och jämsides med uppbärande av pension kunna konkurrera på den allmänna arbetsmarknaden. Jag tror, att erfarenheten på detta område redan har bestyrkt den uppfattning, som då uttalades. Det är även stora grupper bland befattningshavarna själva, som tillskyndats direkta inkomstminskningar med därav följande olägenheter i olika avseenden, och man har fått klart för sig, att det råder en stark misstämning bland stora grupper av dessa befattningshavare.

Det år 1934 antagna tjänstepensionsreglementet har ju också för statsverket medfört betydande utgiftsökningar och kommer även att framdeles medföra dylika. I den proposition, som låg till grund för beslutet, meddelades det, att redan den 1 juli 1935 förutsågs en utgiftsökning av 4.15 miljoner kronor. som sedan komme att successivt stiga: den $\frac{1}{7}$ 1936 till 4.56 miljoner kronor. den $\frac{1}{7}$ 1940 till 5.88 miljoner kronor och den $\frac{1}{7}$ 1945, när departementsförslaget skulle vara genomfört, till 6.88 miljoner kronor, således nära 7 miljoner kronors årlig ökning. Utskottet gjorde vissa jämkningar i Kungl. Maj:ts då framlagda proposition, men utskottet hade inte angivit, hur stor kostnadsökningen för det allmänna vore enligt utskottets förslag. Utskottet sade endast, att det inte varit det möjligt att lämna en sådan uppgift, men det vore säkerligen en betydande utgiftsökning av automatisk natur att räkna med under de närmast kommande åren.

Ang. pensionsåldern för vissa civila befattningshavare (Forts.)

Det har syntts motionärerna vara lämpligt — tvärtemot vad utskottet anser — att en omprövning, om en sådan skall göras, bör ske så nära inpå 1934 års beslut som möjligt, innan det beslutets verkningar hunnit sträcka sig alltför långt, och att således en omprövning redan nu vore högeligen önskvärd. Det är ju en ovanlig åtgärd, men 1934 års beslut med dess stora innebörd var också ett ovanligt beslut. Vad motionärerna yrka är, att riksdagen måtte besluta en skrivelse med begäran om utredning och förslag till en revision av det år 1934 antagna tjänstepensionsreglementet, men vi ifrågasätta naturligtvis aldrig, att det skall bli en allmän återgång till de före år 1934 gällande bestämmelserna. Vi ha dock ansett, att det kan vara önskvärt med en revision på så många punkter, att vi redan nu ha velat motionsvis framställa detta yrkande. Även om riksdagen känner sig bunden av sitt beslut 1934, finns det dock många, som anse, att beslutet inte hade bort givas den omfattning det fick och att den motion, som här har väckts, måste anses vara befogad.

Jag vill med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Ernfors* och *von Geijer*.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! I den proposition angående sänkning av pensionsåldern för vissa civila befattningshavare, som Kungl. Maj:ts förelade 1934 års riksdag, gjordes framställningar om långt gående reduceringar i fråga om pensionsåldern. Efter en kompromiss i bankoutskottet, kom utskottet i sitt utlåtande fram till det förslag, som sedan vann riksdagens bifall år 1934. Det i anledning därav utfärdade civila tjänstepensionsreglementet trädde i kraft den 1 juli 1935 och har följaktligen inte varit i tillämpning ett år ännu. I år hemställa emellertid ett par motionärer, att riksdagen måtte upphäva det beslut, som fattades år 1934 under trycket av, som herr J. B. Johansson säger, den arbetslöshet, som då var rådande. Den omständigheten var nog, herr J. B. Johansson, en bisak. Visserligen tog bankoutskottet en viss hänsyn till den, men man kan väl inte ge sig in på att reglera pensionsförhållanden enbart med tanke på att det vid ett visst tillfälle råder en stor arbetslöshet, utan det var nog för att skapa en bättre sakernas ordning för framtiden, som utskottet år 1934 hemställde, att riksdagen måtte bifalla propositionen, ehuru visserligen i förändrat skick. Bankoutskottet säger nu i år: »Sedan riksdagen för endast två år sedan fattade sitt beslut i denna fråga, hava enligt utskottets uppfattning icke inträffat några omständigheter av sådan art, att de kunna motivera ett annat ställningstagande i ärendet än vad då ägde rum.» Bankoutskottet är med undantag för två reservanter enhälligt i denna uppfattning, och bankoutskottet har på den grund ansett att det är alldeles för tidigt och överhuvud taget onödigt att vidtaga några ändringar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets här föreliggande utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion om förhöjning av pensionsförmånerna för vissa f. d. beställningshavare vid armén och marinen;

nr 48, i anledning av väckt motion om förhöjd pension åt vissa högbåtsmän; nr 49, i anledning av väckt motion om viss ändring av gällande bestämmelser angående pensionering av gymnastiklärare; samt nr 50, i anledning av väckt motion angående f. d. kammarskrivaren, kaptenen i Upplands regementes reserv G. A. Sodenstiernas rätt till pension.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

*Om pension
åt läroverks-
vaktmästaren
Ida Josefina
Bäckström.*

I en den 6 mars 1936 dagtecknad proposition, nr 196, hade Kungl. Maj:t under punkten 19 föreslagit riksdagen medgiva, att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Luleå Ida Josefina Bäckström, född Bergmark, finge från och med månaden näst efter den, varunder hon lämnade sin anställning, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 1,200 kronor.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 359, hade herr *Bergqvist* hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Luleå Ida Josefina Bäckström, född Bergmark, finge från och med månaden näst efter den, varunder hon lämnade sin anställning, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 1,584 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionen I: 359, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte medgiva, att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Luleå Ida Josefina Bäckström, född Bergmark, finge från och med månaden näst efter den, varunder hon lämnade sin anställning, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 1,200 kronor.

Herr Bergqvist: Jag anser mig böra säga några ord i den nu föredragna punkten 22, därför att där behandlas också en motion som jag väckt. Det gäller frågan om pension åt läroverksvaktmästaren Ida Josefina Bäckström i Luleå. Hon har tjänstgjort såsom vaktmästare i 31 år och kommer nu vid 68 års ålder att lämna sin anställning den 1 juli 1936.

Enligt de normer, som gälla för pension åt läroverksvaktmästare, skulle hon vara berättigad till en pension av 1,584 kronor för år, vilken summa också föreslagits av skolöverstyrelsen. Någon anmärkning mot den har inte framställts från statskontoret eller annan myndighet. Men fru Bäckström, som för några

Om pension åt läroverksvaktmästaren Ida Josefina Bäckström. (Forts.)
 är sedan i sin tjänst ådragit sig ett lyte på grund av olycksfall i tjänsten, har för detta fått en livränta på 533 kronor, och nu hemställer riksförsäkringsanstalten, att det vid bestämmandet av hennes pension skall tagas hänsyn till denna livränta. Detta har också statskontoret biträtt, och Kungl. Maj:t har åtminstone delvis följt dessa myndigheters uttalanden. Därför har det pensionsbelopp, som hon bör vara berättigad till, föreslagits minskat med ett avdrag från hennes livränta på 384 kronor. Vad som sker är sålunda det, att man tar ifrån henne 384 kronor utav den livränta hon fått för i tjänsten ådraget lyte. Det förefaller, som om detta inte skulle vara så rättvist handlat emot en gammal trotjänarinna i statens tjänst. Jag har i varje fall velat säga några ord till förmån för den motion jag väckt, vari hemställes, att hon måtte få uppbära en årlig pension av 1,584 kronor utan något avdrag på sin livränta.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

I herr Bergqvists yttrande instämde herrar *Sandström, Asplund, Hansén och Carlström.*

Herr Åkerberg: Jag har inte deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, men jag vill i alla fall yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är, som biskop Bergqvist här påpekat, så, att Bäckström förut uppbär en livränta på 533 kronor och 34 öre. Kungl. Maj:t och utskottet ha icke velat vid utmätandet av hennes pension som vaktmästare vid högre allmänna läroverket i Luleå tillstyrka, att vid pensionens bestämmande hänsyn toges till hela denna ersättning, men en avsevärd del av densamma har på det sättet försvunnit. Det kan ju vara en omdömesfråga, hur långt man bör gå i detta fall. Jag tycker för min del, att utskottet har varit rätt salomoniskt i sin dom, och jag ber att få tillstyrka, att kammaren bifaller utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51 punkten 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 23—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om pension
åt städerskan
Juliena Char-
lotta Wallin.

Punkten 29.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 206, hade herr *Bäcklund* hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att städerskan *Juliena Charlotta Wallin* vid statens järnvägar i Skövde finge från den dag, då hon lämnade sin anställning, komma i åtnjutande av en årlig pension utgående av trafikmedel till ett belopp av 384 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion I: 206 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Bäcklund: Herr talman! Utskottet har i denna punkt behandlat en motion, som jag har väckt. Den gäller en städerska vid statens järnvägars station i Skövde. Hon har arbetat där såsom städerska i mer än 36 års tid. Utskottet redogör för hennes avlöningsförmåner och säger, bland annat, att hon i ersättning för sitt arbete uppburit i medeltal 420 kronor om året. Men avlöningen har ju under många år varit avsevärt högre. Det är klart, att man kan få fram ett medeltal på 420 kronor, när arbetet under senare år varit reducerat och därför också avlöningen varit lägre. Efter dessa 36 års tjänst har hon enligt läkarintyg ådragit sig en affektion i båda knälederna och den därigenom uppkomna oförmågan till arbete är för framtiden bestående.

Järnvägsstyrelsen säger, att den inte velat »för närvarande» gå med på något understöd av statsmedel. Jag vet inte vad järnvägsstyrelsen menar med detta, om det möjligtvis är beroende av att mannen har en liten pension på 1,176 kronor. Statskontoret har ju också gått med på järnvägsstyrelsens linje här, och den granholmska småsnålheten har fått vara avgörande även för utskottet. Saken borde i stället ha vunnit beaktande.

Jag tycker inte det är riktigt rättvist, att en befattningshavare, även om det är fråga om en i underordnad ställning, efter så lång tjänstetid inte skall kunna få något ifrån staten. Jag har ju i min motion föreslagit, att hon skulle få komma i åtnjutande av en årlig pension av 384 kronor. Det är alltså en vanlig riksdagspension till änka, men en änka har ju i regel inte utfört något arbete åt staten. Den ifrågavarande befattningshavaren har dock tjänstgjort under 36 år. Jag känner mycket väl till just detta förhållande, därför att jag ofta varit i Skövde och sett henne klockan 3 eller 4 om morgnarna och sent på kvällarna hålla på med sitt arbete. Detta har inte bara gällt stationshuset i Skövde, som hon skulle hålla reda på med alla dess expeditjonslokaler och väntsal, utan också de överliggningsrum, som voro anordnade i lokstallarna i Skövde.

Jag förstår att jag inte bör våga mig på att begära någon votering mot ett enhälligt utskott, och jag kommer inte att göra det heller, men jag anser inte, att man har förfarit riktigt honnett i det här fallet, då man inte vill ge någon pension för så lång tjänstgöringstid. Det kanske finns möjlighet att en annan gång få utskottet på en bättre ståndpunkt än den, som det för tillfället har stannat vid, och lever befattningshavaren och jag själv nästa år, lovar jag att då återkomma med frågan, så att vi kanske då få resonera om saken igen.

För ögonblicket inskränker jag mig med dessa ord — och utan att begära någon votering — till att yrka bifall till min motion.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 30—38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Norrbottens läns hus-hållningssällskap för inrättande av lantbruksskola jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 6 mars 1936 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 193, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att åtgärder finge vidtagas för Kalix träindustriaktiebolags likvidation och verksamhetens övertagande av domänverket i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder;

2) medgiva, att åtgärder finge vidtagas för avveckling av föreningen Nederkalix industri u. p. a. i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder;

3) till avskrivning av lånekapital, anvisat åt föreningen Nederkalix industri u. p. a., under utgifter för kapitalökning, avbetalning å statsskulden, för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,400,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet jämväl till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1:o) I: 326 av herr *Tham, Vollrath*, m. fl., vari hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 193 men med avslag å denna, i vad den avsåge domänverkets övertagande av Kalixverken, ville besluta:

1) att medgiva, att åtgärder finge vidtagas för Kalix träindustriaktiebolags trädande i likvidation;

2) att ett särskilt aktiebolag skulle bildas för övertagande från Kalix träindustriaktiebolag av dess anläggningar i Kalix samt från domänstyrelsen av dess anläggningar vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen;

3) att i detta syfte medge, att domänverkets egendom i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen avhändes kronan och försåldes, varvid i tillämpliga delar gällande författningar angående försäljning av kronoegendom skulle lända till efterrättelse;

4) att i riksstaten för budgetåret 1936/1937 till statens aktieteckning i det nya bolaget skulle anvisas å Utgifter för kapitalökning, fonden för statens aktier, ett belopp av högst 5,750,000 kronor, däri även skulle inbegripas kostnaderna för utökande av sulfatfabriken i Kalix;

5) att medgiva domänverket rätt att mot överlåtelse på det nya bolaget av Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen teckna aktier i detta å 6,000,000 kronor;

6) att medgiva, att förlagskredit i den utsträckning, sådan lämpligen ej kunde uppbringas i den allmänna marknaden, mot betryggande säkerhet skulle av staten kunna lämnas det nya bolaget intill 5,300,000 kronor;

7) att det nya aktiebolaget skulle övertaga de förpliktelser, som domänstyrelsen iklätts i fråga om pensionering av de vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen anställda;

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

8) att Kungl. Maj:t skulle äga att i det nya aktiebolagets styrelse tillsätta två styrelseledamöter och en revisor jämte suppleanter för dessa; samt

9) att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att verkställa utöver de ovan angivna även övriga med överlåtelse förenade åtgärder, dock utan rätt att härvid utan riksdagens hörande företa något, som skulle i avsevärd mån öka statens förpliktelser eller stegra dess utgifter;

2:o) II: 653 av herr *Lövgren*, vari hemstälts,

att riksdagen måtte vidtaga den förändringen i Kungl. Maj:ts proposition nr 193, att de enskilda aktieägarna tillerkändes en ersättning vid likvidationen av Kalix träindustriaktiebolag intill ett belopp som motsvarade 68 procent av deras aktieinnehav, samt

att de medlemmar i den ekonomiska föreningen Nederkalix industri u. p. a. som erlagt mer än 10 procent av det av dem tecknade beloppet måtte erhålla återbäring av de belopp som de erlagt utöver 10 procent.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

A) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 326 medgiva, att åtgärder finge vidtagas för Kalix träindustriaktiebolags likvidation och verksamhetens övertagande av domänverket i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder;

B) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 653

1) medgiva, att åtgärder finge vidtagas för avveckling av föreningen Nederkalix industri u. p. a. i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder;

2) till avskrivning av lånekapital, anvisat åt föreningen Nederkalix industri u. p. a., under utgifter för kapitalökning, avbetalning å statsskulden, för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,400,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrarna *Gabrielsson*, *Fritiof Gustafson*, *Bengtsson*, *Hedlund* i Häste och *Gustafson* i Kasenberg, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

A) i anledning av motionen I: 326 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag rörande domänstyrelsens övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar

1) medgiva, att åtgärder finge vidtagas för Kalix träindustriaktiebolags trädande i likvidation;

2) medgiva, att ett särskilt aktiebolag bildades på sätt i reservationen angivits för övertagande från Kalix träindustriaktiebolag av dess anläggningar i Kalix samt från domänstyrelsen av dess anläggningar vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen;

3) medgiva, att domänverkets egendom i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen försälldes till det nya bolaget;

4) till aktieteckning i det nya bolaget, under utgifter för kapitalökning, fonden för statens aktier, för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 5,750,000 kronor;

5) medgiva domänverket rätt att mot överlåtelse på det nya bolaget av Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen teckna aktier i detta å 6,000,000 kronor;

6) medgiva, att förlagskredit mot betryggande säkerhet skulle av staten kunna lämnas det nya bolaget intill ett belopp av 5,300,000 kronor;

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

B) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 653

1) medgiva, att åtgärder finge vidtagas för avveckling av föreningen Nederkalix industri u. p. a. i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder;

2) till avskrivning av lånekapital, anvisat åt föreningen Nederkalix industri u. p. a., under utgifter för kapitalökning, avbetalning å statsskulden, för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,400,000 kronor.

Herr Tham, Vollrath: Herr talman! Genom Kungl. Maj:ts proposition nr 193 och jordbruksutskottets utlåtande nr 59 känner kammaren väl till det historiska förloppet av statens förvärv av sågverken vid Karlsborg och Båtskärsnäs i Nederkalix socken, vartill kommer Sandvik på Seskarön och Lövholmen strax söder om Piteå stad. Industrien i Kalix, omfattande cirka 8,000 standards och 15,000 till 18,000 ton sulfatmassa, har sedan år 1927 drivits av ett för ändamålet bildat aktiebolag, Kalix träindustriaktiebolag, där staten direkt eller indirekt haft ett dominerande inflytande. Sågverksanläggningarna vid Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen ha däremot drivits av domänverket i dess egen regi och med verkets egna förlagsmedel.

Statens totala engagement i dessa verk per den 31 december 1935 utgjorde i Kalixföretaget 6,280,000 kronor och i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen 7,910,000 kronor eller sammanlagt sålunda 14,190,000 kronor. Om man härifrån drar vad staten i form av aktier satsat i Kalixföretaget eller lämnat såsom lån mot säkerhet av aktier, 3,792,000 kronor, så återstår för samtliga verk en skuldsumma av 10,398,000 kronor, vartill kan läggas främmande skulder, 1,462,000 kronor. Verkets totala skuld är sålunda 11,860,000 kronor, sedan aktiekapitalet i Kalixverket frånräknats, såsom man kan anse förbrukat. En värdesättning har skett på samtliga verkens tillgångar efter en låg och trygg beräkning. Man har utgått ifrån taxeringsvärdena, på verk och fasta maskiner, och för trävarulagret har man räknat med 100 kronor per standard, vilket kan anses vara en trygg siffra. Många anse, att siffran kanske är väl låg, men den är i alla händelser på säkra sidan, när det gäller värdesättningen. Övriga tillgångar, inventarier och materialier, äro upptagna efter bokförda värden, som anses vara skäliga. Man kommer då till ett värde av 11,786,918 kronor, och med den nyss nämnda skuldsumman 11,860,000 skulle tillgångar och skulder, aktiekapitalet frånräknat, ungefär svara emot varandra. Då emellertid det vore oundvikligt att i en snar framtid ett nytt tillskott av kapital sker, delvis i sammanhang med viss omläggning och utvidgning av driften, föranstaltade Kungl. Maj:t under senare delen av 1935 om en fullständig utredning i berörda hänseende, även avseende lämpligaste sättet för Kalixindustrianläggningarnas sammanförande under gemensam ledning med domänverkets sågverk i Sandvik, Båtskärsnäs och Lövholmen.

Resultatet av denna utredning föreligger i Kungl. Maj:ts proposition nr 193 och motionen nr 326 i denna kammare, till vilka jag hänvisar. Om man ser på sid. 18 i Kungl. Maj:ts proposition, finner man, att det nedlagda kapitalet skall förräntas och dessutom ett överskott uppstå. Enligt 1933 års skogssakkunnigas utlåtande torde råvarutillgången vara säkerställd för en lång tid framåt, vilket ju också är en förutsättning för att industrien över huvud skall kunna drivas. Men det har sagts, att det vore bättre att transporterera detta överskott av råvaror, timmer och ved till industrianläggningar söderut, som äro i stort behov av råvarutillskott, i stället för att driva en rörelse på en nordligare breddgrad, vilken rörelse därtill vore mer eller mindre statsunderstödd.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

Emot detta argument kan anföras, att Kalixindustrien är lokaliserad till en relativt tätt befolkad ådal, och man kan inte lämna dess befolkning utan stöd. En överflyttning av arbetslösa eller arbetsbehövande söderut i någon nämnvärd utsträckning är otänkbar. Man måste för övrigt komma ihåg, att detta är en gränsbygd, som helt enkelt inte kan avfolkas, och vars befolkning inte får lämnas i armod. I omedelbar närhet på andra sidan gränsen arbetas det för fullt, och det kan lätt uppstå farliga komplikationer, om man lämnar en dylik landsbygd åt sitt öde. Enbart dessa skäl motivera ett upprätthållande av driften. Hur skall då detta ske?

Då skogarna huvudsakligen ägas av staten, torde man ej kunna räkna med enskilda företagare, utan rörelsen måste drivas med statens medverkan. För att detta skall ske i bästa samförstånd med konkurrerande svensk industri och dessutom bli för staten vinstgivande, torde förutsättningarna vara för *det första* ett rättvist bestämmande av råvarupriserna från statsskogarna, för *det andra* erfaren och dugande ledning, som med hänsyn till de ständigt varierande situationerna kan fatta snabba beslut utan att vara bunden utav ämbetsmannens snävare direktiv, samt för *det tredje* en sakkunnig revision.

I likhet med av finska staten drivna trä- och cellulosaindustrier och i överensstämmelse med svenska statens affärsföretag, tobaksmonopolet samt Vin- och spritcentralen torde bolagsformen vara det enda tänkbara för att uppnå önskad kontroll och effektiv revision. Visserligen driver domänverket sågverksrörelse vid en del småsågar, spridda här och var i landet, men i detta fall har man en geografiskt sammanhängande industrigrupp, som synnerligen väl lämpar sig såsom en enhet för sig i ett av domänverket ägt och dirigerat aktiebolag, i vars styrelse och revision ingå sakkunniga och ojäviga personer. Ett intimt samarbete med den nordsvenska industrien både beträffande råvaruanskaffning, den lokala förvaltningen, virkessortering och försäljningspolitik äro synpunkter av vikt för det gemensamma bästa. Den stora norrländska sågverks- och massaindustrien bör ej vid virkesköpen från kronoskogarna bli sämre ställd än det statliga företaget, vilket ej hindrar, att såväl den ena som den andra kan träffa mångåriga avtal efter sunda, praktiska och likartade grunder. Det är att befara, att om nu nämnda industrigrupp inrangeras under domänverkets regi, så blir råvaruanskaffningen en bokföringsåtgärd och intet annat utanför både kontroll och konkurrens. Under bolagsformen däremot blir tillvägagångssättet vid virkesinköpen likartat för alla, vare sig vid virkesauktioner eller genom avtal.

Under diskussionens gång här i kammaren torde komma att framhållas olika synpunkter, varför jag nu inskränker mig till att erinra om att bolagsformen tillstyrkts av länsstyrelsen i Norrbottens län, socialstyrelsen, kommerskollegium och statskontoret. Det borde därför inte vara någon tvekan beträffande vad som i detta fall är det rätta.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservation.

Herr Nilsson, August: Frågan om Kalixverket har som bekant varit en stridsfråga här i riksdagen, och partierna ha stått skarpt emot varandra, när det gällt anslag till detta företag däruppe i översta Norrland. Nu se vi såväl av utskottets utlåtande som av reservationen, att det inte längre är någon stridsfråga, utan att det råder en fullkomlig enighet om att vi måste upprätthålla Kalixanläggningarna, framför allt för att inte ställa befolkningen däruppe på bar bakke och föranleda en svår arbetslöshet men — såsom vi hört av

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

den siste talaren — även därför att dess belägenhet nära gränsen påkallar särskild uppmärksamhet.

Den strid, som här äger rum i dag, gäller en detalj, nämligen huruvida domänverket skall övertaga och direkt driva Kalix träindustri eller om den skall drivas i form av ett av staten ägt bolag. Personligen får jag säga, att det är mig omöjligt att förstå, huru en sådan detalj har kunnat uppväcka en så skarp strid, som den verkligen gjort inom jordbruksutskottet. Det förslag, som har framställts ifrån motionärer och reservanterna, går ut på att vi skulle från domänverkets 24 sågverk avskilja 3 stycken, Båtskärsnäs, Sandvik och Lövhöllen, och slå dessa samman med Kalix träindustri och så bilda ett bolag som skulle driva dessa fyra sågverk. För min egen del kan jag inte finna annat, än att detta är ett fullkomligt orimligt påhitt. Saksäl ha visserligen anförts för detta förslag. Ett skäl är det att om verksamheten drives i bolagsform, skall det vara lättare att överblicka och följa dess ekonomiska resultat. Bokföringen, menar man, skall då klart visa, hur uselt det går däruppe. Detta skäl bemötes av den mest sakkunniga myndigheten, nämligen riksräkenskapsverket, som säger att om domänstyrelsen sköter verket, kan man få precis lika säkra uppgifter om hur det går med verksamheten däruppe, som om det vore ett bolag, som skötte det. Ett annat skäl är att bolagsformen är smidigare och bättre, mera ekonomiskt lycklig än statsverksamheten. Denna uppfattning är ju gammal och känd. Och jag skulle kunna sentera denna gamla liberalistiska uppfattning, i fall det gällde här att välja mellan å ena sidan ren statsdrift och å den andra ett privat bolag. Rent ekonomiskt sett innebär bolagsformen, med privat äganderätt, vissa fördelar, som statsdriften saknar, även om den senare å sin sida har andra fördelar för sig. Men däremot förstår jag inte, hur det kan råda någon strid här, när det gäller ett val mellan domänstyrelsen och ett statens bolag. Staten äger det i det ena fallet såväl som i det andra. Staten skall utse tjänstemän i båda fallen. Om det är domänstyrelsen, som utser dem eller staten som gör det på ett annat sätt, tycker jag kan vara ungefär detsamma.

Men denna min ståndpunkt är inte Kungl. Maj:ts och inte utskottsmajoritetens. Propositionen säger bara, att det är enklast och naturligast att i närvarande läge domänstyrelsen tar hand om det hela, och så får domänstyrelsen senare utreda, om det är lämpligare, att verket drives på ett annat sätt, t. ex. i bolagsform. Detta skulle således bli föremål för ett framtida avgörande. När nu både Kungl. Maj:t och utskottet menat detta och säga, inte att bolagsform icke alls kan komma ifråga, utan bara att det för närvarande är enklast och lämpligast att låta domänstyrelsen taga hand om Kalixindustrien, då synes det mig inte vara stor anledning att kivas om detta. Det är desto mera skäl att domänstyrelsen får det under sin vård, som denna styrelse själv vill ha Kalixindustrien och finner detta vara den lämpligaste anordningen, allra helst som Kalix träindustri icke har någon egen tillgång till råmaterial, utan det är statens skogar, som skola bestå allt virke, allt råmaterial.

Under sådana förhållanden är det, herr talman, naturligt att jag för min del yrkar bifall till utskottets förslag, även om min personliga mening i viss mån är avvikande från utskottets motivering.

Häri instämde herr *Asplund*.

Herr *Ernfors*: Herr talman! Det torde väl råda full enighet om att man trots alla de förluster, som staten har lidit och kanske i framtiden får lida på ifrågavarande verksamhet, inte kan lägga ned alltsammans, utan att den måste

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

upprätthållas. I dag föreligger spørsmålet, huruvida domänverket skall ha hand om skötseln eller om den skall handhavas av ett bolag. Reservanterna anse, att det med det förra alternativet inte skulle bli en tillräckligt effektiv revision av verksamheten. Jag vill emellertid instämma med den föregående talaren, då han sade, att det är fullständigt bevisat genom riksräkenskapsverkets yttrande, att det visst går an att granska domänstyrelsens åtgöranden därvidlag på lika nöjaktigt sätt som då det gäller att granska ett bolags räkenskaper.

Innan jag går vidare in på frågan, ber jag att få säga några ord med anledning av herr Vollrath Thams anförande. Jag instämmer i hans åskådning, att den gränsbygd det här gäller, ej får lämnas åt sitt öde. Det är alldeles riktigt, men inte tror jag, att den gränsbygden vinner mycket på sådana åtgärder, varigenom en ständig arbetslöshet bibehålles samtidigt som det inte lägges två strån i kors för de arbetslösa förflyttning till andra platser. De arbetslösa här uppe skola väl liksom andra arbetslösa få sin utkomst tryggad.

För att visa lämpligheten av att driva verksamheten i bolagsform anförde herr Tham som exempel vin- och spritcentralen samt tobaksmonopolet. Ja, om saken vore så enkel, kunde man lätt avfärda hela frågan. Men de nämnda bolagen äro ju sådana, som jag tror skulle gå nära på utan någon skötsel alls. Vin- och spritcentralen t. ex. får inte sälja så mycket, som folk vill köpa, och där har man ju rättighet att sätta priserna snart sagt så högt man vill. När det gäller den här ifrågavarande verksamheten, är förhållandet ett annat. Här är det läget på världsmarknaden, som är avgörande, och då ställer det sig på ett annat sätt.

Jag skulle inte ha yttrat mig i denna fråga, om det inte varit så, att jag flera gånger varit där uppe och sett ifrågavarande anläggningar. För ett par år sedan hade jag också såsom statsrevisor tillfälle att se alla handlingarna rörande Kalixverken, och de voro minsann inte av glädjande art. Jag ber att få påpeka, att domänverket har fått lämna kredit under ända upp till två år åt dessa verk för inköpt råmaterial, och jag undrar, vilka enskilda företag som ha den förmånen. Kalixverken ha vidare fått sådana jämkningar i kontrakten i fråga om priserna på råvaror, att domänverket inte erhållit på långt när ett så högt rotvärde på skogen, som det skulle ha fått, om det sålt till enskilda köpare. Under åren 1927—1930 har domänverket ansett sig ha förlorat 768,059 kronor på sina leveranser till Kalixsågverken. Då riksdagen år 1931 anvisade 2 miljoner kronor till aktieteckning, uttalade riksdagen, att den förväntade, att de till buds stående arbetstillfällena fördelades på sådant sätt, att största möjliga antal arbetare måtte under olika perioder erhålla arbetsinkomst. Jag hänvisar i det sammanhanget till vad som står på sid. 35 i Kungl. Maj:ts proposition, där det ju tydligt visas, att detta riksdagens önskemål icke på något som helst sätt kunnat förverkligas av Kalix trävaruaktiebolag. De anförda siffrorna visa, att antalet hjälpbehövande från 1925 ständigt stigit ända till 1934, då det sjönk i avsevärd grad.

Här har påpekats, att en hel del institutioner ansett, att det skulle vara fördelaktigare om ett bolag hade hand om rörelsen i stället för domänverket, men man har då underlåtit att tala om, vilka av de hörda myndigheterna som uttalat sig i motsatt riktning. Jag ber då att få påpeka, att svenska trävaruexportföreningen har uttalat sin förvåning över att utredningsmannen inte ingått i prövning av frågan om huruvida fortsatt statsdrift vore ur ekonomisk synpunkt tillräckligt. Såsom den föregående talaren påminde om, har riksräkenskapsverket också ansett, att det är lämpligast att låta domän-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

verket sköta dessa affärer. Domänverket har i sitt yttrande rent och klart sagt ifrån, att det för sin del inte anser det vara eftersträfvansvärt att ha hand om verksamheten. Jag tror således inte, att man på något sätt kan göra gällande, att domänverket lagt två strån i kors för att få dessa sågverk under sitt hägn, utan jag tror, att det är tvärtom. Domänverket säger också — och vi få väl ändå medge, att domänverket är så pass sakkunnigt, att man måste taga mycket stor hänsyn till dess uttalanden — att kalkylerna äro byggda på mycket ovissa förhoppningar. Vidare framhåller domänverket, vilket ju är allmänt känt, att utbyggnaden av sågverksindustrien i Norrland redan nu är för stor, eftersom råvarutillgången är ganska knapp. I det sammanhanget ber jag att få tala om en sak, som kanske inte så många av kammarens ledamöter ha reda på, nämligen att i Sundsvallsdistriktet bristen på råvaror är så stor, att man där under den gångna vintern sökt tillfredsställa sitt virkesbehov från både Dalarna och Uppland. Domänverket anser liksom utredningsmannen, att det är principiellt riktigt, att det virke, som dessa sågverk behöva, skulle inköpas från domänverket till gällande marknadspriser. Domänverket anser naturligtvis, att det inte skulle vara affärsmässigt att på grund av vissa statens förpliktelser sälja virke till billigare pris åt dessa sågverk än man kunde få, om man sålde på annat håll. Domänverket påpekar dock, att Kalixbolaget under de fem senaste åren ej blott fått medgivande att betala underpris utan till och med har haft den fördelen, att råvarupriset anpassats efter bolagets egna försäljningar först efter skeppningsårets slut. Kan inte ett bolag driva sin verksamhet med vinst, då det får betala råvaran i förhållande till det pris, som erhålles för den färdiga produkten, då måste det absolut vara något fel med bolagets skötsel.

Jag erkänner emellertid, att det, såsom redan har framhållits, i stort sett är sociala hänsyn, som här måste göra sig gällande. Det är beklagligt, att det skall finnas så många arbetslösa här uppe, som inte kunna få någon anställning. Men jag måste fråga mig, om man här gått riktigt till väga, då man sökt lämna hjälp. Här bygger domänverket om sina sågar, Kalix sågverk, som brann ned jag tror 1934, har byggts upp igen, men på vilket sätt har denna ombyggnad och återuppbyggnad skett? Jo, sågverken ha moderniserats på ett sådant sätt, att en mycket stor del av de arbetare, som förut hade sysselsättning vid sågverken och brädgårdarna, ha mist anställningen. Nu är det inte längre fråga om att man skall ha sågramar på 140 à 150 slag utan mera än dubbelt, och nu skall det vara en halv gång till så stor slaglängd. Och i brädgårdarna får det inte finnas stapelläggare eller plankbärare, utan allt arbete skall utföras med maskiner. Jag frågar: är det på det sättet man avhjälpes arbetslösheten? Det är ett sätt att driva verksamheten ekonomiskt, det medger jag, men arbetslösheten blir inte avhjälpt med sådana medel, utan staten måste därför ingripa på annat sätt för att hjälpa de arbetslösa.

I det sammanhanget måste jag ännu en gång hänvisa till tabellen på sid. 35 i propositionen. Där finnas uppgifter på de understöd, som de arbetslösa i medeltal ha erhållit, och jag måste ställa mig ganska undrande inför dessa siffror. De understödsbelopp, som här ha utgått, äro så stora, att de till och med överstiga de löner, som vi jordbrukare kunna ge vårt arbetsfolk. I min hemsocken finns en järnindustri, som framställer handelsjärn. Jag kan icke på kronan uppge, hur stor inkomst dessa arbetare ha i medeltal, men jag är livligt övertygad om att deras medelinkomst icke uppgår till 1.694 kronor, det belopp, som de arbetslösa i Nederkalix i genomsnitt erhöles år 1929. Inte kan väl någon tro, att människor skola vara så dumma, att de söka sig arbete på annat håll, vilket inte kan bli annat arbete än i jordbruket, då de få ett ar-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

betslöshetsunderstöd, som är mycket större än den inkomst de möjligen skulle kunna få någon annanstans, i synnerhet om de till på köpet ha växt fast där uppe.

Jag kan, herr talman, inte finna, att bolagsformen är på något sätt lycklig. Den hittillsvarande skötseln av bolaget påminner nästan om en historia, som staten för några år sedan hade att klara upp, nämligen Hälleforsbolaget. I det fallet fick staten satsa pengar oupphörligen, och så var det till sist fråga om att satsa ytterligare 1 1/2 miljon kronor. Då var det bara jag och ännu en ropandes röst i öknen, som yrkade avslag. Den summan blev anslagen också, och året därpå fingo 21 1/2 miljoner kronor avskrivas. Här tycks det inte heller finnas någon botten. Här vill man, att staten bara skall släppa till pengar, allt under det att verksamheten skall få skötas på samma sätt och på samma villkor som tidigare. Då skötseln under de gångna åren inte visat sig tillfredsställande och då jag likväl inte kan tillstyrka annat än att dessa sågverk hållas i drift, kan jag, herr talman, inte finna annat än att utskottets förslag är att föredraga, och jag ber att få yrka bifall till det.

Herr **Hansén**: Innan jag går närmare in på den föreliggande frågan, anser jag mig böra taga upp till bemötande ett yttrande av domänstyrelsen över utredningsmannens förslag. Jag har ytterligare fått anledning därtill, sedan siste ärade talaren citerade detta yttrande och använde det som ett argument för sin särskilda ståndpunkt. Domänstyrelsen säger i detta yttrande, som den föregående ärade talaren citerade ur propositionen, att tillgången på råvaror för sågverksindustrien i Norrbotten »måste betecknas som ganska knapp. Skulle statens skogar helt förse ifrågavarande industrier med erforderligt virke, komme intet eller i varje fall obetydligt timmer att från statsskogarna kunna tillhandahållas i den fria marknaden». Och sedan heter det: »Den virkestillgång, som av 1933 års skogsindustrisakkunniga angivits som tillgänglig, syntes nämligen vara alltför högt beräknad.» Märkligt nog har herr statsrådet inte fortsatt att citera domänstyrelsens yttrande. I fortsättningen av detsamma förklaras, att anledningen till detta förhållande, att skogsindustrisakkunniga räknade med så stor skogstillgång, är den, att de sakkunniga räknade med för låga avdragsprocent för tekniska skador etc. Jag föranledes att taga upp detta påstående till bemötande, då det förhåller sig på det sättet, att skogsindustrisakkunniga, som jag tillhörde, innan de togo ställning till denna fråga, hade ett par dagars överläggningar med erfarna skogsmän ifrån hela Norrland och representanter för kungl. domänstyrelsen. Vi hade dessutom tillgängliga de av domänstyrelsen föreslagna avdragsprocenten, och jag tillåter mig att återge dem för att få dem antecknade till kammarens protokoll.

För Nedre Torne älv hade domänstyrelsen föreslagit en avdragsprocent på 4, medan de sakkunniga satte 8 procent; för Kalix älv föreslog domänstyrelsen 2 procent, de sakkunniga satte 6; för Råne älv föreslog domänstyrelsen 6 procent, de sakkunniga satte 7; för Lule älv föreslogs 1 procent, de sakkunniga satte 3; för Pite älv föreslog domänstyrelsen 1 procent, de sakkunniga satte 3 procent.

Som kammarens ledamöter behagade finna, ha de skogsindustrisakkunniga höjt domänstyrelsens egna siffror med ända upp till 100 och 200 procent. Det är ägnat att förvåna, att det kungliga ämbetsverket med kännedom därom tilllät sig att med den motiveringen underkänna 1933 års skogsindustrisakkunnigas beräkningar. En annan sak är, om man ställer sig tvivlande till det grundmaterial, som finnes tillgängligt vid bedömning av dessa problem, näm-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

ligen riksskogstaxeringens uppskattning av skogstillgångarna här i landet. Det finns emellertid inte något annat material, och man måste följaktligen bygga alla sina beräkningar därpå. De sakkunniga hade i det hänseendet jämväl en överläggning med dessa erfarna skogsmän från hela Norrland och vidare med länsjägmästarna i hela södra Sverige för att få höra deras uppfattning om detta grundmaterial. Utlåtandena blevo samstämmigt, att man i stort sett hade funnit en överraskande överensstämmelse mellan riksskogstaxeringens uppskattning och den praktiska erfarenheten. Det fanns skogschefer, som under åtskilliga år hade bedrivit avverkningarna just på sådant sätt, att de skulle kunna utrona, om denna uppskattning var hållbar eller inte, och de meddelade sedermera de sakkunniga vad de kommit till för resultat. Detta visade en överensstämmelse med de teoretiska beräkningarna av riksskogstaxeringen, som var överraskande både för dem och för oss. Trots detta kan det givetvis finnas rum för subjektiva uppfattningar i ena eller andra riktningen beträffande vad som är det riktiga. Men om jag utöver dessa siffror nämner, att de sakkunniga varit så försiktiga, att de på exempelvis sulfat- och sulfitved för respektive älvvar gjort avdrag för icke ekonomiskt uttagbart virke med icke mindre än 45 % respektive 8 % för Nedre Torne älv, för Övre Torne älv med 35 % respektive 8 %, för Råne älv med 40 % respektive 12 %, för Lule älv med 18 % respektive 6 % och för Pite älv med 25 % respektive 7 %, så torde kammarens ledamöter finna, att de sakkunniga varit ytterligt försiktiga vid bedömandet av de skogstillgångar, som stodo till förfogande i Norrbottens län. Jag har själfvallet såsom på samma gång ordförande i kommittén och norrbottning varit ytterst angelägen att inte medverka till någon skönmålning, som jag sedermera skulle bli klandrad för. Jag kan inte underlåta att säga, att det förefaller mig, som om detta yttrande av kungl. domänstyrelsen närmast ger bevis för att den högra handen inte vetat vad den vänstra gjort. Därmed tror jag också, att jag har ryckt undan grunden för det resonemang, som herr Ernfors byggde upp på detta yttrande.

Jag vill, innan jag släpper frågan om råvarutillgången, säga, att det är något vilseledande att, såsom domänstyrelsen gör, tala om att statens skogar skulle helt tillgodose virkesbehovet för den utbyggda industrien i Norrbotten. Det är väl ingen, som tänkt sig det. Munksunds aktiebolag, som är den största enskilda företagaren, äger som bekant mycket stora skogar i Norrbotten och tillgodoser endast fyllnadsbehovet i den öppna marknaden, där bolaget köper av domänstyrelsen eller privata skogsägare, var det kan få. Det är själfvallet, att vid varje uppskattning av skogstillgången inom Norrbotten eller någon annan del av vårt land upptas all befintlig skog såväl i statens som enskild ägo och att det visas fram vad som sålunda teoretiskt står till förfogande. Men då får man givetvis inte förbise, att man inte kan kommendera fram hela den per år beräknade avverkningen från den privata skogen. Det är ju den privata skogsägarens ensak, om han vill avverka eller låta skogen stå kvar till ett kommande år. I dessa tider med låga inlåningsräntor kan man kanske antaga, att många skogsägare resonera på det sättet: Jag får bättre avkastning av mitt kapital, om skogen får växa än om jag avverkar den och sätter in pengarna på banken. Man får givetvis alltid räkna med en osäkerhetsmarginal så till vida som den teoretiskt beräknade råvarutillgången för industriell förbrukning inte alltid kommer att motsvaras av den virkesmängd, som verkligen kommer fram.

Jag vill sedan, herr talman, säga ett par ord till vännen Ernfors. Han sade, att han som statsrevisor och riksdagsman hade studerat dessa förhållanden. Jag betvivlar inte vare sig hans intresse för eller hans förmåga att

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

studera problemen i Norrbotten, men han torde förlåta mig, om jag gör anspråk på att också kunna de sakerna. Då han talar om arbetslöshetsproblemet i Kalix och att antalet arbetslösa fortfarande är stort där trots statens ingripande, så ber jag att få erinra honom om att då jag för fjorton år sedan såsom statens förlikningsman började få att göra med de olika företagarna i Kalixdalen, fann jag, exempelvis om man skulle göra upp om flottläggning av timmer, att sådant kom i stora mängder från Finland nedflottat efter Torne älv och bogserades till Kalix, där det förädlades. Den svenska timmerfångsten i Torneälven och Kalixälven gick många gånger söderut. Man kan således säga, att arbetstillfällen här skapades genom tillförseln av råvaror från Finland i nästan lika stor utsträckning som genom de inhemska, dels genom den förädling, som utfördes vid en mängd sågverk, som då för tiden drevos, och dels genom det arbete, som flottläggning och bogsering av virket ned över kusten till andra bygder fordrade. Det fanns dessutom snart sagt i varje havsvik i Kalix skärgård arbetsplatser, där man tillverkade sparrar, pålar eller annat virke och där det existerade en omfattande skogs- och träindustriarbetarkår, som, sedan importen av timmer ifrån Finland inte längre kunde äga rum, helt naturligt blev överflödig. Om man därtill lägger, att flera av dessa sågverk blivit nedlagda — en del har man ju med statens hjälp försökt hålla i gång — så är det lätt att förstå, att det här skall finnas ett överskott av arbetare inom denna industri, som icke kan placeras i den nu i drift varande industrien, alldeles oavsett rationaliseringen. Men självfallet spelar också denna en mycket stor roll, ty av de gamla sågverk, som förut drevos, voro många mycket primitiva. De förde till sist en tynande tillvaro, och i valet mellan att rationalisera och att lägga ned rörelsen valde man det senare, och platserna lades öde.

Till detta vill jag ytterligare erinra om att problemet Norrbotten bottnar i att födelsetalet i denna del av Sverige är mer än dubbelt så stort som genomsnittssiffran för hela landet. I sådana tider, som vi nyss upplevat, med depression inom skogsindustrierna och svåra förhållanden för jordbruket där uppe liksom för andra näringsgrenar, är det uppenbart, att man icke kunnat anskaffa arbete i en utsträckning, som svarar mot denna starka folkökning. Detta är ett problem, ber jag att få säga kammarens ledamöter, som kammaren säkerligen kommer att möta många gånger i fortsättningen, och jag är som norrbottning allvarligt bekymrad för hur man egentligen skall kunna ordna försörjningen av denna alltjämt växande befolkning. Men sedan befolkningsfrågan trätt i förgrunden på sätt som skett under de senaste åren och blivit en hela nationens angelägenhet kan jag inte tro annat än att det också måste bli angeläget för statsmakterna, att så bedriva sin politik, att de barn, som växa upp i denna del av vårt land, där födelsetalet lyckligtvis ännu är högt, också få möjlighet till försörjning och utkomst.

Jag vill till herr Ernfors säga, och det veta ju kammarens ledamöter: jag är ingen vän av statsdrift. Jag är privatkapitalistiskt inställd, det bekänner jag gärna. Jag beklagar därför, att det privata kapitalet på sin tid försummade att känna sitt ansvar mot denna landsändas folk och trodde det vara möjligt att utan följder draga sig därifrån och lämna bygden åt sitt öde. Det kunde inte ske, situationen blev sådan, att statsmakterna måste ingripa för att bereda dessa människor existensmöjligheter. Och detta har lett till det läge, i vilket frågan nu befinner sig.

Går jag sedan in på det föreliggande förslaget, vill jag till en början erinra om att tanken, då man startade denna Kalixindustri, var den — och jag skall gärna bekänna, att jag var en av målsmännen för den tanken — att man skul-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

le få denna industri förankrad hos bygdens folk och få dess intressen knutna vid densamma. En ansats gjordes, men tyvärr kom den ekonomiska svårtiden emellan och gjorde det omöjligt för flertalet av aktietecknarna i bolaget att lösa in sina teckningar. Jag är ledsen, att jag nödgas säga, att det är mer än beklagligt, att å andra sidan ett betydande antal aktietecknare, som kunnat och alltjämt kunna betala, likväl underlåtit att göra det. Nu har herr statsrådet behandlat de aktietecknare, som ej betalt sina teckningar, mycket välvilligt, och för deras räkning, som ingenting förmå, får man tacksamt erkänna detta. Däremot måste jag säga, att när det gäller dem, som kunnat men inte velat betala, är det närmast demoraliserande, att det allmänna handlar på det sätt, som föreslås i propositionen. Jag anser, att ekonomiskt ansvar, som man åtagit sig, skall man bära och inte skjuta över vare sig på staten eller på andra personer. Var och en skall svara för det han åtagit sig, så långt han kan. Nu föreslås emellertid en annan lösning, och det är ingenting att göra åt den saken. Men nog är det egendomligt, såsom herr Lövgren påpekat i sin motion, att de aktietecknare, som känt sitt ansvar och betalat sina aktier kontant eller inom få år, lämnas åt sitt öde, medan de aktietecknare, som trots förmåga uraktlåtit att betala, nu slippa undan med att erlägga 20 procent av beloppet. Jag påpekar detta — kammaren kan själv göra sina reflexioner.

Jag kommer så in på frågan om aktiebolagsformen. En föregående ärad talare har från denna plats erinrat om att hela raden av hörda myndigheter med undantag av riksräkenskapsverket tillstyrkt aktiebolagsformen. Utskottets talesman betecknade det sistnämnda verkets utlåtande såsom det mest sakkunniga. Jag skall inte klassificera de olika myndigheternas sakkunskap på området. När det gäller att bedöma detta spörsmål, kommer det närmast an på sunt praktiskt förstånd och kanske även en smula ekonomiskt förstånd. Jag vill inte underkänna den enas eller andras kompetens, men jag konstaterar, att utredningsmannen och den kompakta majoriteten av ämbetsverk har tillstyrkt aktiebolagsformen, och jag vill för min del oförbehållsamt lämna min anslutning till det förslaget. Jag kan inte godta den invändningen såsom bärande, som finnes i propositionen, att domänstyrelsen, efter vad det upplysts, har 24 sågverk i andra delar av landet, som den skall sköta och att detta krävde ensartad förvaltning. Industrianläggningarna i Kalix, Sandviken. Båtskärsnäs och Lövholmen bilda ett avskilt helt. Det är enligt min mening tvärtom fullt motiverat, att denna nordligast belägna industrikoncentration lägges under en särskild förvaltning i aktiebolagsform. Därmed skulle också undanröjas den anledning till klander mot domänstyrelsen, som möjligen kan finnas, bland annat byggd därpå, att man anser, att dess förvaltning icke lika lätt kan göras till föremål för kontroll som ett enskilt bolags. Jag skulle rent av vilja säga, att den, som ivrar för statsdrift, borde vara angelägen om att medverka till genomförande av aktiebolagsformen för att därmed undanröja anledningen till klander. Som frågan nu ligger till, tjänar det ingenting till för mig att framställa yrkanden på de olika punkterna i annan mån än att jag oförbehållsamt yrkar bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen, i vilken föreslås, att verksamheten skall drivas i aktiebolagsform i stället för i domänstyrelsens regi.

Därutöver vill jag som talesman för min landsända säga, att Kalixindustrien har fått vara en strykpojke ända sedan den startades. Det är inte norrbottensbefolkningens fel, att den kom till. Det berodde, som jag redan har antytt, på missgrepp begångna av dem, som hade inflytandet och makten över Norrbottens ekonomiska liv under en gånge tid; det är gamla försyndelser.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

som gå igen. Men jag vill också ha sagt, att de förluster, varom man här talat, inte äro verkliga förluster. Det får man också ta hänsyn till, då man bedömer denna fråga. Om man icke hade upprätthållit Kalixindustrien utan i stället nödgats genom understöd försörja de i runt tal 400 arbetare, som fått sin utkomst genom Kalixindustriens startande, är det lätt att räkna ut vad det skulle ha kostat från år 1928 till i dag. Räkna bort den summan, och se sedan efter, om staten har förlorat på den uppoffring den gjort på Kalixindustrien eller inte. Och lägg vidare därtill, att arbetslöshetsunderstöd eller nödhjälpsarbeten icke hade hos dessa 400 människor skapat den lugna och solida köpkraft och konsumtionsförmåga, som nu kunnat uppehållas och som i hög grad stimulerat lantmännens och hela bygdens ekonomiska liv. Genom förefintligheten av denna industri ha inte blott bygdens lantbrukare haft möjlighet att sälja sina produkter av skilda slag, utan även de, som haft små stämplingar på sina skogsskiften, ha haft möjlighet att få sälja sådana småposter av virke i Kalix, vilka annars äro svåra att avyttra ekonomiskt vid transport till andra landsändar.

Granskar man sedan de värderingar, som legat till grund för den kungl. propositionen måste man säga, att de äro minst sagt försiktigt gjorda. Jag har talat med en av de ärade värderingsmännen, och jag erkänner, att uppdraget är av den art, att försiktighet måste ådagaläggas. Men jag vill bara peka på en sak: om man, som här skett, tar upp sågade trävaror till i genomsnitt 100 kronor per standard vid värderingen av anläggningarna i Kalix och lägger den siffran till grund för beräkningen av företagets värde i dag, då har man förfarit hårdare än vid en konkurs. Ty om ett sågverksbolag i dag går i konkurs, vågar jag försäkra att lagret i dess brädgårdar ingenstädes säljes till så lågt pris som 100 kronor per standard. Jag har förvissat mig om att Kalixbolaget redan sålt sin produktion i år för i genomsnitt 190 kronor per standard. Det går an att med en sådan värdering få fram siffror, som visa förluster, vilka inte äro en realitet. Det är angeläget för mig att framhålla detta, ty jag vill säga kammarens ledamöter, att vi, som representera Norrbotten, många gånger känna det pinsamt att behöva framställa krav gentemot statsmakterna i det ena och andra avseendet, och vi känna det bittert, om denna epilog till Kalixanläggningen skulle framstå såsom en förlust för staten, då en sådan i verkligheten icke föreligger.

Det kunde, herr talman, var en hel del att tillägga om det stora problemet Norrbotten, men det sagda må vara nog. Jag tackar för den behandling frågan hittills har fått, och jag får naturligtvis förklara mig nöjd med frågans lösning i övrigt, ehuru jag, som sagt, obetingat ansluter mig till reservationen, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det går som en röd tråd genom denna diskussion, att alla talare ansluta sig till tanken, att Kalixindustrien i fortsättningen skall upprätthållas. Det framgår också av allt, som här sagts, att motiveringen för denna ståndpunkt är, att den ekonomiska verksamheten där uppe i landets nordligaste delar måste upprätthållas av befolkningspolitiska skäl. På den punkten äro vi sålunda fullkomligt eniga. Å andra sidan är det självklart, att det icke är någon affär för staten i dess egenskap av skogsägare i Norrbotten att driva denna industri. Det är alldeles uppenbart, att om domänverket fick tillåtelse att såsom förut sälja sitt virke i den öppna marknaden — köpare äro framför allt sydligare belägna verk, vilka behöva tillskott till sina egna avverkningar, och de kunna betala högre priser än som i allmänhet kunna erhållas — skulle det medföra ett större ekonomiskt utbyte för den

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

svenska staten. Vi tyckas emellertid alla vara eniga om att det ekonomiska offer, som ligger däri, att domänverket icke får tillfälle att sälja sina virkesposter i Norrbotten till de högre priser, som det annars skulle ha varit möjligt att få, bör staten göra för att upprätthålla industrien där uppe.

Jag går därför inte vidare in på detta huvudspörsmål, ty om det tyckas alla vara eniga, utan jag går genast över till den mindre fråga, som här är föremål för diskussion, nämligen frågan, huruvida efter ett övertagande från statens sida av Kalixindustrien denna verksamhet skall drivas i domänverkets egen regi eller i form av ett av staten ägt bolag.

Jag vill nu inledningsvis förutskicka, att skall denna industri i Norrbotten ha någon framtid, kan den icke organiskt skiljas från domänverket — det tror jag också alla äro eniga om. Man kan icke driva en stor trävaruindustri utan tillgång till egna skogar. Vi måste komma bort från denna konflikt mellan statens intressen som skogsägare och statens intressen av social natur. Här liksom på andra områden inom trävaruindustrien är det viktigt att ha ett starkt band mellan skogstillgångarna och industrien. Det kommer man inte ifrån, och det förefaller mig, som om de båda meningsriktningarnas anhängare ha samma åsikt också i den frågan. Såvitt jag kunnat finna, är det även huvudmotionärens, herr Thams, mening, att domänverket skall ha ett stort inflytande på det nya bolag, som han vill, att vi skola skapa. Enligt hans förslag skall nämligen Kungl. Maj:t utse endast en minoritet av bolagets styrelse, efter vad jag har förstått, under det att majoriteten skulle tillsättas av domänstyrelsen. Man kan alltså säga, att det här närmast gäller frågan att på det ena eller andra sättet ordna domänverkets ställning som industriföretagare.

Nu ha här i debatten och i motionen och annorstädes förts fram vissa argument, som skulle tala till förmån för bolagsbildningen. Jag vill för min del säga, att de argumenten äro föga hållbara. Det har visats under diskussionen, att argumentet, att man får en mera översiktlig bokföring, om bolagsformen användes, inte håller. Ty alla måste väl medge, att bokföringen kan ordnas så, om domänverket handhar denna verksamhet, att den blir precis lika överskådlig som i ett bolag. Det är uteslutande en fråga om hur bokföringen skall anordnas. Det resonemanget kan icke utgöra något skäl för att bolagsformen är att föredraga.

Vidare säger man, att om domänverket toge detta om hand, blir det inte lika stor möjlighet till kontroll som om det bleve ett bolag. Det har här redan av herr Nilsson påpekats, att riksräkenskapsverket, som väl åtminstone på den punkten måste betraktas som mest sakkunnigt, förklarar att detta antagande är fullkomligt oriktigt. Det finns inte någon anledning att gå den vägen för att få den nödiga kontrollen.

Vidare har här anförts, att det skulle föreligga större möjligheter att få en sakkunnig och fackmannamässig ledning av denna industri, om man har ett särskilt bolag, än om man har domänverket som direkt ägare. Men, mina herrar, hur kan man komma till en sådan slutsats? Det ligger väl i sakens natur, att om domänverket har denna verksamhet i egen regi, är den egentligen ledaren, och den, som har makten, generaldirektören och chefen för kungl. domänstyrelsen. Det är han, som är domänstyrelsen och han som fattar besluten. Om domänstyrelsen har aktierna i ett företag, vem är det som behärskar aktiemajoriteten och som i verkligheten har inflytandet? Jo, det är generaldirektören och chefen för kungl. domänstyrelsen! Hur skall man kunna påstå, att man i ena fallet lättare kan få en sakkunnig, fackmannamässig ledning än i det andra fallet?

Vidare har det också sagts, att det kan etableras ett bättre samarbete med

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

konkurrerande företag, om man har ett bolag. Jag säger: När det i grund och botten ändå måste bli den ledande mannen inom domänstyrelsen, på vilken detta måste bero, kan det inte gärna på den punkten bli någon skillnad, om man har ett bolag eller om man inte har något bolag. Därför vill jag för min del inte tillmäta de argument, som här förts fram, någon större betydelse.

Men jag är likväl själv anhängare av tanken att denna industri bör göras till ett bolag under domänstyrelsen. Och varför har jag den meningen? Jo, därför att det för närvarande inte finns några regler för domänstyrelsens industriella verksamhet, det finns inga bestämmelser, givna av statsmakterna, angående hur domänstyrelsen skall sköta sin industri, men jag misstänker och fruktar, att en vacker dag komma statsmakterna att förklara, att vi inte kunna ha denna stora statsverksamhet oreglerad. När den dagen kommer, ha vi att välja mellan att taga bolagsformen eller att göra reglementen för statens industrier, med avlöningsbestämmelser och en tung ämbetsmannamässig organisation. Jag säger, att den senare vägen böra vi inte gå. Den passar inte. Då är det bättre, att man gör om det hela till ett statens bolag för att få in verksamheten under aktiebolagslagen. Det är smidigare och lättare. Även jag menar sålunda, att man en gång skall komma fram till en organisation av denna industri såsom ett bolag.

Men, mina herrar, den situationen föreligger inte i dag. Det finns inte något förslag om att statsmakterna skola lägga sin reglerande hand över detta verksamhetsområde. Det är inte aktuellt ännu. I dagens situation gäller följaktligen ingenting av det man här anfört till förmån för bolagsformen. Men det *kan* komma att gälla den dag, då Kungl. Maj:t och riksdagen börja vilja tillämpa avlöningsreglementen för denna verksamhet, och då först är det tid att säga stopp.

Detta gör, att jag för min del har ansett, att vi så väl kunna vila på hanen, när det gäller frågan om bildande av ett bolag. Och vi böra göra det av vissa skäl, som säkerligen inte kunna motbevisas. Det är dock så, som här sagts, att domänverket har tjugufyra sågverk. Domänverket är en stor exportör av sågat virke exempelvis till England. Domänverket har en enhetlig försäljningsorganisation och enhetliga skeppningsavtal för detta timmer, det har enhetliga bestämmelser om sortering och mycket annat sådant. Om man nu utan vidare förberedelser och utan att ytterligare överväga detta sakförhållande genomför ett bolagsbildande, så bryter man sönder en enhetlig ekonomisk organisation utan att veta vad man skall sätta i stället.

Eftersom det nu inte är aktuellt, huruvida man skall tillgripa bolagsformen eller ej, eftersom det är en sak, med vilken vi mycket väl kunna vänta några år, så menar jag, att vi böra dröja med avgörandet och under tiden göra den fortsatta utredning, som är nödvändig för att vi skola kunna klargöra för oss, vilken betydelse för domänverkets övriga verksamhet det får, om vi bryta ut de tre stora sågverken i norr till ett särskilt bolag.

Nu kan någon invända: Borde inte denna utredning vara gjord, innan förslag förelades riksdagen? Jag tror, att vi allesammans äro eniga därom, att det är nödvändigt att redan nu vidtaga vissa åtgärder för att sanera de ekonomiska förhållandena i fråga om Kalixindustrien. Därför bör ett beslut fattas i år. Och det beslutet bör enligt mitt förmenande bli, att vi nu låta Kalixbolaget likvidera och låta staten övertaga verksamheten genom domänverket. Vi få sedan fortsätta utredningen om denna industris organisation. Jag är övertygad om att när den blir slutförd, komma vi fram till det resultatet, att vi organisera domänverkets industrier i Norrbotten såsom ett särskilt bolag för att slippa andra betungande bestämmelser från statens sida. Jag tror därför,

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

att även de, som hylla tanken, att denna industri bör organiseras såsom ett statens bolag, gott och väl kunna ta utskottets, d. v. s. Kungl. Maj:ts, förslag. Det kommer inte att lägga hinder i vägen för realiserande av bolagstanken, men det ger det nödiga rådruum, som behövs med hänsyn till utredningen beträffande domänverkets övriga verksamhet. Vi få lov att komma ihåg, att vi icke allenast ha att taga hänsyn till Kalixindustrien såsom en isolerad företeelse, utan också äro skyldiga hänsyn till den inverkan en omorganisation kan få på domänverkets övriga verksamhet, som är ännu större och mer betydelsefull än Kalixindustrien.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! När jag åhörde herr Ernfors' anförande, undrade jag en god stund, varthän han skulle komma och slutligen yrka. Han anlade överhuvud taget mycket kritiska synpunkter på Kalixindustrien, och jag trodde en stund, att han skulle komma fram till ett avslagsyrkande på den gjorda framställningen. Men det gjorde han inte, utan han stannade för — såsom det från hans synpunkt minst farliga — att yrka på överlåtelse av driften åt domänverket. Men herr Ernfors har väl icke förbisett, att denna hjälpform är för statens vidkommande minst lika riskfylld och betyder lika mycket i fråga om hjälp som den andra? Det förhåller sig inte så att ett överförande i domänstyrelsens ägo på något sätt minskar statens risker.

Även jag har en ganska kritisk inställning till en del åtgöranden beträffande Kalixföretaget, men jag vill i detta sammanhang inte närmare gå in därpå, enär läget är sådant, att det här endast gäller vilken form hjälpåtgärderna skola få. Man har nämligen kommit därhän, att man ansett det för befolkningens skull vara nödvändigt att stödja Kalixföretaget och att det därvidlag närmast gäller formen för denna hjälp.

Herr statsrådet uttalade, att man ännu inte bör ta bolagsformen, ehuru han ansåg denna form vara den lämpligaste. Men saken ligger ju så till, att en särskilt tillsatt utredningsman har angivit två alternativ — att företaget skulle drivas av domänstyrelsen eller av ett statsägt bolag — och givit sitt förord just åt bolagsformen. Detta förslag föreligger i så utarbetat skick, att det bör kunna av riksdagen antagas. Förslaget är vidare tillstyrkt av de flesta hörda myndigheter, däribland statskontoret, kommerskollegium och socialstyrelsen, men däremot icke av riksräkenskapsverket.

Nu kan man, såsom även här skett, göra gällande att det är tämligen likgiltigt vilken form det hela får. Man får i alla fall den nödvändiga översikten, om bokföringen inom domänverket lägges på ett rätt sätt. Jag och många med mig har emellertid den uppfattningen, att bättre kontroll och översikt ernås genom särskiljande av sågverksdriften från domänverkets övriga drift och det skulle för statens del även i övrigt vara fördelaktigare med ett särskilt bolag, i vilket även skulle ingå domänverkets tre större sågverk i Norrbotten. Om det tillsattes en specialutbildad, självständig chef för det nya bolaget har denne större frihet, om han får driva företaget under bolagsform. Det torde även vara större säkerhet för att virkespriserna bliva bestämda i överensstämmelse med verkliga marknadspriset, om en direkt avräkning komme att äga rum mellan vederbörande revirförvaltare och bolagsledningen. Båda parterna skulle ha direkt intresse av rätt avvägande av priserna, enär direkta köp måste göras av bolaget. Vid bedömandet av företagets driftresultat spela ju virkespriserna en avgörande roll. Vidare skulle bolagsledningen få driva företaget på jämställd fot med andra privata företag och en klar överblick skulle erhållas genom bolagets balansräkning.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

Man kan knappast undgå få den uppfattningen, att det inom vissa kretsar föreligger en ängslan för att få fram det verkliga resultatet av driften. Man vill måhända inordna det under domänverket, för att det sedan inte skulle synas, hur företaget kommer att gå, och på så sätt trygga de framtida försörjningsmöjligheterna för traktens folk. Det är, som om man hade en känsla av att man inte *vill* ha fram det rätta resultatet av den fabriksdrift, som staten under mycket stora uppoffringar och under stora risker bedriver där uppe.

Jag tycker, att man inte minst på de skäl, som herr statsrådet anført, skulle vara angelägen att tydligt se, hur det försök utfaller, som staten här är färdig att göra genom att i stor skala driva virkesförädling. Hitintills har det varit så, att domänverkets drift i stort sett varit begränsad till skötseln av statens skogar och försäljning av virket, under det att virkesförädling ansetts vara en rörelse, som staten ej borde bedriva. När man nu skall utsträcka denna verksamhet, är det då inte skäl att försöka få en så klar överblick över förhållandena som möjligt?

För dem, som inte ansett sig kunna gå med på högerreservanternas yrkande, emedan bolagsformen i detta fall skulle vara mindre förenlig med socialistisk uppfattning, skall jag tillåta mig att läsa upp några ord ur en ledare i Social-Demokraten. Den var visserligen införd för så länge sedan som den 17 mars och vi skriva nu maj, och det är ju rätt ofta som uppfattningarna skifta, men jag förmodar, att man åtminstone på något håll skulle kunna ta ett visst intryck av vad där säges. I ledaren diskuteras frågan om statsindustriens arbetsformer och bl. a. statens trävaruindustri i Norrbotten, om vilken det heter:

»Vi ha för vår del allt ifrån dessa företags tillkomst förfäktat den åsikten att aktiebolagsformen är att föredraga framför domänverkets egen drift, och ingenting har hittills inträffat som rubbat denna uppfattning, utan tvärtom så äro vi nu mer än någonsin övertygade om att aktiebolagsformen bjuder på avsevärda fördelar vid 'socialiseringen' eller rättare sagt förståtligandet av en industri. Det är således en lek med ord eller en missuppfattning, då man framställer den ena av dessa organisationsformer som mera 'socialistisk'. Skillnaden mellan dessa organisationsformer är den, att man i det ena fallet erhåller möjligheter till kontroll av verksamheten och en smidig organisation av försäljning och drift samt därjämte möjligheter att i styrelsen för företaget insätta personer, som representera såväl länets som det allmännas intressen. I det andra fallet får man en byråkratisk organisationsform, sådan som domänverkets nu en gång är, d. v. s. tungrodd och i saknad av intresse för utvecklingen inom den bygd, där verksamheten är förlagd. Domänverket är möjligen en god förvaltare av skog, men det är näppeligen något tillfredsställande organ för organiserandet av industriell drift i större utsträckning.»

Det är denna uppfattning, som gör sig gällande hos socialdemokraterna den ena gången. Den andra gången är man så rädd för att tala om bolag, att man genast förklarar, att här måste domänverket träda till för att rädda de stackars människor, som det är fråga om, från den risk som skulle ligga däri, att de finge lov att arbeta under ett bolag.

Är det så, att man är övertygad om att den bästa formen är bolag — och det ville ju också statsrådet Sköld göra gällande — varför skulle man inte redan nu gå till ett beslut i en sådan riktning? Jag tror inte alls att det går så lätt, som herr statsrådet Sköld syntes förmena, att inom en kort tid kunna komma fram till en bolagsbildning via en företagsform i domänverkets egen regi. Det har alltid visat sig vara oerhört svårt att komma ifrån en organisation, som man anordnar, då man binder sig vid en hel del saker, som det

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

sedan kan vara både dyrbart och besvärligt i olika avseenden att komma ifrån.

Jag skall skjuta in också en annan fråga. Uppstår det inte, i och med att domänverket övertar rörelsen, en fråga om pensionering av de arbetare, som äro sysselsatta vid företaget? Kan inte detta medföra konsekvenser, som man nu inte är riktigt på det klara med och som man inte kan överblicka? Jag vet inte, hur det förhåller sig, men jag vet, att i en del andra verk, som driva företag, är det så, att just den statliga formen medför ganska vittgående konsekvenser, när det gäller pensioneringsskyldighet och dylikt.

Då jag, herr talman, kommit till den bestämda uppfattningen, att riksdagen i detta fall bör ansluta sig till bolagsformen, tillåter jag mig att instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag hade egentligen endast begärt ordet för att lägga till rätta ett par yttranden, som lätt kunde leda till missförstånd. Men den siste ärade talaren har ju argumenterat på ett sådant sätt, att det kan ha sitt lilla intresse att även något syssla med vad han i övrigt yttrade.

Är inte herr Gustafsons argumentering en smula olycklig, när han förklarar, att ena gången säga socialdemokraterna si och andra gången så? För att visa dessa kontraster läste han gentemot herr Nilssons yttrande upp en artikel i Social-Demokraten, som, om jag inte missminner mig, var signerad av riksdagsman Lövgren i Boden. Det är ju intressant, att han på detta sätt får tala också i denna kammare. Men jag kan inte förstå, att det förhållandet, att två socialdemokratiska riksdagsmän ha olika mening i en sak, kan ha större betydelse än att herr Fritiof Gustafson och herr Ernfors ha olika mening. Att det kan finnas olika meningar inom samma parti, är det i och för sig någonting oriktigt?

Herr Fritiof Gustafson frågade, varför man inte nu skulle kunna slå till, då det ju faktiskt skett en utredning och utredningsmannen kommit till ett visst resultat. Men det är, såsom jag påpekade, på det viset, att utredningsmannen inte upptagit till granskning frågan om konsekvenserna av en bolagsbildning för domänverkets övriga verksamhet. Det är en fråga, som *sedermera* kommit upp i domänstyrelsens yttrande. Som jag här redan angivit, är jag principiell anhängare av en bolagsbildning, men jag har funnit att tiden ännu inte är inne, och den uppfattningen fick jag, när jag läste domänstyrelsens yttrande.

Inom parentes vill jag stryka under en sak: när herrarna jämt och ständigt köra fram med sakkunniga myndigheter, varför tala inte herrarna om vad den mest sakkunniga av alla myndigheter har sagt, nämligen domänstyrelsen? Ty det är väl inte att pricka eller förringa något annat verk att säga, att denna styrelse, vilken är den enda som driver sågverksrörelse och har skogsbruk och som därtill under alla omständigheter är den, som skall komma att övertaga denna verksamhet, är den par préférence sakkunniga? Och denna styrelse avstyrker bestämt, att det nu blir en bolagsbildning. Det är väl egentligen där, som motståndet mot bolagsbildningen sitter, och inte hos mig.

Nu tycktes herr Gustafson vilja insinuera, att domänstyrelsen skulle vilja dölja för världen, hur denna industri kommer att gå. Det kan väl inte gärna vara möjligt, eftersom domänstyrelsen inte vill ha denna industri under sig utan hellre vill sälja virke i fria marknaden. Detta sätt att argumentera är inte rimligt. Men när domänstyrelsen, som är den sakkunniga myndigheten och som skall taga konsekvenserna av riksdagens beslut, säger att ett genomförande av en bolagsbildning på sätt utredningsmannen föreslagit medför ett sönderbrytande av verkets hela organisation för försäljning och befraktning av

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

sågat timmer till utlandet, då erkänner jag, att detta är en så pass allvarlig anmärkning, att jag inte kunnat ta på mitt ansvar att förorda, att Kungl. Maj:t och riksdagen utan vidare skola besluta en bolagsbildning, utan att vi veta vilka konsekvenserna bli. Vi kunna i dag inte säga, hur bolaget lämpligen bör ordnas för att inte domänstyrelsens övriga verksamhet skall få olägenhet därav.

Här kan inte vara någon ko på isen. Vi kunna vänta och se tiden an. Det sker ingen olycka, om vi följa vad försiktigheten bjuder och icke fatta ett förhastat beslut.

Vidare frågade herr Gustafson — och jag skall sluta med att taga upp den synpunkten — om manne icke ett övertagande från domänstyrelsens sida medför pensionsförpliktelser. Ja, herr Gustafson, om domänstyrelsen övertar Kalixverket, är naturligtvis följden den, att i och med detta komma de anställda att få samma pensionsrätt som alla andra, som arbeta inom domänverket. Men herr Fritiof Gustafson tycks ha glömt bort vad som står i hans egen reservation, att om vi nu gå bolagsvägen, så skall självfallet detta nya bolag övertaga statens pensionsförpliktelser rörande personalen vid Båtskärsnäs, Sandvik och Lövholmen. Vilket vi än göra, får sålunda endera av parterna övertaga den andra partens pensionsförpliktelser, och jag menar att förpliktelserna inte bli större i det ena fallet än i det andra.

Herr Tham, Vollrath: Herr talman! Frågan har nu belysts så utförligt från så många håll, även mycket sakkunniga, att jag kan nöja mig med ett par repliker.

Herr statsrådet nämnde alldeles nyss, att bolagsformen skulle innebära ett sönderbrytande av domänverkets hela organisation med avseende på dess förutvarande sågar. Det är ju inte alls meningen i detta fall, utan domänverket må ju sköta sin lilla sågverksindustri, som är spridd på ofantligt många ställen i vårt land. Det berörs inte av den här tanken. Här är det ju fråga om ett geografiskt sammanhängande helt och att söka få ihop ett komplex av verk, vilka tillföras råvarorna genom de förut nämnda tre älvarna. Det ligger vid sidan om allt det andra.

Herr statsrådet talade även tidigare om bokföringen. Det är ingen, som vill klandra domänverket för dess bokföring, tvärtom. Jag har haft tillfälle att taga del av domänverkets bokföring över dess sågverk och vet, att den är alldeles utmärkt och ger en detaljerad bild av läget — för den nämligen, som får tillfälle att se den. Men det föreligger den stora skillnaden, att för ett bolag är bokföringen offentlig. Den rapporteras till patent- och registreringsverket i form av balansräkningar och dylikt, och vilken som helst, som är intresserad av att kontrollera skötseln av ett bolag, kan göra det. Däremot är ett verk, drivet i domänverkets regi, undandraget all offentlig kontroll.

Herr statsrådet nämnde, att i spetsen för domänverket ha vi en chef, generaldirektör Kuylenstierna, och han kan naturligtvis taga hand om denna industri likaväl som mycket annat. Jag vill förklara, att det inte finns en skickligare och bättre karl än generaldirektör Kuylenstierna. Honom sätta vi alla ofantligt högt. Jag tror också att om det gällde att få en disponent för det blivande Kalixbolaget — om det nu blir ett sådant — skulle man inte kunna få en bättre man än generaldirektör Kuylenstierna. Men han är ju tyvärr upptagen genom sitt chefskap för domänverket, och den sysselsättningen tar all hans tid i anspråk och kräver omsorger om företaget från Ystad upp till Karesuando. Han kan inte inrikta sig så enbart på kontrollen av ett av de många företagen, att man kan anse, att resultatet blir tillfredsställande.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

Jag skall också slutligen be att få säga ett ord till herr Ernfors. Han framhöll, att Kalixbolaget skötts mindre tillfredsställande och att anledningen till det dåliga resultatet skulle ligga i en bristfällig skötsel. Med den kännedom jag har om Kalixbolagets förvaltning vill jag bestrida ett sådant uttalande. Jag tror tvärtom, att Kalixförvaltningen är värd vårt fulla erkännande. Ledningen har haft stora svårigheter, när det gällt att lotsa sig fram mellan skären. Huvudfelet har varit brist på kapital, och därigenom ha svårigheterna uppstått. Herr Ernfors klandrade bl. a. bolagsledningen i Kalix för att den byggt en modern såg och tillämpar moderna metoder, vilket gör att arbetstillgången minskas i någon mån. Herr Ernfors vill väl inte därmed ha sagt, att han vill gå tillbaka till medeltida arbetsmetoder, som kräva mycket folk och bli mycket dyrbara? Men det skulle naturligtvis vara i överensstämmelse med de önskingar, som herr Ernfors uttalade i detta sammanhang.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag kunde ju ha inskränkt mig till att instämma i det anförande, som hölls av min vän herr Hansén på Norrbottensbänken, men jag vill inte ge mig något sken av att besitta den sakkunskap och ingående kännedom om denna fråga, som han otvivelaktigt besitter. Jag har därför tillåtit mig att begära ordet för att framhålla några få saker.

Vill man eliminera denna fråga, som flera gånger varit uppe i riksdagen, och få den begrävd för alltid, då är det klart att den väg, som utskottet här föreslagit, är att rekommendera. Jag kanske också bör tillägga, att vill man minska arbetsbördan för landets regering, skall man gå samma väg. Ty det är, mina herrar, femte gången, som vi i dag behandla Kalixfrågan i riksdagen, och det är det tredje departementet, som nu handlagt frågan. Tidigare har den handlagts i handelsdepartementet, senare i socialdepartementet och nu slutligen för första gången i jordbruksdepartementet.

Jag har, som herrarna se av årtalen, haft min del i detta sorgliga kapitel under den gångna tiden — det är vid tre av de fyra tillfällen, som finnas omnämnda i den kungl. propositionen. Jag måste ju säga, att från de synpunkter, som jag nyss antydde, skulle det för mig och mina dåvarande regeringskamrater, som finnas i kammaren, säkerligen vara glädjande, om man kunde få bort denna historia från riksdagens behandling. Men jag kan tyvärr — och jag vill deklarerera det omedelbart — inte se saken på detta enkla sätt, utan jag tror, att man bör i fortsättningen behandla frågan åtminstone i viss mån på det sätt, som den blivit behandlad tidigare, d. v. s. såsom en stor *social* fråga.

Upphovet till densamma var, att man från ortsbefolkningen och arbetarna gjorde framställning om att statsmakterna skulle ingripa för att tillförsäkra dem arbetsmöjligheter och utkomst och ge ortsbefolkningen möjligheter att avyttra någon del åtminstone av sina produkter till arbetarbefolkningen i Kalix. Och på samma sätt se ju jämväl myndigheterna på frågan alltjämt. Jag erinrar om att i den kungl. propositionen förekommer ett uttalande från domänstyrelsen, vari domänstyrelsen förklarar, att om det »av sociala skäl» vore nödvändigt att driften vid Kalixverket upprätthålles, så borde bolaget träda i likvidation och det förfaras på visst angivet sätt. Jag vill i samband därmed påpeka, att jag, vilket jag redan nu vill deklarerera, delar och gillar jordbruksministerns uppfattning, sådan den framkommit i propositionen, men knappast som den framkommit här i dag under debatten. Jag vill erinra om

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

att i den kungl. propositionen på sid. 38 finns ett uttalande av domänstyrelsen, där domänstyrelsen säger, att »därest emellertid statsmakterna skulle anse lämpligt, att ifrågakvarande industri inordnades i aktiebolagsform, vore det enligt styrelsens åsikt nödvändigt, för eliminerande av i det föregående berörda olägenheter, att styrelsen bleve i tillfälle att ensam dirigera bolaget såsom en intern organisation». Jag skulle bara vilja tillägga, att det kan väl knappast bli fråga om något annat än att domänstyrelsen här kommer, även om den inte har uteslutande rätt att dirigera detta företag, att åtminstone ha ett avgörande inflytande över den ekonomiska verksamheten, och det är nog så långt ifrån någon nyhet, som att den formen av ekonomisk verksamhet och statsdrift redan nu förekommer i samband med andra affärsdrivande verk. Här har talats om de båda monopolföretagen — dem skall jag inte beröra — men jag vill återropa de ekonomiska företag, som skötas och ledas ifrån t. ex. vattenfallsstyrelsen. Där finns det företag, som drivas i bolagsform, och vars ledning utses och skötsel handhas av vederbörande i det statliga verket. Sålunda menar jag, att denna fråga är inte så tillkrånglad och märkvärdig, som man här vill göra gällande.

Jag tror också och jag återkommer därmed till min utgångspunkt, att det är en social fråga, och då kan det ha sitt intresse att åtminstone i fortsättningen få se, vad denna sociala välfärdsåtgärd kostar och kostat. Att den är befogad, därom tror jag inte, att vi behöva tvista. Det har stått stora strider kring frågan. Det har varit många opponenter, men under de gångna tiderna har det till syvende og sidst blivit så, att inte någon med ansvarskänsla har vågat yrka avslag på de gjorda framställningarna med tanke på att ett avslag skulle välla hela företaget såsom sådant. Det är nödvändigt för en del av övre Norrlands befolkning, och jag tror, att vi, om så kräves, även i fortsättningen få offra pengar på detta företag, därest inte några särskilda omständigheter komma emellan och någon ljusning inträder.

Jag tillåter mig, herr talman, att tillägga, att denna del av Norrlands befolkning har åtminstone hitintills haft bra liten nytta av en hel mängd av de välfärdsåtgärder, som statsmakterna vidtagit till gagn och fördel för mindre inkomsttagare och behövande i de andra delarna — framför allt de sydliga delarna — av vårt avlänga land.

Jag instämmer också i det uttalande, som här tidigare blivit gjort av herr Hansen beträffande industriföreningens avveckling. Det är ett avsnitt av detta kapitel, som är ännu bedröfligare än hela frågan, ty det förhöll sig ju på det sättet, att så länge det fanns utsikt till att företaget skulle bära sig och lämna avkastning och förräntning på andelskapitalet, då höll man de där värdena ganska högt, och det lämnades på sin tid till regeringen den uppgiften, att man till och med sålde andelar över pari. Så snart emellertid utsikterna mörknade, uraktlät man att både amortera och betala räntan på de reverser, som man i laga ordning hade utfärdat. Det var slut med solidariteten, så snart man kunde skönja, att det inte var någon vinst att hämta på företaget. I detta hänseende synes det mig, att jordbruksministern har fattat en klok ståndpunkt och att han, såvitt man nu kan tala om att träffa ett rättvist avgörande, också har träffat ett sådant.

Jag tillät mig nyss snudda vid skillnaden mellan jordbruksministerns uppfattning, sådan den finns uttryckt i den kungl. propositionen, och i hans anförande här i dag, och jag måste då säga, att jag ansluter mig till den första uppfattningen, nämligen jordbruksministerns uttalande i propositionen rörande den fortsatta verksamhetens bedrivande eller formen för densamma. Det skulle enligt mitt förmenande vara beklagligt, hur än riksdagens beslut nu

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

blir, om inte jordbruksministern skulle göra sitt inflytande gällande för att skapa det bolag, som enligt min mening är rätta formen i ett fall som detta. Denna departementschefens uppfattning — uttryckt i propositionen — rörande bolagsformen som en fördel leder emellertid mig, såsom ärendet här föreligger och som det blivit utformat av utskottet, till att rösta för reservationen.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till den av herr Gustafson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Gustafson, Fritiof: Jag tillåter mig, herr talman, att i anledning av statsrådet Skölds anförande säga ytterligare några ord.

Statsrådet sade, att man skall inte brådska med den här saken, man skall inte bryta sönder domänstyrelsens försäljningsorganisation, utan man skall vänta, till dess man får litet bättre klarhet om hur man skall lägga det hela.

Jag vill i anledning därav säga, att något sönderbrytande av domänstyrelsens försäljningsorganisation eller dess industriorganisation överhuvud taget bör det väl inte få anses vara, därför att dessa företag, som här skulle föras tillsammans till ett bolag, äro så pass omfattande, att de kräva en speciell ledning och lämpligen böra drivas såsom särskilt företag, och åtgärden behöver inte verka inkräktande, såvitt jag kan förstå, på domänstyrelsens verksamhet. Jag har en mycket hög tanke om både domänverkets ledning och dess tjänstemän, men uti ifrågavarande fall anser jag statens intressen skulle bäst tillvaratagas genom bildande av ett särskilt bolag.

Sedan sade herr statsrådet, att frågan om pension blir lika i båda fallen, ty bolaget får åtaga sig pensionsskyldighet även för de nu statliga sågarnas personal. Ja, men det föreligger den skillnaden, att ett bolag är, som jordbruksministern sade, inte bundet så mycket vid reglementen. Man kan inom ett bolag på ett friare och kanske mera praktiskt sätt ordna den saken än vad det är möjligt genom de detaljerade och mycket stela bestämmelser, som i statstjänst reglera pensionsfrågor.

Statsrådet Sköld anser tydligen bolagsformen vara bäst, men säger sig för tillfället ha avstått från att föreslå densamma, enär domänstyrelsen bestämt avstyrkt. Det är väl knappast troligt att domänstyrelsen skall frångå sin nuvarande uppfattning, och den utredning, styrelsen skall göra, lär väl näppeiligen resultera i förslag om överförande av ifrågavarande statliga sågverk till ett särskilt bolag. Med all respekt för statsrådet måste jag likväl säga, att hans argumentation är ganska motsägande i olika avseenden. Han vill ha bolag men avstår från att biträda utredningens förslag därom.

Herr Hansén: Herr talman! Ett yttrande av min vän herr Ernfors fordrar en replik från min sida, annars hade jag inte begärt ordet. Jag vill emellertid samtidigt begagna tillfället att ytterligare säga några ord.

När herr Ernfors åberopade domänstyrelsens stora förlust på virke efter 1927, vill jag hänvisa honom till att läsa den debatt, som fördes här i kammaren 1934. Om herr Ernfors hade gjort detta, hade han inte gjort sig till talesman för dem, som påstå att det för domänstyrelsen föreligger förlust. Det sades då ifrån inte bara från representanter från Norrbotten, utan jämväl från andra håll, att bolaget under många år fått betala virket för dyrt. Utredningsmannen i ärendet har även konstaterat, att bolaget under flera år fått betala mer än marknadspriset i dessa trakter. Vad nu beträffar de år herr Ernfors åberopade, förelåg det en formlig framställning från domänstyrelsen om ersättning för en påstådd förlust på i runt tal av 700,000 kronor, men det pre-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

sterades motbevisning från bolagets sida angående priserna i den öppna marknaden, och den ådagalade, att framställningen saknade fog. Domänstyrelsen byggde sitt krav på det första kontraktet, och det omfattade skog på rot. Avverkningen skulle ske under bolagets egen regi. Därigenom blev det både stort och smått sortiment, och man fick sådant virke, som bolaget inte kunde använda. Bolaget gjorde bland annat mycket stora förluster på smågran, som måste avverkas tillsammans med sågtimret. Det är inte riktigt, herr Ernfors, att domänstyrelsen fått för litet betalt, den har tvärtom fått fulla priser och väl det.

Sedan sade statsrådet, att domänstyrelsen vill inte ha detta verk, och han frågade i detta sammanhang också, varför man, när man åberopar olika myndigheter, inte åberopar den mest sakkunniga myndigheten, nämligen domänstyrelsen. Jag skall be att få säga, att jag också gjorde mig skyldig till att inte åberopa domänstyrelsen, men det berodde inte på något underkännande av domänstyrelsens sakkunskap utan därpå, att jag betraktar domänstyrelsen som part i målet. Den är dock köpare till de anläggningar, som staten i dag håller på att sälja, och detta faktum kan inte resoneras bort.

Vidare vill jag säga, att när statsrådet uttalar sin anslutning till tanken på ett aktiebolag, är det enbart tillfredsställande, men det är, som herr Gustafson i Domö sade, så att då få vi lov att hemställa, att statsrådets starka vilja gör sig gällande, annars blir det inte något aktiebolag.

Denna industri har ju från början varit byggd på anknytning till ortens befolkning, och vi anse att genom den föreslagna bolagsformen kunde en sådan anknytning äga rum genom av staten tillsatta styrelseledamöter. Det vore av praktiskt värde för själva den ekonomiska verksamheten, och det vore likaledes för bygden och den sociala bakgrunden till det hela av stort värde.

Jag vill passa på att säga i detta sammanhang, att en sådan anknytning till bygden är en försummad synpunkt på de områden, där staten har inflytande. Om jag nu som exempel tar Luossavaara-Kiirunavaara A.-B. i Norrbotten, äger ju staten där tillsatta fyra representanter i styrelsen men ännu har ingen regering ansett, att Norrbottens län kunnat ställa upp en man, som är värdig att representera staten i den styrelsen. Med tanke på den stora sociala bakgrund, mot vilken man får se detta bolags verksamhet, och de svårigheter, som dessa samhällen och folket där uppe fått genomlida under senare år, vore det utan tvivel ekonomiskt, socialt och sakligt berättigat, att länets befolkning vore representerad i styrelsen t. ex. genom länets hövding eller någon annan stats-tjänsteman, som statsmakterna hade förtroende för. Det går inte att fränkskilja en statens verksamhet från folket, som skall leva på denna verksamhet, och man bör så mycket mindre göra det, som man med rätta kräver av de enskilda företagen, att de skola känna samband med och förpliktelse mot dem, som arbeta i dess tjänst, och mot befolkningen på orten. Staten bör i det avseendet föregå med gott exempel och göra en anknytning till länets befolkning.

Herr Heiding: Herr talman! Jag kan inte förstå annat än att det är klokt att gå på Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, vilket är detsamma som utskottets. Nog är det väl försiktigare, att man går den vägen och utreder frågan ytterligare och låter under tiden domänstyrelsen övertaga driften däruppe.

Det har framhållits här av herr Hamrin, att vi ha behandlat den här frågan fem gånger förut. Det kan emellertid inte skada, att man än en gång får se på densamma, innan man går in för den av reservanterna så livligt förordade bolagsformen. Jag förstår inte, att det skulle vara klokt att utan vidare låta dessa tre sågverk, som det här är fråga om, tillsammans med Kalixbolaget bil-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

da ett bolag. Det har visserligen här talats om att en utredningsman har förordat den linjen, men då vill jag påpeka, att det är det resultat, som en utredningsman har kommit till, och att därför flera skäl tala för att flera utredningsmän finge se på den här saken. Visserligen ha olika myndigheter här yttrat sig, men jag tycker, att vad domänstyrelsen har sagt i detta fall bör tillmätas en stor betydelse, och då är det lämpligt, att man skjuter på frågan, tills den föreslagna utredningen blir klar.

Reservanterna ha tryckt på att det skulle vara fördelaktigt att gå in för bolagsformen, därför att man på det sättet lättare skulle kunna finna en duglig man, som ville bli chef för företaget. Ja, det kan nog vara sant, men hur skall det sedan ställa sig med skötseln av domänstyrelsens övriga anläggningar, om man skulle tillsätta en chef för detta bolag, vilken skulle ha dubbla avlöningen mot vad de andra cheferna ha, ty jag föreställer mig, att det går inte att anskaffa en sådan chef, som reservanterna här åsyfta, utan att även betala honom därefter. En sådan person tar nog inte denna befattning för sitt nöjes skull eller för att få visa, att han är en duktig chef, utan har han förutsättningar att kunna leda bolaget, då vill han nog också ha bra betalt. Enligt reservanternas mening tycks det ligga så till, att man inte har något förtroende för att domänstyrelsen sköter vad den har om hand. Däremot har jag en annan åsikt och jag tror, att det går bra att ordna åtminstone tillsvidare på detta sätt och se tiden an. Här har förut talats om att domänverket har hand om råvarorna däruppe, och då är det ju lämpligt, att man lägger det här företaget under domänverkets regi.

Jag kan instämma till stor del i vad herr Ernfors yttrade. Jag tyckte, att det var många tankvärda synpunkter, som han här framhöll, och jag anser, att han såg mycket sunt på den här frågan. Det är klart, att vi måste göra någonting för att upprätthålla driften vid denna Kalixindustri. Vi kunna inte låta den stanna, utan vi måste försöka att få arbete för alla, som bo däruppe. Många äro arbetslösa, och därför fordras att någonting göres. Vi äro dock så gott som överens i denna fråga — det kan man ju konstatera — ty här har ju talats såväl från utskottets som även från reservanternas sida om att det kanske blir nödvändigt att gå in för denna bolagsbildning. Men varför skall man då ha så bråttom, att man ovillkorligen *nu* skall trumfa igenom bolagsbildningen? Jag är av en annan mening i detta fall.

Herr talman! Jag vill nu inte vidare gå in på den här frågan, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Endast några få repliker.

Herr Tham gjorde gällande, att om man bildar ett bolag, så blir bokföringen offentlig. Ja, herr Tham, vinst- och förlusträkningen blir offentlig, sådan den lämnas till patent- och registreringsverket, men jag tror inte, att det finns många människor i detta land, som tillmäta dessa papper så förfärligt stort värde. Det är ju också ett ständigt klagomål över att den skyldigheten närmast är en formalitet.

Sedan tror jag, att herr Tham på något sätt missuppfattade mig. Jag har inte på något sätt dragit in den nuvarande generaldirektören i diskussionen. Jag har bara påpekat, att om domänverket får dessa verk i egen regi eller om det blir ett bolag, så blir i alla fall i realiteten generaldirektören för domänstyrelsen den beslutande och den, som tillsätter ledningen och handhar verkets organisation. Det var därför jag menade, att de fördelar, man nu vill till-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

lägga bolagsformen, finnas inte. De fördelarna komma emellertid i det ögonblick, som jag här förut sagt, då man vill försöka att snöra in denna verksamhet i byråkratiska former, vilket emellertid för närvarande inte är fallet.

Jag skulle dessutom vilja säga till herr Hansén, att jag har under min erfarenhet i det offentliga livet fått en alldeles motsatt mening om värdet av att i och för en kontroll av en styrelse såsom statens representanter i denna styrelse sätta in statstjänstemän. Min erfarenhet visar, att om man sätter in sådana representanter, och det är något med dem, solidariserar de sig med det företag, som de äro satta att sköta, och statens kontroll genom dem blir mycket ringa och av föga betydelse.

Vidare skulle jag vilja säga till herr Gustafson med anledning av hans uttalande om domänstyrelsen, att jag har ingen annan erfarenhet än den, att domänstyrelsen är fullt lojal mot Kungl. Maj:t och riksdagen och att jag för min del är fullständigt övertygad om, att om domänstyrelsen får ett uppdrag av Kungl. Maj:t, kommer domänstyrelsen att fullgöra uppdraget på ett fullkomligt lojalt sätt, och det finns intet skäl för det antagandet, att domänstyrelsen skulle försöka vilja sabotera statsmakternas vilja.

Herr Ernfors: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord i anledning av herr Hanséns sista yttrande.

Han ansåg för sin del, att den behandling, som denna fråga fick 1934, visade tillfyllest, såvitt jag inte missförstod honom, att domänstyrelsens uppgift om lidna förluster inte kunde vara med sanningen överensstämmande. Jag skall då be att få lämna några uppgifter härom ur en handling — för övrigt från min statsrevisorstid — som jag har här i min hand, och jag ber, herr talman, att i någon mån ytterligare få förtydliga dem. Jag vill då först och främst säga, att Kungl. Maj:t uppdrog åt domänstyrelsen i brev den 5 april 1928 att träffa avtal om virkesleverans under 15 år från och med 1927. Riksdagen fattade beslut i enlighet därmed, och i detta riksdagens beslut anföres: »Därest förluster skulle genom ett beslut i överensstämmelse med propositionen uppkomma för domänverket eller postsparbanken, förutsätter riksdagen, att sådana förluster skola av staten genom skattemedel täckas.» Nu har ju domänstyrelsen visat, att förlust uppkommit å 1927 års leverans med 300,902 kronor och å 1928 års leverans med 196,345 kronor. Dessa siffror ha, efter vad jag hört, blivit vederbörligen bekräftade. De grunda sig på det pris, som domänverket fick för timmer, som det sålde till annat håll. Man finner också av denna handling, att domänstyrelsen påstår, att det levererade virket till Kalixbolaget var mycket grövre och följaktligen värdefullare än det virke, som såldes på annat håll. Alltså skulle väl den förlust, som domänstyrelsen anmält, i realiteten vara betydligt större.

Då det här har talats om domänverkets hela industriella verksamhet, skulle jag i likhet med herr Hansén vilja säga, att inte är jag så glad över att en statsinstitution, såsom här skett, är direkt företagare. Jag skall emellertid kasta fram en tanke — jag vet inte, om den är riktig, men jag tror, att den är riktig. Om domänverket kunde förena sin försäljning här uppe med sin försäljning längre ned i landet, så kunde det kanske bättre ordna med kvaliteten på sitt virke. Det är kanske bättre kvalitet däruppe, eftersom det är gammal uråldrig skog. På det sättet skulle domänverket kunna åstadkomma ett bättre genomsnittspris för hela sin tillverkning, än om t. ex. försäljningen från detta håll skulle skötas enbart för sig och således utan domänverkets direkta medverkan.

Jag har klandrats, därför att jag har uttryckt den förmodan, att detta bo-

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar
m. m. (Forts.)

lag kanske inte har skötts så som det bort skötas, och jag skall då ännu en gång be att få påpeka, när jag nu kommit in på detta, att jag har sett, att under de senaste fem åren har bolaget fått betala för råvaran i förhållande till det pris, som det fått ut för det sågade virket. Bolaget har således inte behövt betala, förrän det försålt det sågade virket och efter det erhållna priset räknat ut, hur mycket råvaran får kosta för att affären skall gå ihop. Jag skulle vilja se, om det finns något annat bolag, som driver sågverksrörelse, vilket är i den lyckliga situationen att aldrig behöva lida någon som helst förlust.

Herr **Hansén**: Jag skall endast ge ett par repliker.

Jag vill först rätta en missuppfattning från statsrådet Skölds sida, då han tycktes tro, att jag önskade, att man i de statsägda bolagens styrelser skulle från länet eller överhuvud taget från den ort, där bolaget verkar, tillsätta några representanter, som skulle öva statlig kontroll. Det var inte min mening. Jag sade, att jag trodde, att det var i statens och bygdens eget intresse, att vederbörande företag ha förankring hos bygdens folk, som känner förhållandena och kan på ort och ställe följa dem till ömsesidig fördel.

När herr statsrådet framhöll, att domänstyrelsen inte ville ha Kalixindustrien, så är det riktigt, att domänstyrelsen säger så, men det är ett mycket viktigt »men» knutet till detta uttalande, nämligen att domänverket säger sig sakna intresse att förvärva sågverket i Kalix. Så länge sulfatfabriken ändock kunde hållas i drift och domänverket till densamma kan försälja sågverksavfallet från sågverken vid Båtskärsnäs och Sandvik på Seskarö, vore dess intresse tillgodosett. Därmed har domänstyrelsen dock icke sagt sig sakna intresse för sulfatfabriken vid Kalix. Domänstyrelsen har sålunda tvärtom erkänt dess betydelse för sina sågverk. Domänstyrelsen säger, att för styrelsen vore det bättre att fullt utnyttja sågverket vid Båtskärsnäs, där allt det statsskogsvirke, som försågs vid Kalixbolagets sågverk, billigare kunde förädlas, än att jämväl driva sistnämnda verk. Det är en form av rationalisering, och jag vill inte bestrida, att detta resonemang är ekonomiskt riktigt. Man har dock alldeles nyligen återuppbyggt sågverket vid Kalix efter en eldsvåda i fjol. Det kan väl då icke gärna tänkas, att det skall nedläggas uteslutande därför att man tror sig kunna försåga den för Kalixverket beräknade timmermängden på annat håll.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kamraren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertagande ja besvarad.

Herr **Tham**, **Vollrath**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. domänverkets övertagande av Kalix träindustriaktiebolags tillgångar m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anläggande av allmänna flottleden Dalälven—Bottniska viken jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 61, i anledning av väckt motion angående intressestimulerande och kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckta motioner angående en förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 224 av herr *Hansén* m. fl. samt II: 401 av herr *Löv-gren*, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning rörande möjligheten att få till stånd en förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län samt en med statens medverkan genomförd avveckling av de tyngande engagemang, som nu åvilade intressenterna i flertalet av länets små kraftverks-företag.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 224 och II: 401 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Hansén**: Herr talman! Gentemot ett enhälligt jordbruksutskott är det ju inte någon större mening med att upptaga kammarens tid med att förfäktat motionärernas ståndpunkt. Jag skall också försöka fatta mig så kort som möjligt.

Då jag av de yttranden, som utskottet inhämtat och som bifogats utskottets utlåtande, funnit, att vi motionärer tydligen vidrört ett ämne, som varit mer eller mindre ömtåligt för åtminstone en del av de myndigheter, som avgivit yttranden — att döma av den ton, som dessa yttranden fått — skall jag emellertid be att få beröra frågan med några ord.

Man söker bagatellisera de påtalade missförhållandena och göra gällande, att det finns lika svåra eller värre företeelser på många andra håll i landet. Ja, jag tror inte, att motionärerna ha gjort sig skyldiga till påståendet, att vi dragit fram det värsta, man kan hitta på. Än mindre ha vi bestritt, att det finns elektrifieringsföretag även i andra delar av landet, vilka tillkommo under krigstiden och vilka åsamka bygdens folk kännbara utgifter. Men vi ha påtalat det oriktiga i att den fattigaste landsändan skall, trots att den ligger intill statens kraftkällor, nödgas för att rädda kristidsföretag betala överpris för den ström, som staten säljer till dessa företag, av vilka somliga måst nedlägga sina egna kraftstationer, men som ha monopol på distributionen inom

Om förbättrad distribution av elektrisk kraft inom Norrbottens län m. m.
(Forts.)

vissa områden, och därigenom skola förränta förlusterna på dessa under kris-tiden byggda kraftstationer. De flesta av dessa stationer ligga nere sedan tio år eller mera, men förräntning och amortering skall som sagt verkställas med de merpris på statens strömleveranser dessa företag distribuera.

I yttrandena säger man nu exempelvis rörande Råneå elektriska kraftaktiebolag, att det inte är riktigt, som motionärerna skriva, att kraftstationen förräntas. Staten och banken ha tagit förlusterna på den, så att de äro avskrivna. Ja, jag känner till de där avskrivningarna, och jag skulle vilja efterlysa den fackman, som vågar stå för en uppskattning av Råneå elektriska kraftaktiebolags ledningsnät och transformatorstationer till 508,800 kronor. Det är alldeles uppenbart, att detta är en mer än 50 procent för hög värdering. Jag kan aldrig tänka mig, att det ledningsnätet m. m. representerar ens ett värde av 200,000 kronor.

Vad ha då abonnenterna inom den stora räjong, som detta bolag har greppet om, fått finna sig i? Jo, som jag nämnde har man sedan mer än tio år tillbaka låtit kraftstationen stå stilla, och den kommer väl aldrig mer att tagas i bruk. Man har köpt Porjusström, som man distribuerar över detta område, och man lägger på den så mycket, att priset medger en förräntning och i långsam takt amortering av såväl ledningsnät och transformatorstationer som den nedlagda kraftanläggningen. Man framhåller också i yttrandena, att aktieägarna i detta bolag aldrig fått någon utdelning. Nej, tacka för det! Dess aktieägare och den företagare, som satte i gång bolaget, äro ju i och för sig värda erkännande för att de i en svår tid satte in pengar för att försöka lösa problemet om den elektriska energien. Företagaren har offrat sig därefter, att han fått hela sin ekonomi undergrävd, och hela aktiekapitalet är fullständigt förlorat. Däremot få vi abonnenter knoga för att betala banken, som står som givare av förlagslån till detta bolag och som annars skulle riskera en förlust. Att något står kvar att vinna för företagaren och aktieägarna är ett fullständigt misstag.

Vad ha abonnenterna alltså fått finna sig i? För två år sedan var kontraktstiden utlupen, och då förelade man de olika föreningarna förslag till nya kontrakt med förhöjning av strömpriset på i runt tal 50 procent. Vi ha fått finna oss i det. Tycka kammarens ledamöter, att det är en riktig utveckling på elektrifieringens område, att man där uppe, där kraftkällorna ligga, skall nödgas av nu antydda skäl betala överpris för statens ström, som ställes till förfogande för att betala ett kristidsföretag, och nödgas finna sig i att, sedan en kontraktperiod är ute, priset höjes med 50 procent, för att de gamla förlusterna skola kunna klaras av?

Jag skall inte ställa något yrkande, men jag vill säga, att jag inte har för vana att skriva under motioner, som inte ha sakliga skäl bakom sig. Denna motion är också sakligt motiverad, och frågan kommer utan tvivel tillbaka. Om den sedan kan bättre utredas genom lokala myndigheter eller genom statsmakternas försorg, vill jag låta vara osagt; jag är fullkomligt lika nöjd, vilken form som användes. Men att här föreligger ett missförhållande, som kräver rättelse, kan aldrig bestridas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av väckt motion om viss ändring av villkoren för bidrag från statens avdikningsanslag samt lån från statens avdikningslånefond;

nr 64, i anledning av väckta motioner om lagändring i syfte att underlätta tillkomsten av gemensambetsfiskeri;

nr 65, i anledning av väckt motion angående åtgärder till förhindrande av att skärgårdsfiskeri skadas eller i otillbörlig grad undandras fiskarebefolkningen;

nr 66, i anledning av väckt motion om viss ändring i bestämmelserna rörande statens sekundärlånefond för jordbrukare; samt

nr 67, i anledning av väckt motion angående åtgärder till skydd av fruktträdodlingar mot skador, vållade av hare och älg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. minskning av elevantalet i läroverkens klasser.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion, II: 620, angående reformering enligt vissa riktlinjer av undervisningen vid de högre allmänna läroverken.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Jacobsson* m. fl. väckt motion, nr 620, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande möjligheterna för minskning av det fastställda maximiantalet lärjungar i de högre allmänna läroverkens klasser.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i sitt nu föreliggande utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Sandegård: Den motion, som ligger till grund för detta utskottsbetänkande, innehåller en del, som man tycker, ganska förnuftiga saker, som emellertid på vägen till första kammarens första tillfälliga utskott ha tappats bort. I motionen föreslås en utredning, som skall gälla 7 särskilt angivna punkter. För det första gäller det en nedskärning av de vittfamnande kurserna i vissa ämnen. För det andra ett yrkande om att kunskapsstoffet i de olika ämnena skall göras mer aktuellt och bringas i bättre samklang med det levande livets krav. För det tredje förslaget om att man inom gymnasiet liksom förut inom realskolan skall bygga in praktiska linjer. För det fjärde innehåller motionen förslag, att man skulle kunna reflektera på att, på de svenska gymnasierna, vid sidan av de nuvarande latin- och reallinjerna upprätta en nyspråklig linje med levande språk, samhällskunskap och de naturvetenskapliga ämnena som huvudämnen. För det femte skulle undervisningen i arvsbiologi och allmän hygien göras obligatorisk. För det sjätte önskas ett utbyggande av skolläkarväsendet, så att man uppnår en effektiv kontroll över elevernas hälso-tillstånd och deras sätt att vårda sin hälsa. Och för det sjunde och sista är det fråga om ett nedbringande av elevantalet i klasserna för att göra undervisningen effektiv.

Det enda, som finnes kvar, är denna sista sjunde punkt. Med anledning av detta tillåter jag mig uttala ett tvivel på lämpligheten av att sätta igång med en utredning, som endast skall avse en sak, vars resultat inte kan bli något annat än ett ökat antal lärartjänster, alltså ökade utgifter. Men det är väl ingenting att göra åt saken. Jag har emellertid för min del velat med dessa korta ord uttala min besvikelse över att första kammarens första tillfälliga utskott, som har en så klok ordförande, verkligen har ansett sig nödgat att svälja detta förslag, som, enligt vad jag nämnde, redan vid behandlingen i andra kammaren tappat bort det väsentligaste i den väckta motionen.

Ang. minskning av elevantalet i läroverkens klasser. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Ja, herr talman, jag tycker, att denna anmärkning, som herr Sandegård har riktat mot första kammarens första tillfälliga utskott, rätteligen borde ha uttalats vid ärendets behandling i andra kammaren gent emot det utskottsutlåtande, som där förelåg, men jag tror, att man inte ens där med rätta hade kunnat framföra den anmärkning, som herr Sandegård gjort. Ty visserligen kan det ur en enskild riksdagsmans synpunkt vara åtskilligt att anmärka mot de svenska läroverken, men huvudsynpunkten i andra kammarens utskottsutlåtande var närmast den, att nu ha läroverken under de sista åren gång på gång med mycket korta mellanrum satts under omorganisation, och det skulle vara lämpligare och lyckligare för läroverkens arbete, att de finge arbeta i ro under en given organisation åtminstone några år framåt. Arbetsro är faktiskt någonting, som man också har behov av vid läroverken, och jag för min del gillar helt och fullt andrakammarutskottets mening, att man därför inte nu borde gå in på ytterligare utredningskrav rörande deras inre arbete.

Vad vidare beträffar de andra punkterna i motionen är det så, att de redan ligga under utredning, och man väntar ett ställningstagande från olika myndigheters sida mycket snart. Den punkt, som man här tagit upp, rör en fråga, som mycket ofta har varit under debatt. Detta spörsmål om elevantalet vid läroverken är nog en synnerligen viktig eller rent av avgörande fråga, vars lösning inte behöver leda till att det inre arbetet vid läroverken på något sätt oroas, utan som tvärtom kan göra det effektivare.

Om jag uppfattat herr Sandegård rätt, har från hans sida inte gjorts något yrkande. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 34, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

På föredragning och hemställan av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, hade Kungl. Maj:t den 24 januari 1936 funnit gott efter därom gjord ansökan upptaga en finsk undersåte och hans hustru till svenska medborgare.

*Ang. viss
finsk under-
såtes uppta-
gande till
svensk med-
borgare.*

Av handlingarna i ärendet framgick bland annat, att sökanden vore född i Helsingfors år 1895 av finska föräldrar, att han i Finland den 24 september 1918 av statsförbrytelsesdomstolen dömts för att han i mitten av februari 1918 frivilligt anslutit sig till Helsingfors röda garde samt därefter beväpnad fullgjort vakttjänst och deltagit i strider mot den finska regeringens trupper ävensom för att han den 20 mars 1918 varit med om att tillsammans med andra män från samma garde transportera av de röda tillfångatagna elever från Mustiala jordbruksskola med tåg från Toijala station till Riihimäki station samt på denna färd mellan Toijala och Iittala stationer deltagit i mordandet av nämnda elever, varvid sökanden själv med sin revolver nedskjutit åtmin-

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
stone tre namngivna elever, för högförräderi och i samband därmed utförda mord att utstå dödsstraff och förlora medborgerligt förtroende för alltid, att en av honom till statsförbrytelseöverdomstolen ingiven nådeansökan avslagits, att han emellertid lyckats fly och i mars 1919 kommit till Sverige, varefter han — med undantag av en del av året 1921 — vistats här, att sökanden år 1920 ingått äktenskap med en kvinna av finsk nationalitet och sedan slutet av år 1925 vore anställd såsom vaktmästare vid viss utländsk makts handelsdelegation i Stockholm samt att hans hustru vore anställd som kontorsbiträde vid samma handelsdelegation.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Utskottet finner det icke vara förenligt med rikets intressen, att en person med så nära förbindelser med en främmande makts organ här i riket, att han är anställd i dess tjänst, och i det beroende av utländsk makts representanter, som härigenom blir en följd, erhåller de särskilda förmåner och friheter, som svenskt medborgarskap innebär. Betänkligheterna däremot ökas, när, såsom i föreliggande fall, sökanden innehar en synnerligen långvarig anställning vid den främmande maktens handelsdelegation och jämväl hans hustru är i sådan tjänst anställd.

Utskottet finner det likaledes synnerligen anmärkningsvärt, att föredragande departementschefen i trots av bestämmelsen i 5 § medborgarskapslagen, att svenskt medborgarskap endast kan vinnas av den, som 'gjort sig känd för hederlig vandel', tillstyrkt svenskt medborgarskap för sökanden. Den nämnda föreskriften är enligt lagen indispensabel. Av förarbetena till lagen (konstitutionsutskottets utlåtande nr 15/1923 sid. 10 f. och propositionen nr 137/1924 sid. 32) framgår vidare otvetydigt, att även om intet ofördelaktigt är känt om en person under dennes vistelse här i landet, dennes vandel dessförinnan dock kan vara sådan, att den bör anses utgöra ett ovillkorligt hinder för bifall till en ansökan om svenskt medborgarskap. Sådana omständigheter föreligga efter utskottets mening i det nu förevarande medborgarskapsärendet, då handlingarna uppenbarligen utvisa, att han, såsom av utslag av statsförbrytelseedomstolen i Finland framgår, under fångtransport mördat tre tillfångatagna, namngivna personer.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet beslutat anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Schlyter, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Wiklund* och *Johnsson* i Norrahammar, som anfört, att de på åberopade grunder ej kunnat biträda den gjorda anmärkningen.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Konstitutionsutskottets första anmärkning gäller ett på min föredragning av Kungl. Maj:t fattat beslut om upptagande till svensk medborgare av en finsk undersåte. Jag ber nu att i denna kammare få avgivna samma förklaring som förut i dag av mig avgivits i den andra kammaren.

Jag medger gärna att den diskuterade medborgarrättsfrågan varit tveksam och svår att avgöra, ja, jag kan till och med förstå dem som anse att den icke varit tveksam alls. Det är mig så mycket lättare att lämna detta medgivande, som jag själv, delvis på de skäl som K. U. anfört, såsom föredragande departementschef för tre år sedan medverkade till ett avslag i konseljen på samme sökandes då gjorda ansökan om svensk medborgarrätt.

Men sökanden kom igen och envisades att han var oskyldig till det mord

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)

för vilket han dömts av den finska s. k. statsförbrytelsesdomstolen på grund av sitt deltagande på den röda sidan i det finska inbördeskriget. Och jag, som visste att det t. o. m. i vårt eget land under djupaste fredstid, trots vårt grundliga, med alla tänkbara garantier för att en oskyldig åtalad icke skall bli fälld utrustade rättegångsförfarande, understundom kan inträffa att våra ordinarie domstolar döma en tilltalad till strängt straff, som sedan upphäves av hovrätt eller högsta domstolen — jag blev efter att ha hört hans framställning undrande, om det kunde vara riktigt att i förevarande sammanhang fästa avgörande vikt vid ett utslag av en utländsk extraordinär krigsdomstol, som efter ett summariskt förfarande hade att avverkade massor av åtal mot personer vilka i inbördeskriget stått på den motsatta sidan. Följden blev att jag personligen kom att ägna detta ärende mera tid och arbete än något av de övriga 2,000 medborgarrättsärenden, som ankommit på justitiedepartementets prövning under dessa fyra år. Jag är därför också i alldeles särskilt hög grad, oberoende av i ärendet avgivna skriftliga utlåtanden, ensam ansvarig för dess utgång.

Med de utredningsresurser som stå en departementschef till förfogande kunde jag ganska snart konstatera att sökanden under sin 17-åriga vistelse här i landet gjort sig känd för en synnerligen hedrande vandel, och att den uppgift som från något håll framkommit, att han vid en viss tidpunkt skulle varit en av dem som omhänderhaft den kommunistiska propagandan i Sverige, var *ovederhäftig*. Detta senare förhållande framgår ju också av överståthållarämbetets i ärendet avgivna utlåtande därom, att sökanden icke, *sedan han inkommit till Sverige*, såvitt för ämbetet vore känt, låtit sig komma till last något förhållande som skulle utgöra hinder för bifall till ansökningen.

Återstod frågan huruvida den omständigheten att sökanden sedan åtskillig tid tillbaka varit anställd såsom vaktmästare vid en utländsk makts handelsdelegation i Stockholm borde utgöra hinder för bifall till ansökningen. I detta avseende ansåg jag särskilt den synpunkt böra beaktas, huruvida tillhörighet till främmande nationalitet utgjorde en förutsättning för anställningen hos den främmande maktens organ. I dylikt fall anses nämligen den tid vederbörande haft anställning här i riket hos *sitt eget* lands representation icke böra inräknas i den tid han enligt medborgarrättslagen bör ha vistats i Sverige för att kunna erhålla svensk medborgarrätt. Nu förhöll det sig emellertid så, att dels sökanden haft anställning hos främmande makt av *annan* nationalitet än den han själv tillhörde, dels anställningen var av sådan art att den lika gärna kunde innehafva av en svensk medborgare. Förhållandet var icke annorlunda än om en dansk medborgare, som under en mångårig vistelse här i landet gjort sig känd för en hederlig vandel, haft anställning på låt oss säga den tyska legationen eller det tyska generalkonsulatet såsom vaktmästare. Jag tror icke att någon justitieminister skulle ha tvekat att föreslå en dylik person till svensk medborgare, även om hans hustru varit hem- eller kontorsbiträde hos det främmande organet.

Och det är naturligtvis icke heller på denna anställning — vilken sökanden för övrigt numera icke lär innehava — som utskottsmajoriteten fäster det huvudsakliga avseendet. Utskottet trycker i stället särskilt på, att sökandens vandel innan han för 17 år sedan kom till Sverige varit sådan att den bort utgöra ett ovillkorligt hinder för bifall till hans ansökan om svenskt medborgarskap.

Jag har redan antytt att jag icke kunnat låta den avkunnade utländska straffdomen vara avgörande för mitt bedömande av ärendet. Prövningen av den fråga jag sålunda haft att taga ställning till är uppenbarligen av alldeles för delikat art för att den skulle lämpa sig för diskussion i kammaren. Jag

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
kommer icke heller att inlåta mig på skälen för och emot sökandens brottslighet eller på det närmare händelseförloppet vid tillfället i fråga för 18 år sedan, sådant jag uppfattat det. Sökandens version är att han vid tillfället tillhörde en trupp rödgardister, som på militärtåg transporterades från huvudstyrkan i trakten av Tammerfors söderut mot fronten. Ett antal vita fångar upptogs på tåget vid en mellanstation; några av dem nedskötes vid ett försök att fly från det i gång varande tåget, men sökanden, som befann sig i vagnen bakom den i vilken fångarna transporterades, deltog icke i skottlossningen. Sedan sökandens hela trupp tillfångatagits av de vita och ställts till ansvar, hade bland andra sökanden dömts för mord efter vittnesmål av några av de vita fångarna, som på fråga påstått sig igenkänna sökanden.

Däremot kan utskottet uppenbarligen ställa sig på den ståndpunkten, att en utländsk extraordinär domstols utslag i ett brottmål ovillkorligen skall respekteras här i landet. Härutinnan har jag då endast att anmäla en avvikande mening.

Likaså kan utskottet naturligtvis göra gällande, att över huvud ett deltagande i det finska inbördeskriget på den röda sidan innebar en så ohederlig vandel, att den som gjort sig skyldig därtill faller under den indispensabla bestämmelsen i 5 § medborgarskapslagen. På grund härav har sökanden ju också av den finska statsförbrytelsesdomstolen dömts för högförräderi.

För min del kan jag icke tillmäta sökandens deltagande i det finska medborgarkriget denna verkan. Med hänsyn till de omständigheter, under vilka sökanden inkom i landet, har det emellertid för mig stått alldeles klart att fråga om hans upptagande till svensk medborgare icke borde komma under prövning förrän han vistats här åtskilligt längre tid än den normala. Hur lång tid man sedan skulle fordra, kan vara föremål för delade meningar. Mina undersökningar före ärendets avgörande, när jag nu för andra gången hade att pröva ansökningsen, hade givit mig den uppfattning att ett ytterligare uppskov skulle inneburet en oskälig hårdhet mot sökanden och hans hustru, vilka på grund av en djupt tragisk nationell konflikt fått uppgiva sitt gamla fosterland och söka sig ett nytt hos ett närstående folk, där de hunnit leva sig in så, att de fullständigt försvenskats. Det var mig omöjligt att inse, att ett bifall till framställningen skulle strida mot svensk lag eller att något svenskt intresse därigenom skulle läderas.

Herr Stendahl: Herr talman! Det är i fråga om behandlingen av medborgarrättslagen allmänt bekant, att det förslag till lag, som Kungl. Maj:t på sin tid presenterade riksdagens kamrar, innehöll en bestämmelse, att den sökandes hedrande vandel under hans vistelse i Sverige skulle vara det, som man i första hand eller så gott som uteslutande skulle taga hänsyn till. Konstitutionsutskottet ansåg emellertid, att den bestämmelsen inte var tillräcklig, och på hemställan av konstitutionsutskottet skärpte riksdagen bestämmelsen så till vida, att man för att en ansökan om svenskt medborgarskap skulle kunna bifallas även skulle fordra, att sökandens vandel tidigare, d. v. s. i hans hemland, hade varit hedrande.

Frågan är således nu, huruvida denna bestämmelse i gällande lag har iakttagits eller icke. För att bedöma den saken har man att gå till akten jämte statsrådsprotokollet. I konstitutionsutskottet har man vid bedömandet av frågan, om man skall göra anmärkning eller inte, endast enligt grundlagen bestämmelser att hålla sig till statsrådsprotokoll plus akten i den form, vari den föreligger. Jag tar för givet, att statsrådet inte vill bestrida, att när konstitutionsutskottet har att taga ståndpunkt till frågan om anmärkning eller icke anmärkning enligt en viss dossier, måste man förutsätta, att vederböran-

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)

de statsråd också har givit sitt råd på basis av akten och ingenting annat än akten — eventuellt med den diktamen till statsrådsprotokollet, som han finner lämpligt att göra. Det förefaller mig, som om det skulle vara tämligen ostridigt, att allt tal därutöver är någonting fullständigt ovidkommande ärendets behandling. Frågan är då: vad finnes det i statsrådsprotokollet, och vad finnes i akten? I statsrådsprotokollet finnes ingenting annat än beslutet. I akten finnes det en officiellt vidimerad avskrift från vederbörande myndigheter av den finska domstolens dom över denne man, som går ut på, att han för tredubbelt mord å värnlösa fångar har blivit dömd till döden. Något bestriktande av att detta skulle vara riktigt finnes inte i akten, liksom inte heller i statsrådets motivering i protokollet. Vi i utskottet hade således att gå ut ifrån, såsom ett faktum, att den lagakraftvunna dom, som fällts av finsk domstol, är det enda, som här är konstaterat, och ostridigt. Utskottsmajoriteten har en mycket stadgad uppfattning av att personer, som gjort sig skyldiga till handlingar av den art, som enligt akten ha begåtts av mannen i fråga, icke äro önskvärda som svenska medborgare, och på grund därav ha vi också den bestämda uppfattningen, att statsrådets råd till Konungen i detta fall borde ha blivit precis det motsatta mot vad det blev. Personligen vågar jag uttala den förhoppningen efter statsrådets yttrande här, att ett upprepande av någonting dylikt inte kommer att ske i statsrådets tid åtminstone.

Herr Källman: Herr talman! Vi, som äro reservanter mot konstitutionsutskottets anmärkning i denna del, ha fått lida mycken smälek genom uttalanden i den svenska borgerliga pressen. När man diskuterar denna sak, får man emellertid först överväga huruvida begreppet »hederlig vandel» hänförs sig även till tiden innan vederbörande kom in i landet eller om man har att räkna endast med vad som förekommit under den tid han vistats inom riket.

Beträffande den första frågan är det nog inte uteslutande så, att man är nödsakad att vid bedömandet av frågan taga hänsyn till den finska statsförbrytelse-domstolens avkunnade dom. När man läser utlåtandet — vi ha ju tillgång till flera handlingar än vad som äro omnämnda i utskottets utlåtande — finner man omtalat bland annat, att domstolen har ansett, att av undersökningen framgått, att mannen gjort sig skyldig till brottsliga handlingar mot statsmakten, likaså att han nedskjutit 3 elever från Mustiala jordbrukskola. En svensk domstol lär väl i regel ha *funnit*, att det eller det är riktigt. Här talas det om att man *ansett*, att av undersökningen har framgått det och det. Detta förklaras väl därav, att den ifrågavarande domstolen var tillfällig och utan tvivel kom att döma mycket summariskt i den brådska, som jag föreställer mig kom att utmärka domstolens arbete. Jag erinrar om att fyra vittnen uppgivas ha fått ersättning — det står i utslaget — men man får inte veta vad de ha vittnat. Det har blivit upplyst här, att de trots sig igenkänna den ifrågavarande personen. Under så märkliga förhållanden, som i sådant sammanhang kunna äga rum, skulle en svensk domstol säkert inte ha nöjt sig med den handläggning som förekommit här. Vi veta nog alla, att övergrepp begingos under de tråkiga förhållanden, som rådde i Finland under inbördeskriget, och vi, som levde med i den politiska världen då, hade nog tillfälle litet var här i Sverige att beklaga vad som skedde. De övergrepp, som förekommo, härledde sig inte endast från den ena sidan, utan från båda. Grymheterna voro inte mindre från den andra sidan. Jag har i konstitutionsutskottet erinrat om ett minne från 1919, då jag hade tillfälle att i Finland höra åtskilliga vittnesbörd från den vita sidan om hur man där behandlade sina tillfångatagna motståndare, och det var inte fråga om någon kärleksfull behand-

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
 ling. Det var en råhet, som var minst lika stor som den, som kan omvittnas att de röda lade i dagen.

Herr Stendahl vill nu, att man skall uteslutande hålla sig till vad vi fått veta i akterna i konstitutionsutskottet. Ja, där finnes ju i alla fall litet mer än vad som är medtaget i konstitutionsutskottets utlåtande. Men därjämte torde det naturligt nog vara tillåtet att också förskaffa sig upplysningar från annat håll, då det som här gäller en rent personlig fråga. Det gäller en individ, om vilken man skall bedöma, huruvida han må kunna upptagas till svensk medborgare enligt de villkor, som äro föreskrivna i lagen. Från utskottsmajoritetens sida har man egentligen endast opponerat sig på en punkt, nämligen den, att sökanden inte gjort sig känd för en hedrande vandel. Så vitt jag vet, har ingen bestritt, att inte detta omdöme hänför sig till tiden *före* hans inflyttande till Sverige, och det är en tid av hela 17 år. Jag vill emellertid, i samband med att jag här talar om den första delen av frågan, erinra, att ifrågavarande person givetvis på det bestämdaste har förnekat, att han gjort sig skyldig till våld mot fångar. Han har således förnekat det, som här är det väsentliga i anklagelsen mot honom, och den omständigheten, att han, sedan han blivit dömd, begärt nåd, med åberopande av att han vore oskyldig i detta avseende, och vågat framträda med anhållan om att få straffet efterskänkt, tyder på att han verkligen är det. Det omtalas sålunda i de handlingar i detta ärende, som vi haft inom utskottet, att han begärt nåd efter det han blivit dömd för ett tredubbelat mord. Skulle en person, som mördat 3 personer under de omständigheter, som här äro angivna, ha vågat begära nåd i något land? Efter min uppfattning synes det vara fullkomligt uteslutet.

Jag ber också att få säga, att utskottet har tagit hänsyn till allt, som lägges den här mannen till last, men inte alls till vad som kan anses tala till hans förmån. Vi ha i den akt, som finnes tillgänglig för utskottets medlemmar, uppgifter av svenskar, som känt den här ifrågavarande personen sedan länge. Bland annat har en utmättningsman, som för omkring 7 år tillbaka bott i och alltjämt bor i samma hus som den här mannen, intygat, att han och hans hustru voro skötsamma och ordentliga. En kapten har uppgivit, att han känner den här mannen sedan 8—10 år tillbaka, då han blev bekant med honom genom kamratskap inom sportvärlden, och att han alltjämt träffar honom på detta område, men i övrigt inte har umgänge med honom, och denne kapten har fått den uppfattningen, att flyktingen i fråga vore en gedigen och präktig person, som han ansåg sig kunna rekommendera. Ett liknande intyg lämnas av en doktor, som känt honom sedan vistelsen i Finland. En järnvägstjänsteman, som också bor i samma hus som mannen, vitsordar något liknande. Men så kommer en förutvarande tjänsteman i sovjetlegationen och uppger, att den ifrågavarande mannen varit en av dem, vilka omhänderhaft den kommunistiska propagandan i Sverige. Det påståendet torde väl vara ganska onödigt att göra, ty om så varit fallet, torde överståthållarämbetet knappast ha kunnat avgiva det utlåtande, som här förekommer. Överståthållarämbetet slutar nämligen sitt yttrande den 15 januari i år med de orden, att sökanden icke — så vitt för ämbetet vore känt — låtit sig komma till last något förhållande, som skulle utgöra hinder för bifall till ansökningen.

Ett påstående av en person, som sannolikt i någon mån är jävig, bör således icke anses kunna motbevisa det faktum, att mannen i fråga i varje fall under 17 år här i Sverige gjort sig känd för en särdeles hedrande vandel. I en tidning i går har han själv förklarar följande: »Jag har inte begått det brott man skyller mig för. Jag har deltagit i det finska inbördeskriget på den röda sidan, men jag har icke gjort mig skyldig till våld mot fångar.»

Då återstår den frågan: är den omständigheten, att han deltagit i det finska

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
inbördeskriget, tillräcklig för ett påstående, att han icke gjort sig känd för en hederlig vandel, innan han inflyttade i riket? Jag vågar sålunda utgå från att detta inte är bevisat trots statsförbrytelsesdomstolens dom. Den är säkert mycket summarisk, och vi få taga hänsyn till under vilka tider denna domstol hade att döma. Jag vågar således utgå från, att det inte är bevisat att mannen begått mord. Mannens nådeansökan bland annat ger starkt belägg härför. Då skulle jag vilja fråga herr Stendahl, om den omständigheten, att mannen har deltagit i det finska inbördeskriget, är tillräcklig för påståendet, att han inte skulle vara känd för hedrande vandel. Vi reservanter ha tillåtit oss att anföra följande, som återfinnes i utskottets utlåtande på sid. 26 och som jag till sist vill särskilt framhålla: »Hur grymma än de brott voro, som begingos under inbördeskriget i Finland, kan ingen vinna på att hämndkänslan hålles vid liv genom förföljelse mot de i inbördeskriget deltagande. Inseende detta har man även i Finland under senare år genomfört en omfattande amnesti, och vi finna under sådana förhållanden, att de brott, som personen i fråga må hava gjort sig skyldig till under inbördeskriget för 18 år sedan, icke skäpligen längre böra kunna åberopas för att förvägra honom förmånen att bliva upptagen till svensk medborgare.» Sedan frågan varit föremål för en mycket noggrann prövning och en mycket ingående överläggning inom utskottet, detta även med hänsyn till under hand vunna upplysningar, har jag kommit till den uppfattningen, att anmärkningen inte kan vara befogad.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Här ha från utskottsmajoritetens sida genom talaren på Stockholmsbanken de synpunkter framförts, som varit dominerande för utskottsmajoriteten, och nu senast har herr Källman fört de, såsom synes, till antalet ganska reducerade reservanternas talan. Jag skall då be att få säga några ord särskilt till reservanterna, men det må först tillåtas mig, herr talman, att då vi behandla första punkten i dechargebetänkandet, anföra vad som gjort sig gällande för mig under de många år, jag har haft äran att deltaga i konstitutionsutskottets dechargearbete. Jag har då funnit, att dechargebetänkandets viktigaste uppgift är att försöka bidra till klargörande och preciserande av den praxis, som en regering bör följa, om den vill hålla sig inom grundlagens ram. Konstitutionsutskottet har nu funnit, att här föreligger ett ärende, där utskottet bort framhålla sin åsikt om huruvida dess behandling står i samklang med grundlagen eller icke. Det är med utgångspunkt härifrån som det måste väcka förvåning att en del reservanter velat sluta upp så positivt som de ha gjort och göra gällande, att vad som här förekommit skulle kunna vara fullt grundlagsenligt. Det är därför jag vill vända mig mot reservanternas talesman, för att det inte skall kunna sägas, att det under denna debatt givits godtagbara skäl för början till en praxis, som riksdagen skulle kunna godkänna.

Herr Stendahl återförde ämnet till frågan om »hedrande vandel». Jag deltog 1923 och 1924 i konstitutionsutskottet i de diskussioner och förhandlingar, som fördes i avseende å medborgarlagen. Jag kan således konstatera, hurusom när medborgarrättslagförslaget först låg före år 1923 det endast innehöll den bestämmelsen i avseende å »hedrande vandel», att vederbörande skulle ha visat dylik vandel under den tid, han vistats här i Sverige. På grund av erinran från lagrådet, vilken erinran inflöt i 1923 års utskottsbetänkande — förslaget föll då och kom igen 1924 — företogs sedan den ändringen, att det skulle fordras *allmänt* hedrande vandel, således även hedrande vandel under den tid, som förgått, innan vederbörande inkom i riket. Denna bestämmelse upptogs bland de villkor, som voro indispensabla. Således måste vid prövningen av en an-

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
sökning fastslås, att vederbörande gjort sig känd för en hedrande vandel även innan han inkom i riket.

Vad som nu har positivt anförts gentemot vandeln hos denne man — jag kallar honom för X. — är, att han har ett hårt utslag över sig från en finsk domstol. Vi få inte tänka för lågt om en vänskaplig makts domstolar. Vi få inte tänka oss att dessa, som det heter, ha »naturligen dömt summariskt», utan vare sig en domstol varit av fastare eller tillfälligare art, får man tänka sig, att dess medlemmar naturligtvis ha handlat under ansvar.

Nu har det här anmärkts — dock ej i akten — att vederbörande själv, vare sig han därvid har upprepat, vad han har sagt inför domstolen, eller kommit med det efter flykten, förklarar, att han var oskyldig. Det förefaller mig då, som om den rätta vägen hade varit att försöka få en utredning till stånd om hur pass trovärdigt det uttalandet varit, som han själv gjort om sin skuld eller oskuld, och att en sådan utredning — som säkerligen varit ganska lätt att genom en återremiss till överståthållarämbetet få fram på andra vägar än genom ett enkelt samtal med den dömde — skulle kunnat inflyta i den akt, som varit tillgänglig för konstitutionsutskottet. Man kan inte begära, att detta utskott, som skall pröva många ting och måste göra det i huvudsak på papper, skall verkställa prövningen med den tanken, att här finnes en hel del saker, som inte ha kommit in i akten.

Sedan vill jag tillägga, att den omständigheten, som reservanternas talesman här framförde, att mannen i sitt ursprungliga land sökt nåd, väl inte är någonting, som tyder på att mannen är oskyldig. Jag har inte sett nådeansökningen, jag vet bara, att han har fått avslag på densamma. Men en nådeansökning innefattar inte alltid, att man begär att bli fullständigt benådad, utan det är kanske endast fråga om att bli benådad för en del av det straff, som utdömts. Detta betyder alltså ingenting.

För mig är huvudsaken, att vi här stå inför det beviset på mannens föregående vandel, att han är dömd. Jag vill emellertid göra den konstruktionen, att vi låta falla bort allt om mannens deltagande i det övervåld mot de tre lantbrukseleverna, som här är angivet — ett övervåld, som, det veta vi alla, enligt svenska krigslagar är oerhört svårt, eftersom det gäller brott mot fångar. Men jag tänker mig, att vi låta denna omständighet fullständigt falla bort. Då fordras väl i varje fall, att man ser efter, om mannen gjort sig känd för en hedrande vandel, det fordras, att man har några intyg och bevis på detta, innan man handlar i ett så tveksamt fall. I detta fall anser jag, att det varit mer skäl än eljest att bibehålla den tvekan, som rådde vid det föregående beslutet, då mannens anhållan om svensk medborgarrätt avslogs år 1933. Jag anser, att det i varje fall hade funnits fullgiltiga skäl att även här följa den gamla regeln: i tveksamma fall skall man icke handla.

Herr Källman undrade nyss vad man kan mena med hedrande vandel. Ja, det var en liberal morgontidning, som sade, att därmed får man väl förstå kravet på att uppföra sig som en vanlig, hederlig svensk medborgare. På den tiden, då jag läste straffrätt, lärde jag mig, att man — förlåt, att jag citerar det på latin — skulle uppföra sig såsom en »bonus pater familias». Vad menas med det? Jo, det är att bete sig som en vanlig svensk man, som står i familjeställning och ansvarar för sig och sin familj. Men en vanlig hedrande vandel enligt av mig nu lämnade definitioner vill jag icke säga, att en sådan man som denne visat sig ha fört. För att fastslå det fordras bevis. Detta sagt, även om man gör den konstruktionen, som jag nyss gjorde, att vi kunde se bort från hans deltagande i medborgarkriget i Finland.

Nu, herr talman, ha vi i konstitutionsutskottet velat på det kraftigaste reagera mot att ett uppreparande av ett sådant naturalisationsförfarande, som här

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
har skett, skulle kunna få inträffa. Det måste bli så, att när någon kommer och knackar på medborgardörren och ropar: »Sesam, öppna dig!», då skall han lämna andra upplysningar om sig än vad vi ha kunnat finna av de papper, som stått konstitutionsutskottet till buds i detta fall. Och det är inte en liten sak för den ene och den andre att bli svensk medborgare, ty att kallas så är att bära ett hedersnamn, och det vilja vi, att det skall förbli. Vi beklaga, när svenska medborgare någon gång sätta det namnet i vanrykte, men vi vilja, att när det namnet någon gång skall skänkas bort, det skall ges åt en person, om vilken vi veta, att han torde kunna uppehålla namnets heder och ära.

Herr statsrådet **Schlyter**: Två talesmän för utskottsmajoriteten ha i för övrigt mycket hovsamma anföranden gjort gällande, att i den akt, som utskottet får ifrån Kungl. Maj:t, när det önskar granska ett visst ärende, böra finnas i form av handlingar eller anteckningar tillgängliga alla de upplysningar, som ha legat till grund för prövningen i regeringen. För var och en, som deltagit i något regeringsarbete, är det alldeles uppenbart, att detta är ett omöjligt anspråk. En regering står inte i förhållande till konstitutionsutskottet såsom en underdomstol står till en hovrätt eller högsta domstolen, så att alla upplysningar i målet skola finnas förvarade i skriftlig form, för att en överprövning skall kunna äga rum hos den högre instansen. Jag har bara velat med hänsyn till den vänliga form, i vilken anmärkningen framställdes, få detta antecknat till kammarens protokoll. Det är ett anspråk ifrån konstitutionsutskottets sida, som inte kan fyllas av någon departementschef. De undersökningar, som jag har verkställt i denna sak vid sidan om handlingarna, ha verkligen varit så grundliga, att om man skulle följa den principen, att man i sina akter skulle protokollföra och tillvarataga alla upplysningar i ett ärende, så skulle det bli en oöverkomlig arbetsbörda för en departementschef. Den siste ärade talaren antydde, att de upplysningar, som jag skulle besitta utöver handlingarna i målet, skulle begränsa sig till ett samtal med personen i fråga, men det är endast en detalj i det arbete, som jag har nedlagt.

Herr **Strömberg**: Herr talman! Herr Björkman antydde, att det var en till antalet reducerad skara reservanter vid denna punkt. Med anledning av detta yttrande samt med hänsyn till de dimensioner, frågan fått genom beslutet i andra kammaren, skall jag för min del be att få till protokollet antecknat, att jag vid behandlingen av frågan i utskottet röstat mot den föreliggande anmärkningen. Jag skall emellertid medge, att jag avgav detta votum med en viss tvekan, och att detta utgjort orsaken till att jag inte anslöt mig till den reservation, som föreligger. De skäl jag haft för denna tvekan ha varit att man i akten inte kunde finna någon uppgift om att den sökande bestred påståendet att han begått det våldsdåd, för vilket han blivit åtalad och dömd. Man hade, synes det mig, kunnat vänta att i ansökningsdetaljen skulle ha kommit in något av det, som i dag under debatten särskilt i andra kammaren så starkt betonades, då man framhöll, att det fanns ganska mycket som talade för att mannen i fråga varit och är oskyldig.

Jag tror också för min del, att det varit riktigare, om herr statsrådet denna gång icke låtit sitt goda hjärta tala utan låtit sökanden vänta ännu någon tid. Det är ju också vad statsrådet tidigare gjort, då han 1933 avslög en ansökan från samma person, liksom en föregående justitieminister gjorde det, och det är egentligen, synes det mig, om detta som striden nu står, nämligen när tidpunkten varit inne att bevilja personen i fråga den sökta medborgarrätten. Jag tror väl inte, att någon i denna kammare vill göra gällande, att det brott,

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
för vilket han åtalats, aldrig skulle bli preskriberat, utan frågan är väl, när tidpunkten är inne, då man med ledning av hansandel här i landet kan anse sig ha tillräckliga garantier för att han skulle kunna upptagas till svensk medborgare. Då man alltså menar, att statsrådet i sitt rådslag skulle ha kommit till annat resultat vid det ifrågavarande tillfället, är detta, synes det mig, en sak. En annan sak är, om konstitutionsutskottet i denna fråga skulle använda 107 §. Det kunde jag vid voteringen inte finna motiverat, och därför röstade jag emot anmärkningsyrkandet. Jag har också av denna debatt styrkts i min uppfattning, att jag därvid handlade rätt. Jag tror, att utskottet såväl som den enskilde bör följa regeln, att i tveksamma fall inte handla.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talarens erinran om att i tveksamma fall man inte bör handla, fick orätt adress, då den gjordes till konstitutionsutskottet. Hade den gjorts till departementschefen, hade jag kunnat förstå den.

Nu är det emellertid en punkt som jag inte kunnat finna, att vare sig departementschefen eller någon annan här vidrört utan snarare förutsatt som självklar, nämligen att en utländsk sökande till svensk medborgarrätt skall få sådan, om det inte finns några särskilda hinder. Det är inte alls fallet. Herr statsrådet är nog alldeles ense med mig, att det beror på den svenska regering, som i kraft av grundlagen handhar naturalisationsfrågorna, att avgöra, om personen, som söker, är en önskelig individ eller icke för det svenska samhället. Är han inte det, då bör aldrig en sådan ansökning beviljas. Är han det i särskilt hög grad eller i allt fall ganska väsentligt, då bör den beviljas, om inga hinder finnas, och kan man inte säga, om han är önskelig eller icke önskelig, då har departementschefen full frihet att handla efter omständigheterna. Just denna diskretionära prövning hos regeringen förutsätter, att regeringens representant på den plats, som har undersökningen om hand, inte låter sig ledas allena av sitt goda hjärta. Och jag menar, att när departementschefen själv har framhållit inför kammaren, att detta mål bland, som jag tror han sade, 2,000 medborgarrättsansökningar har alldeles särskilt undersökts av honom, så förfaller därmed också den erinran, herr departementschefen samtidigt gjort mot påståendet, att motiven borde finnas i papperen. Jag medger gärna, att i de 2,000 fallen för övrigt kan detta vara likgiltigt, därest det kan visas, att personen är önskvärd eller icke önskvärd. Men i ett tveklaktigt fall, herr statsråd, anser jag, att i statsrådets anförande till protokollet böra anföras de huvudmotiv, som förorsaka tillstyrkande. Här i handlingarna finnas endast motiv, som avstyrka. Det hade varit rimligt, att departementschefen i sitt anförande till protokollet, där han tillstyrker Kungl. Maj:t att upptaga denne utlänning till svensk medborgare, sagt, att handlingarna visa det och det, men efter den undersökning, som verkstälts, kan han ändå på den och den grunden tillstyrka ansökningen. Det hade ingen konsekvens för de övriga 2,000 fallen, om man i det tveksamma 2,001:sta fallet eller 1,999:de fallet, eller vad det nu var, anförde detta. Men det har blivit en ganska genomgående praxis, och jag förmodar, att herr statsrådet också eventuellt skulle peka på det, att statsrådsprotokollen inte innehålla några långa utläggningar. Den omständigheten, att man förfar felaktigt i många fall, bör ju inte vara tillräcklig grund för att man fortsätter att förfara felaktigt i viktiga och väsentliga punkter, där upplysningar äro nödvändiga både för den beslutande myndigheten, Hans Maj:t Konungen, och för den granskande myndigheten, konstitutionsutskottet. Det är mot detta, jag måste reagera, att i ett sådant undantagsfall, som av departementschefen själv betecknas som uttaget till särskild granskning av honom, resultatet av granskningen inte med ett ord i protokollet omnämnes. Det be-

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
tyder naturligtvis inte, att jag begär, att i handlingarna skola finnas några uppteckningar och sådant, utan det, som departementschefen till protokollet anför, bör äga vitsord om att vara riktigt. Han svarar inför konungen som ämbetsman för de uttalanden, han gör, och då vet också utskottet, att bakom detta ligger en undersökning. Huruvida utskottet skulle anse, att denna undersökning, om ingenting därom skulle finnas i papperen, varit tillräcklig eller inte, kan bero på olika omständigheter. Det beror på, huruvida man känner departementschefen som en samvetsgrann och duglig ämbetsman — och i det fallet lär det inte vara någon tvekan i fråga om justitiedepartementets chef — eller om man känner honom som litet mera tvivelaktig ur ämbetsmannasynpunkt. Det sista kan ju inte alls i detta fall åberopas. Nog måste herr statsrådet medge, att det varit en enkel sak att i protokollet, som är hemligt, och som inte kommer till kammaren heller, om inte utskottet gör anmärkning, anföra de grunder, som kunnat förebygga en utskottsanmärkning, om sådana grunder finnas.

Departementschefen har sagt, att sådana finnas, och därmed kommer jag till den andra sidan av saken. Om en utländsk myndighet, en utländsk domstol, det må vara den ena eller den andra, fällt en dom eller ett utslag, så tror jag inte, att ett annat land har någon befogenhet att ingå på en granskning eller förnyad undersökning av huruvida däri konstaterade förhållanden, som inom samma land inträffat, äro riktiga eller icke. Det kan ju inte falla en svensk myndighet in att undersöka, huruvida den finska statsdomstolens utslag är riktigt eller icke. Den naturliga vägen är, att vederbörande får vända sig till sitt eget lands myndigheter med begäran om förnyad undersökning. Men att vi här i Sverige skulle vare sig officiellt eller, som det skulle kunna synas av herr statsrådets anförande, på enskild väg eller åtminstone muntligt under hand taga reda på de berörda förhållandena, det finner jag vara uteslutet. Så länge det inte emot det officiella uttalandet, emot de officiella aktstyckena finns något lika officiellt, inte ens ett anförande till statsrådsprotokollet, så länge äger detta andra vitsord. Att man kan förvänta, att den man, som det gäller, och hans hustru — det gäller henne också — bestrida anklagelserna och att de söka ställa saken i så god dager som möjligt, det förstår var människa, men man kan inte taga det för kontant utan vidare. Man kan omöjligen medge, att deras enskilda relation får verka övertygande vare sig på departementschefen eller utskottet och ännu mindre på ett utskott, som inte känner relationen. Det är alltså en handläggning av ärendet, som är konstitutionellt anmärkningsvärd, därför att det gäller ett tämligen enastående fall. Nå, alldeles enastående är det inte. Jag erinrar om att konstitutionsutskottet för åtskilliga år sedan gjorde anmärkning mot en socialdemokratisk justitiedepartementchef, som till svensk medborgare upptagit en person inte med så svåra gravamina bakom sig som denne man utan med vida mindre, men det var hans anställning i främmande makts tjänst, som där hade funnits anmärkningsvärd.

Och då kommer jag till det tredje, som departementschefen anför. Departementschefen menade, att man skulle fråga sig, huruvida den anställning, som mannen har i en utländsk beskicknings handelsdelegation, inte lika bra kunde innehas av en svensk. Ja, man kan ju ställa frågan så, men om vi göra det, vad bli svaret och resultatet? Enligt min mening, herr statsråd, blir det, att om det var en svensk, som vore i en sådan anställning, är däråt ingenting att göra, men om det är en utlänning, och han vill bli svensk medborgare, måste jag säga, att det är ett minus i hans ansökan. Ty vad medför medborgarskaps beviljande? Det medför oinskränkt rätt att få tillgång till alla svenska handlingar, som äro offentliga. Departementschefen har visserligen framlagt ett förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, som innebär, att sekretessen kommer att

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.) bli regel och offentligheten kommer att bli undantag, men detta gällde ju inte vid den här tiden. Och det var i det förra fallet för några år sedan just denna tillgång till svenska handlingar, svenska arkivs, biblioteks och myndigheters handlingar, som ansågs vara en betänklig sak. Det står kvar i dubbel måtto. Det skulle inte alls förvånat mig, om de, som nu sökte svenskt statsborgarskap, i sället sökt statsborgarskap hos den makt, som har denna handelsdelegation här i riket, och övergått till medlemmar i denna stat. Däråt pekade ju alla antecedentia. Men att vi skulle utsträcka asylfriheten på sådant sätt, att vi helt och hållet till sist införliva vederbörande med det svenska statsfolket, fast man måste säga, att starka moment strida mot ett sådant åtgörande, kan jag inte finna vara riktigt. Och jag tror, att konstitutionsutskottet skulle ha underlåtit en mycket väsentlig plikt, om det lämnat detta förhållande oanmärkt.

Det är till och med så, herr talman, att denna fråga inte behandlats under det ordinarie granskningsåret utan förekommer i ett statsrådsprotokoll, som särskilt har infordrats, därför att Kungl. Maj:ts beslut väckt uppmärksamhet. Konstitutionsutskottet har ansett det vara nödvändigt att låta reaktionen mot ett sådant beslut så fort som möjligt komma till synes, och det är därför vi ha infordrat det till årets granskning och framlagt det för kammaren. När utskottet så gör, gör utskottet det med hänsyn till sin juridiska granskningsplikt enligt grundlagen. Men jag kan inte neka till, att i detta fall har åtminstone för mig stått tydligt och klart ett känslomoment. Det är ju inte alldeles oberättigat, att då herr statsrådet låter känslorna tala, också konstitutionsutskottets ordförande kan låta dem få något ord med i laget. Men min känsla var inte den, som statsrådet givit uttryck åt, känslan för personen, som sökte, utan känslan för det svenska folk, som vi båda tillhöra. Och därför är jag glad, att när frågan har förekommit i debatten i riksdagen, den grupp, jag har äran tillhöra, klart och otvetydigt givit sin anslutning till den mening, som jag nu, herr talman, uttalat.

Herr Bagge: Ja, herr talman, medkammaren har ju med gillande lagt denna anmärkning till handlingarna, oaktat herr statsministern höll sin sköld över statsrådet och chefen för justitiedepartementet och, såvitt jag fann, när jag åhörde hans yttrande, hotade med kabinetsfråga i saken. Jag förstår mycket väl, att man har handlat på det sättet i andra kammaren. Jag tror, att här i landet ha vi säkerligen en överväldigande opinion för att inte till svenska medborgare få individer, som av en utländsk domstol ha dömts för så ruskiga saker som det här är fråga om. Det har talats om denne mans rätt och om skyldigheten att taga hänsyn till honom och så vidare. Därvidlag får man väl ändå säga, att landet också har en rätt och att det finns en skyldighet att också taga hänsyn till vårt land och vårt folk, och i det fallet kan jag inte förstå annat än att man har skyldighet att i ett tveksamt fall hellre fälla än fria.

När man här har åberopat den omständigheten, att man inte tror på en främmande domstols objektivitet, så får jag ju säga, att det måste leda till ytterst besynnerliga konsekvenser, om man skall upptaga ett sådant betraktelsesätt som princip. Vart skall det taga vägen överhuvud, om vi inte skola godkänna avgörande av andra länders domstolar? Och hur skall man här privat kunna åstadkomma ett bevismateriel på sådant sätt, att man kan säga, att vi kunna ställa vår prövning här i landet före den prövning, som verkställts i den utländska domstolen. Det har sagts, att mannens skuld inte är bevisad genom detta utslag. Mig förefaller det, att så kan man inte lägga saken. Bevisbördan ligger väl helt och hållet på den andra parten.

Jag vill säga, att efter den debatt, som här ägt rum, är jag övertygad om att det har begåtts ett mycket svårt och betänkligt misstag från herr statsrådets

Ang. viss finsk undersåtes upptagande till svensk medborgare. (Forts.)
sida. Här i denna kammare brukas det ju inte, att man lägger dylika anmärkningar med gillande eller ogillande till handlingarna, och jag kommer naturligtvis inte här att ställa något sådant yrkande, men jag är övertygad om, att hade vi här i kammaren fått en sådan votering, så hade utgången blivit precis densamma som i andra kammaren.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall efter det sista anförandet inskränka mig till att säga, att ett svenskt medborgarskap är ett privilegium av så högt och stort värde, att det med större aktsamhet än som skett i detta fall bör vårdas och inte utan vidare skänkas till utomstående.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag vill i debatten bara göra det inlägget, att svenskt medborgarskap inte bara har ett så högtidligt och specifikt högt värde, som de sista talarna anført. Svensk medborgarrätt är också till för att personer — jag vet inte i vad mån det gäller denne person — som under världskriget, inbördeskrig och andra påfrestningar uppkastats av dylik böljegång som hemlösa på de svenska stränderna, skola efter någon vistelse härstädes utan anmärkning kunna utses till svenska medborgare och därigenom enligt internationell rättsordning få ett hem och ett tillbörligt skydd som människor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag vill endast till protokollet ha antecknat, att en kommunal tjänsteman i Stockholm, som sedan många år känner den man, som det här är fråga om, om honom har uppgivit, att han dels aldrig i vårt land, så vitt denne tjänsteman har sig bekant, överhuvud sysslat med politiska ting, dels att han har utomordentligt stort anseende i de idrottsliga kretsar, där han ständigt umgås, och att han där särskilt har gjort sig omtyckt och värderad, därför att han tager sig an de idrottsmän, som under sina tävlingar råkat ut för olyckor.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkterna 2 a) och 2 b).

I dessa båda punkter hade utskottet anmält, att utskottet beslutat anmärkning mot t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Levinson, respektive mot t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Undén, på grund av underlåtenhet från deras sida att till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna två under nämnda punkter omförmälda, i justitiedepartementets diarium under nr 249 respektive nr 304 angivna skrifter.

Ang. underlåtet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Borg, Andersson* i Igelboda, *Fast* och *Andersson* i Malmö, som förklarar, att de på anförda skäl icke kunnat biträda de av utskottet under punkten 2 i memorialet beslutade anmärkningarna mot vederbörande t. f. chefer för justitiedepartementet;

2) av herr *Anders Andersson*, som instämt i den under 1) intagna reservation såvitt den anginge punkten 2 a);

3) av herr *Oscar Gottfrid Karlsson*, som instämt i den under 1) intagna reservation såvitt den anginge punkten 2 b).

Herr statsrådet Schlyter: Herr talman! Under den granskning som konstitutionsutskottet även i år företagit av justitieministerns förvaltning av sin

Ang. underlätet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser. (Forts.)
åtalsmyndighet — en granskning som, enligt vad jag under förra riksdagen framhöll, konstitutionsutskottet först på senare tid och med brytande av äldre praxis ansett falla inom området för § 107 regeringsformen — har utskottet funnit tvenne fall, som ansetts anmärkningsvärda. Ehuru anmärkningarna rikta sig mot de statsråd som i egenskap av tillförordnade departementschefer haft att handlägga ärendena, torde jag, i anslutning till vad konstitutionsutskottet i förra årets dechargeutlåtande uttalade, få betraktas såsom huvudansvarig för den praxis beträffande åtals anställande i tryckfrihetsmål, vilken under denna regerings tid blivit följd.

Jag vill först hänvisa till vad jag förra året anförde såsom min principiella uppfattning, nämligen att jag icke kan anse riksdagen såsom lämpligt forum för avgörande av huruvida ett visst uttalande i tryckt skrift är brottsligt eller ej. Bedömandet av huruvida i särskilt fall åtal bör ske av tryckt skrift kan uppenbarligen växla, såväl i vad angår de lagliga förutsättningarna för en fällande dom, som beträffande lämpligheten av åtals anställande, när skriften kan betraktas såsom förgriplig enligt tryckfrihetsförordningen. Jag kan icke förmena konstitutionsutskottets majoritet att hysa och uttala sin mening i dessa avseenden vid granskningen av de skrifter som varit föremål för justitieministerns handläggning. Men jag kan å andra sidan icke anse ett påstående av konstitutionsutskottet, att den eller den skriften är brottslig enligt den eller den paragrafen i tryckfrihetsförordningen, innefatta ett auktoritativt uttalande.

Vad angår de två skrifter som i år föranlett konstitutionsutskottets anmärkningar vill jag endast konstatera följande. Den skrift som åsyftas under 2:o a) i utskottets utlåtande har, enligt en fast praxis, som såvitt jag känner konsekvent tillämpats även av föregående regeringar, redan av det skälet icke bort åtalas, att någon begäran om åtal icke framställts från vederbörande främmande beskicknings sida. Den skrift som åsyftas under 2:o b) i utlåtandet är till sin avfattning icke sådan, att ett åtal ens kunnat med utsikt till framgång anställas.

Med hänsyn till vad jag nu anført finner jag att utskottet saknat fog för sina anmärkningar.

Herr Bergman: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för justitieministeriet gjorde nu liksom vid ett föregående tillfälle gällande, att det icke föreligger någon direkt plikt att åtala alla skrifter som man kan anse brottsliga, utan att en viss diskretionär prövningsrätt tillkommer justitieministern. Även om man accepterar hans mening därutinnan — och han har naturligtvis rätt i att det är en praxis som har tillämpats av många föregående justitieministrar, jag förmodar de flesta, för att ej säga alla — så måste väl ändå konstateras, att det är riktigt, vad en föregående socialdemokratisk justitieminister yttrade under en debatt om en liknande fråga i riksdagen, nämligen att »förhållandena kunna vara sådana, att ett ingripande med åtal kan vara påkallat». Det är just ett par sådana fall som vi anse nu föreligga. I ett så flagrant och otvetydigt fall som det under 2:o a refererade, vilket innebär en oerhörd rå smädelse mot presidenten Svinhufvud, bör enligt utskottets uppfattning och jag förmodar enligt en allmän mening i landet sägas ifrån med verkligt eftertryck, att man inte tolererar sådana oförsyntheter gentemot ett Sverige gästande statsöverhuvud för ett vänskapligt sinnat grannfolk. Smädelsen måste samtidigt anses vara en förolämpning mot detta grannfolk och det skadar det goda förhållandet till detsamma att icke beivra den. Herr statsrådet anförde, att det icke hade gjorts någon anmälan från det ifrågavarande landets beskickning. Det förefaller vara en ganska egendomlig fordran att det alltid skall behövas en framställning från vederbörande lands beskickning för

Ang. underlätet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser. (Forts.)
att man skall inskrida mot flagranti förolämpningar av detta slag vid ett besök som ett statsöverhuvud avlägger, och för övrigt även vid andra tillfällen, då det kan vara påkallat. Det är en dålig psykologi, synes det mig, att inte vilja inse och ta hänsyn till detta. Det är sannerligen icke endast konstitutionsutskottet, som anser, att man här borde ha inskridit.

Beträffande den sak som behandlas i 2:o b gjorde herr statsrådet gällande, att det icke skulle ha haft någon effekt om man åtalat. Ja, det är ju alltid ovisst hur ett juryutslag kan utfalla. Jag har emellertid svårt att föreställa mig, att det inte i ett sådant fall som detta, som ju också är synnerligen flagrant, skulle ha blivit fällande. Men fränsett detta måste det väl anses som en egendomlig praxis, att sådana uttalanden, hur lagstridiga de än äro, få passera utan inskridande. Det är ju att helt enkelt uppmuntra sådan otvivelaktigt brottslig propaganda. Man säger kanske, att den icke gör någon verkan på vårt folk. Den, som upplevat vad som för åtskilliga år sedan inträffade i det grannland som det talats så mycket om här i dag, kan knappast med fog göra gällande, att sådana förkunnelser icke kunna ha någon verkan. Här predikas öppet inbördeskrig, och när en sådan förkunnelse drives tillräckligt länge och med tillräcklig energi, så påverkar den en hel del människor. Ifall den utan hinder får fortgå, kan den förr eller senare leda till sådana tragiska händelser som inträffat i vårt grannland.

Man talar stundom i detta sammanhang om yttrandefriheten. Jag är gammal medlem av Verdandi, som hade till huvuduppgift att värna tanke- och yttrandefriheten. Jag håller den yttrandefrihet, som svensk grundlag värnar, så högt som någon. Men här är det ingalunda fråga om någon yttrandefrihet av det slag, som vår mycket liberala tryckfrihetsförordning — förmodligen den liberalaste i världen — avser att värna, utan här är det frågan om en yttrandefrihet som är direkt förbjuden i tydliga grundlagsbud. Det må vara tillåtet att beteckna kampen mot rätten att bedriva ett sådant missbruk av tryckfriheten såsom ej blott värdig utan även nödvändig för ett folk som sätter värde på verklig frihet och demokrati. I det dokument som förekommer i mom. b är det långt ifrån, såsom i en reservation göres gällande, fråga om en pacifistisk mening. Man har i reservationen avtryckt skriften i dess helhet och man tillåter sig där påstå, att det vid genomläsningen otvetydigt framgår, att det egentliga syftemålet med densamma är att uppmana till en »samlung för freden och mot kriget». »Syftemålet är alltså rent ideellt pacifistiskt», heter det. Det är en synnerligen egendomlig uppfattning av vad som kan menas med ideellt och pacifistiskt. Det står i detta dokument, att det är alla arbetares skyldighet att slå vakt om Sovjetunionen som är fredens fasta bälverk. Den är, såvitt jag vet, en av de mest utpräglade militärstater i världen och det kan ju vara olika meningar om den är ett fredens fasta bälverk eller ej. Men pacifistisk, d. v. s. nedrustningsvänlig, förefaller den icke. Man proklamerar nu den meningen, att alla arbetare äro skyldiga att framför allt slå vakt om denna främmande stat och mot egna landsmän. Det står också, att man icke skall tillåta ett nytt folkblodbad. Det sista kan ju verka pacifistiskt och ideellt men i samma ögonblick såges det att man skall förvandla kriget, när det kommer till oss, till ett inbördeskrig mot egna medborgare och således till ett verkligt blodbad. Det är i sanning en ganska egendomlig pacifism, som gör sig gällande i ett sådant uttalande. När man försöker göra detta till ett idealistiskt fredsdokument kan man knappast vara i god tro. Jag menar att sådana uttalanden som dessa äro så pass farliga på grund av den verkan de kunna ha på en massa obefästade ungdomar — det visar sig på många håll vad de kunna åstadkomma — att det ingalunda är lämpligt att behandla dem som bagateller utan man bör med kraft säga ifrån, att ett fritt och demokra-

Ang. underlåtet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser. (Forts.)
tiskt samhälle icke tolererar sådan propaganda. Jag anser därför att vad konstitutionsutskottet i denna punkt uttalat är fullkomligt berättigat.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Gentemot herr Bergman vill jag i allra största korthet säga, att enligt min mening ett utländskt statsöverhuvud bör ha samma rättighet som enligt lag är tillförsäkrad det svenska statsöverhuvudet, nämligen att dumma brushuvuden inte för deras skull skola behöva dragas inför rätta för smädelser, som ingen klok människa fäster något avseende vid. Jag har haft tillfälle att för Hans Majestät anmäla fall där smädelser förekommit, som med mycket större skäl än den lilla gröna lappen som förevisades i andra kammaren kunnat föranleda åtal, men det har inte fallit Hans Majestät in att önska åtals anställande. På samma sätt menar jag att ett utländskt statsöverhuvud skall ha rätt att slippa vara anledning till sådana åtal. Det är en god praxis som tillämpats, och skulle mot förmodan konstitutionsutskottets anmärkning leda till att någon annan justitieminister än jag avveke från denna praxis, så anser jag att de främmande statsöverhuvudena borde genom lagändring skyddas mot allt för nitiska åklagare.

Herr **Strömberg**: Samtliga socialdemokratiska ledamöter i utskottet ha vid dessa båda punkter avgivit reservation. Då vi gjort detta är det en gammal linje som vi ha följt. 1926, 1927, 1935 och nu i år ha vi hävdad den uppfattningen — alltså även när det gällt justitieministrar i borgerliga ministärer — att åtalsvägen inte är den enda, absolut nödvändiga. Vi framhöllo redan 1926, att en justitieminister har att pröva och avgöra för det första vilka utsikter som finnas att juryn skall stanna för en fällande dom, för det andra åtalsåtgärdens psykologiska effekt, d. v. s. att den inte blir en onödig och skadlig reklam för det okynne som gjort sig straffbart, och för det tredje att åtalet inte skapar ett oförtjänt martyrskap för den litterära skola, ur vilken skriften härrör. En annan, lika viktig förutsättning för åtals anställande är, att skriften fått en sådan spridning bland dem, till vilka den vänder sig, att detta kan utgöra ett betänkligt moment. Så är knappast förhållandet i det fall som här påtalas. Alla dessa överväganden måste naturligtvis en departementschef göra, och det är inte riktigt, förefaller det mig, att utskottet sätter sig som domstol och endast dekreterar, att här skulle anmälan till åtal ha ägt rum.

Vad vi reserverar uttalade 1926 och 1927, då det bland annat gällde justitieminister Thyren i den ekmanska regeringen, har enligt vår mening giltighet även i detta fall. Vi uttalade då, att i den justitieministern åvilande vården om tryckfriheten det praktiska och sunda, statens väl och eljest allmänt intresse lugnt och lidelsefritt bör övervägas, att förnuftets omdöme om tillräckligheten av åtals anställande tillerkännes företräde framför slavisk underkastelse under abstrakta och därför ofta verklighetsfrämmande teorier om plikten till åtals anställande närhelst och varhelst något straffbart anses föreligga. Vi bestrida inte, att i särskilt det första fallet vi ha att göra med ett tryckalster som måste betraktas som osympatiskt och brottsligt. Men detta är en sak. En annan sak är, om en samhällsklok tillämpning av tryckfrihetsförordningens bestämmelser ovillkorligen bör föranleda åtal. Det är i denna punkt som vi alltjämt ha en mot utskottet avvikande uppfattning.

När herr Bergman så kraftigt betonar, att ett demokratiskt samhälle kräver ett starkt skydd mot dylika företeelser och därvid särskilt åberopar den antimilitaristiska skrift som avses i den senare punkten, så kan jag inte annat än erinra om vad jag framhöll redan under fjolårets dechargedebatt, nämligen det tillfälle då det gällde en anmärkning mot justitieminister Thyren för att han inte åtalat en liknande antimilitaristisk broschyr. För jämförelsens skull

Ang. underlåtet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser. (Forts.)

skall jag här återge några rader i denna: »Se till att pojarna lär sig bruka vapnen inte i avsikt att vända dem mot sina klasskamrater i detta eller något annat land för den egna klassens uppgörelse med förtryckarna.» »Varje arbetaresoldat måste vara på det klara med hur han skall uppträda. Han måste veta åt vilket håll han skall rikta geväret i en allvarlig situation.» Och vidare: »Gör upp räkningen med fosterlandslögnen. Upplös kadaverdisciplinen. Lär er att vända vapnen åt rätt håll.» Det är inte möjligt att förneka, att detta var bra mycket mera åtalbara saker än vad som förekommit i den nu påtalade skriften, men ändå — och det är detta jag vill understryka — fanns det vid detta tillfälle inte mindre än tre folkfrisinna representanter i utskottet, som ansågo att en anmärkning inte borde ha skett. De menade att detta inte skulle vara en samhällsklok tillämpning av bestämmelserna. Nu skulle jag vilja fråga herr Bengman: Var det omtanke om tryckfrihetsförordningen, som förmådde dessa frisinna representanter att intaga den ställningen eller var det något helt annat?

När man, som herr statsrådet nyss gjorde, slår fast, att detta är en praxis som under många år har följts i departementet, så tycker jag att den anmärkning som utskottet här har gjort kommer i en helt annan dager. Det är på dessa skäl, herr talman, som vi ansett att utskottet i de här föreliggande punkterna inte bort göra den anmärkning som är gjord.

Herr Bergman: Gentemot vad den siste ärade talaren yttrade skall jag be att få göra ett par erinringar.

Först och främst sökte han göra gällande, att jag — och de som omfatta samma mening som jag — skulle anse att man är skyldig att åtala allt som är brottsligt. Jag har redan i mitt föregående anförande tagit avstånd från en sådan uppfattning och i det fallet utgått från samma principiella utgångspunkt som justitieministern. Men frågan är hur långt man skall gå i passiviteten och om man överhuvud taget skall låta allting passera, vilket tycks vara uppfattningen för närvarande på visst håll. Jag anser att gränser finnas, bortom vilka man icke längre bör tolerera vad som försiggår, vare sig det gäller ett särskilt tillfälle som t. ex. vid besöket av den finske statspresidenten eller när det är fråga om en systematisk propaganda för att framkalla sådana tragiska händelser som på sin tid tilldrogo sig i Finland. Sådant kan naturligtvis även hos oss bli resultatet, om en sådan propaganda får obehindrat fortsätta. Herr Strömbergs utgångspunkt är alltså oriktig; jag har visst samma uppfattning som han, nämligen att det föreligger en diskretionär prövningsrätt, men jag anser däremot inte att denna rätt här blivit utövad på ett riktigt sätt.

Eftersom herr Strömberg berörde de frisinnares hållning tidigare och bl. a. justitieminister Thyrens uppfattning i saken, skall jag be att få tillägga några ord. Jag ber då att få erinra om, att när den s. k. soldatinstruktionen för tio år sen var på tal, uppträdde de frisinna talarna i andra kammaren med det skarpaste ogillande av denna skrift och ansågo det alldeles riktigt, att konstitutionsutskottet hade gjort anmärkning på uraktlåtenheten att åtala. Dit hörde dåvarande vice talmannen, greve Raoul Hamilton, dit hörde flera som instämde med honom, dit hörde herr Hamrin, som då tillhörde andra kammaren, m. fl. I första kammaren uppträdde herr C. G. Ekman, som då var chef för partiet, med instämmande av dr David Bergström och så vitt jag minnes samtliga närvarande medlemmar av partiet och förfäktade att utskottets anmärkning var fullt befogad och riktig. Vad justitieminister Thyrens uppfattning i dessa ting beträffar skall jag be att få anföra, att Thyren år 1927 förklarade, att om han haft att handlägga ärendet skulle han ha låtit åtala den

Ang. underlåtet beivrande av vissa tryckfrihetsförbrytelser. (Forts.)
s. k. soldatinstruktionen. En skrift som åtalades av Thyren innehöll bl. a.: »Till er, kamrater vid armén och flottan, ropa vi: Utrym kasernerna, rasera mordverktygen!» Däremot sade han, att han icke kunde åtala ett upprop som innehöll uppmaningarna: »Upplös kadaverdisciplinen!» och »Lär er att vända vapnen åt rätt håll!» Det stod nämligen inte uttryckligen, *vart* man skulle vända vapnen. Det kan vara delade meningar, om ej det sistnämnda var ett sofistiskt resonemang, den saken lämnar jag därhän, men faktiskt gjorde han en sådan åtskillnad. Att det inte räckte med allmänna fraser sådana som »upp-lös kadaverdisciplinen», det hade han givetvis alldeles rätt i. Men här gäller det inte alls sådana uttryck, utan här gäller det en direkt uppmaning till in-bördeskrig. Detta framgår alldeles klart av uttalandet i sin helhet, som reser-vanterna tryckt av, och likaså att det just är svenska arbetare som uppfordras följa denna uppmaning. Denna skrift hade säkerligen legat inom även den thyrenska åtalsgränsen.

Jag kan således icke alls finna mig övertygad av den siste ärade talarens an-förande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den nu ifrågavarande punk-ten lades till handlingarna.

*Ang. före-
kommet dröjs-
mål med an-
skaffande av
bombflygplan.*

Punkten 3.

I denna punkt hade utskottet anmält, att utskottet beslutat anmärkning mot chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vennerström, för underlåtenhet att vid föredragning i statsrådet närmare redogöra för en uppkommen förse-ning av leveransen av två hos en utländsk firma inköpta fjärrspanings-, bomb- och torpedflygplan och inhämta Kungl. Maj:ts beslut i anledning därav.

Reservation hade avgivits av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Karl August Johansson, Andersson* i Igelboda, *Nordström* i Tors-by, *Johnsson* i Norrahammar samt *Nilsson* i Göteborg, som anført, att de un-der i reservationen angivna förhållanden icke kunnat finna, att chefen för försvarsdepartementet gjort sig skyldig till den anmärkta underlåtenheten, och därför icke biträtt anmärkningen.

Herr statsrådet **Vennerström**: Konstitutionsutskottets anmärkning mot hand-läggningen av frågan om anskaffning av bombflygplan är visserligen i det väsentliga en anmärkning i form och icke i sak. I min redogörelse för åtgär-derna i detta ärende önskar jag dock dröja icke bara vid det formella utan även vid det reella.

Genom beslut i konselj den 12 oktober 1934 lämnade Kungl. Maj:t flygsty-relsen bemyndigande att sluta avtal med en engelsk firma om anskaffning av två fjärrspanings-, bomb- och torpedflygplan samt om licens för tillverkning i Sverige av tolv dylika flygplan. Vid konstitutionsutskottets granskning 1935 av statsrådsprotokollet ställdes med anledning av detta beslut inom ut-skottet yrkande om anmärkning mot föredragande departementschefen. An-märkningen avvisades av utskottet med samtliga röster mot endast fyra, var-vid dock några av utskottets ledamöter anförde, att de i viss mån funnit be-slutet anmärkningsvärt men av särskilda skäl — förmodligen med hänsyn till att utrikesnämnden varit hörd tvenne gånger före det slutliga beslutet — icke velat biträda beslut om anmärknings framställande.

Vid verkställigheten av beslutet hade flygstyrelsen tvenne vägar att vandra. Antingen kunde den sluta avtal om leverans av det ursprungliga engelska bombplanet oförändrat. Eller också kunde den ingå avtal om leverans av en svensk variant av den engelska modertypen, särskilt anpassad för den svenska

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.) flygplansutrustningen, som avsevärt skilde sig från den engelska i fråga om kulsprutor, ammunition, bomber, fällningsanordningar, radio- och fotografimateriel o. s. v. Med stöd av sin tekniska sakkunskap valde flygstyrelsen den senare vägen för att inom vårt land få fram serietillverkning av en till utrustningen starkare, för svenska förhållanden bättre lämpad bombplantyp. Med detta val följde dock vissa till stor del oberäknade svårigheter. Mycket tidsödande underhandlingar och undersökningar om en mängd tekniska detaljförändringar måste föregå kontraktets definitiva undertecknande, som därigenom försenades, och därtill kom att vissa experiment här hemma icke kunde fullbordas inom beräknad tid. Det måste anses uteslutet, att försvarsdepartementet utan tillgång till teknisk expertis skulle i denna ömtåliga och invecklade tekniska fråga ha ingripit mot den flygstyrelsens verkställighetsåtgärd som förordades av dess tekniska sakkunskap. Konstitutionsutskottet har icke heller velat göra gällande, att departementschefen härutinnan gjort sig skyldig till någon försummelse i sin tjänsteutövning.

Utskottet har i sitt referat av ärendets gång påpekat, att chefernas för generalstaben, marinstaben och flygvapnet gemensamma skrivelse den 9 april 1935 om omedelbara åtgärder för anskaffning av bombflygplan ej föredragits i statsrådet förrän den 3 januari 1936 i samband med justeringen av statsverkspropositionen till 1936 års riksdag. Utskottet synes ha förbisett, att denna hemställan om omedelbar anskaffning av bombflygplan, som givetvis förutsatte ett riksdagens beslut om anvisning av nödiga medel, kom under riksdagens behandling redan förlridet år vid beslutet rörande fjärde huvudtiteln. Den 5 april förelåg statsutskottets betänkande, i vilket utskottsmajoriteten, bestående av arbetarpartiets, folkpartiets och bondeförbundets samtliga utskottsledamöter, tillstyrkte ett flygmaterielanslag för det kommande budgetåret, som icke tillät anskaffning helt eller delvis av dylikt bombförband. Den 9 april förelåg de militära myndigheternas skrivelse, och den 10 april behandlade riksdagen anslagen under fjärde huvudtiteln, alltså även flygmaterielanslagen, varvid myndigheternas hemställan anfördes såsom stöd för ett högre flygmaterielanslag. Riksdagen biföll emellertid det lägre anslaget, varigenom medel av riksdagen icke ställdes till förfogande för ytterligare anskaffning av bombflygplan under budgetåret 1935/1936. På grund av detta riksdagens beslut måste det anses både reellt och formellt riktigt, att myndigheternas skrivelse föredrogs i konselj samtidigt med flygstyrelsens petita i fråga om flygmaterielanskaffningen för budgetåret 1936/1937, d. v. s. den 3 januari vid justeringen av statsverkspropositionen till 1936 års riksdag.

Angående läget i fråga om den engelska bombplanleveransen våren 1935 lämnas vissa uppgifter i en av mig från chefen för flygvapnet, general Friis, infordrad och av honom underskriven promemoria, dagtecknad den 9 april, alltså samma dag som chefernas för generalstaben, marinstaben och flygvapnet nyssnämnda gemensamma skrivelse. Då det dröjde med undertecknandet av avtalet med den engelska firman, önskade departementschefen erhålla skriftlig redogörelse för anledningarna därtill. Chefen för flygvapnet hänvisade bl. a. till förut omnämnda och även andra tekniska omständigheter, som föranlett dröjsmålet, och han slutade sin redogörelse: »Den ursprungliga planen avsåg, att flygplantypen skulle befinna sig i Sverige i slutet av år 1936 för att därmed avsedda prov under vintern 1936—1937 och våren 1937 skulle kunna äga rum. Ovan angivna förhållanden och undersökningar hava icke medfört några förändringar i avseende på möjligheterna att genomföra detta program.» Flygledningen ansåg sålunda vid denna tid icke att någon försening av programmet för leveransen och serietillverkningen skulle behöva äga rum. Under sådana förhållanden fanns för mig som departementschef

'Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
icke anledning till annan åtgärd än en uppmaning till flygledningen att så mycket som möjligt söka påskynda undertecknandet av kontraktet. Detta skedde också den 5 maj.

Emellertid har konstitutionsutskottet icke velat göra gällande, att departementschefen varit vållande eller genom någon försumlighet medverkat till förseningen i fråga om leveransen och serietillverkningen av de engelska bombplanen. Anmärkningen gäller, att departementschefen, när förseningen av leveransen och på denna baserad serietillverkning inom landet stått klar, icke vidtagit åtgärder för att undersöka möjligheterna att från annat håll anskaffa bombplan, och icke lämnat redogörelse för frågans läge i konselj och inhämtat Kungl. Maj:ts beslut i angiven riktning. Konstitutionsutskottet säger, att det på grund av förseningen »varit chefens för försvarsdepartementet naturliga plikt att skyndsamt undersöka möjligheterna av snabb anskaffning av bombplan även från annat håll, med eller utan hävande av det avtal, som slutits med den ifrågavarande utländska firman». Departementschefen har insett sin »naturliga plikt» långt innan utskottet funnit påkallat att undervisa departementschefen om denna skyldighet. De av utskottet påkallade undersökningarna äro av mig vidtagna redan före utskottets dechargebeslut, och de ha, såsom utskottet också önskat, tillkommit efter vederbörlig föredragning i konselj.

När det på hösten 1935 blev uppenbart, att en försening av både leverans och serietillverkning var ofrånkomlig, ägde underhandsresonemang rum mellan departementschefen och chefen för flygvapnet. Dessa ledde till att flygstyrelsen i januari 1936 ingick till Kungl. Maj:t med en officiell framställning, i vilken i korthet redogjordes för läget. Flygstyrelsen yttrade bl. a. att det »redan nu kan förutses, att igångsättningen av seriebeställning och tillverkning inom landet av ifrågavarande typ bliver avsevärt fördröjd», och den fortsatte: »Under ovan angivna förhållanden har flygstyrelsen funnit, att det i varje fall är nödvändigt verkställa undersökningar beträffande möjligheten att från annat håll anskaffa ett tidsenligt bombflygplan, lämpat för svenska förhållanden. Med hänsyn till motorfrågan, byggnadssätt och övriga på ärendet inverkan förhållanden anser flygstyrelsen, att undersökningarna härom böra begränsas till Tyskland och Amerikas Förenta Stater.» Flygstyrelsen begärde därför bemyndigande att till Tyskland få utsända en studiekommission, och den meddelade sin avsikt, att sedan denna kommission avslutat sitt uppdrag ansöka om tillstånd att utsända en liknande kommission till Förenta Staterna. Flygstyrelsens hemställan i fråga om den tyska kommissionen bifölls i konselj den 31 januari, och i en konselj något senare bifölls en liknande hemställan i fråga om den amerikanska kommissionen.

Det var på grundval av dessa redan beslutade och verkställda undersökningar jag i debatten den 1 april vid remissen av försvarspropositionen kunde lämna riksdagen vissa meddelanden angående möjligheterna att på annat sätt än genom den försenade engelska beställningen inom en snar framtid anskaffa nödigt antal bombplan. Jag erinrade dels om de vid årets riksdag väckta motionerna om omedelbar anskaffning av en division medeltunga bombplan, dels om försvarspropositionens förslag om en stegrad flygmaterielanskaffning redan från 1 juli 1936, och jag upplyste, att de av regeringen äskade penningmedlen räckte till för anskaffning av en division, d. v. s. tolv medeltunga bombplan, och att från departementets sida pågingo underhandlingar och undersökningar om möjligheterna att inom kort tid verkställa denna anskaffning av medeltunga bombplan. Undersökningarna giva vid handen, att sådana möjligheter förefinnas.

Efter denna redogörelse tillåter jag mig som en sammanfattning hävda, att

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
jag vid min handläggning av bombplanärendet icke gjort mig skyldig till någon underlåtenhet, som med fog kunnat föranleda en anmärkning från konstitutionsutskottets sida.

Herr **Pettersson, David**: Ja, herr talman, mina herrar, anmärkningen vid denna punkt gäller ju statsrådet Vennerström beträffande viss underlåtenhet i samband med anskaffandet av flygplan. Av handlingarna inhämta vi, att i juni 1932 flygstyrelsen inkom med en skrivelse, vari framhölls det trängande behovet av bomb- och torpedflygplan. Denna skrivelse behandlades icke förr än 1½ år efteråt i november 1933, och därvid utanordnades ett belopp av 440,000 kronor. Fyra månader efteråt uppdrogs det åt flygstyrelsen att börja göra vissa utredningar, och därmed höll den på hela året 1934. Så kom 1935, och vi voro framme i april. Då tyckte väl cheferna för marinestaben, generalstaben och flygvapnet, att det började gå för långt, varför de den 9 april avläto en skrivelse till Konungen, där de bland annat framhöll, att med hänsyn till den tid, som krävdes för provs verkställande, sedan de första utländska planen levererats, och för serietillverkningens ordnande inom landet ett flertal år komme att förflyta, innan bombförband kunde disponeras. Under hela denna tid skulle riket praktiskt taget vara i fullständig avsaknad av ett försvarsmedel, som i ett kritiskt läge syntes oundgängligt för neutralitetens tryggnad och för att underlätta förändret av en självständig svensk politik.

Denna skrivelse föredrogs icke förrän nio månader efteråt i sammanhang med justeringen av innevarande års statsverksproposition. Det har således nu dröjt ungefär 2¾ år. Sedan har det växlats en hel del skrivelser, men ännu ha vi icke fått något bombflygplan. Att ett sådant kommer inom närmaste tiden, får man väl hoppas, men innan detta hinner bli föremål för vissa provningar, och sedan serietillverkningen kan sättas i gång, kommer man säkerligen fram ett stycke på 1938. Således ha vi under hela denna tid, under fem, sex år, som dessa underhandlingar och skrivelser gått av och an, ej egentligen kommit någon vart.

Ja, detta är den kronologiska ordningen av behandlingen av detta ärende, och det är givetvis mot denna bakgrund som man får se den anmärkning, som rikstads mot statsrådet, fastän den närmast fått formen av en anmärkning för hans underlåtenhet att inom skäligen tid draga ärendet inför Kungl. Maj:t i konseljen. Jag tror ej, att det behöves några vidare kommentarer till detta. Historikern talar för sig själv. Jag vill endast upprepa vad som framhållits här i stabschefernas uttalande, då de säga, att under hela denna tid riket praktiskt taget varit i fullständig avsaknad av ett försvarsmedel, som i ett kritiskt läge syntes oundgängligt för neutralitetens skyddande och för att underlätta förändret av en självständig svensk politik. Detta uttalande gjordes 1935, och det blir tydligen intet resultat förrän 1938. Således ytterligare två år äro vi i detta läge.

Jag för min del anser, att ett sådant handlingssätt icke kan försvaras, för att använda milda ord. Jag tror att den meningen delas av alla dem, som ivra för vårt lands självständighet och trygghet. Herr statsrådet har visserligen nu försökt sig på ett försvar. Han drog fram en massa svårigheter, som uppstått under tiden, alla dessa svårigheter, som vi så väl känna till från utskottet, men detta ansågo vi i alla fall i utskottet icke vara på långt håll tillfyllestgörande skäl för att icke flygplanen mycket väl kunde ha anskaffats från andra håll. Under sådana förhållanden är det ju otänkbart, att man under en så lång tid som från 1932 till 1937 och 1938 icke skulle kunna få i gång anskaffningen av flygplanen. Att här varit ett oerhört, man kan säga obegrip-

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
ligt dröjsmål — man känner sig frestad att använda ordet sabotage i detta sammanhang — därom råder icke minsta tvivel.

Nu stå vi, som man hoppas, inför lösandet av vår försvarsfråga, och det ligger sannerligen makt på att riksdagen i det sammanhanget, då det gäller att genomföra organisationen och anskaffa material, ger så klara, tydliga och bestämda direktiv, att en sådan sorglig historia, som här förekommit, icke vidare kan upprepas.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Då denna fråga, som här är föremål för anmärkning från konstitutionsutskottets sida, behandlades i utskottet, gjorde man ju där gällande, icke att man kunde rikta anmärkning mot statsrådet för något rådslag, som han givit åt Kungl. Maj:t, utan endast för underlåtenhet att föredraga ärendet inför Kungl. Maj:t i konseljen och redogöra för anledningen till det dröjsmål, som uppstått i fråga om de bombflygplan, som det här är fråga om, vilka enligt beslut av 1935 och enligt ett kontrakt, som slöts med den utländska firman 1935, skulle därifrån levereras.

Min ärade kamrat på Östgötabänken lägger en synnerligen stor vikt vid att den skrivelse, som avlåtits från de militära myndigheternas sida den 9 april förra året, icke föranledde något som helst beslut från regeringens sida förrän den 3 januari detta år. Man torde dock därvidlag böra observera, att det avslöts kontrakt av flygstyrelsen, den för detta spörsmål inom vår försvarsorganisation närmast ansvariga myndigheten, den 17 maj samma år, således något över en månad sedan den skrivelse inkom, varom herr Pettersson i Bjälbo talade.

Sedan säger herr Pettersson, att det inte har blivit gjort någonting från regeringens sida, och han tillspetsade det till den grad, att han inte låter sig nöja med att tala om underlåtenhet utan till och med kallar det sabotage från regeringens, d. v. s. från departementschefens sida i detta ärende. Jag kanske bör sticka emellan en sak. Herr David Pettersson säger, att anmärkningen delas av alla dem, som ivra för vårt lands självständighet. Det måste då med andra ord betyda, att vi, som äro reservanter i konstitutionsutskottet och icke dela den anmärkning, utskottet här gjort mot vederbörande statsråd, skulle vara likgiltiga för vårt lands självständighet. Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang gentemot ett sådant tal inlägga en bestämd gensaga. Det har varit en rad av omständigheter, som varit anledningen till fördröjandet av leveransen från den utländska firma, med vilken flygstyrelsen gjorde kontraktet den 17 maj 1935. Det är väl också klart, att man från regeringens sida hade all anledning att följa denna omständighet med intresse, och jag tror man också kan säga att den gjort det. I det anförande, som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet höll här i kammaren den 1 april vid remissdebatten om försvarspropositionen, kom också statsrådet in på denna sak, varom det utförligt redogjordes i statsrådets anförande nyss. Han säger ju där bland annat, att det är för resten skäligen klart, att från regeringens och departementets sida pågå underhandlingar och undersökningar, huru man skall kunna inom en kort tid verkställa denna anskaffning av medeltunga bombflygplan.

Nu säger visserligen utskottet, att utskottet icke förbisett, att efter granskningsårets utgång vissa åtgärder möjligen vidtagits, men oavsett hur därmed må förhålla sig icke kunnat underlåta att göra anmärkning. Jag föreställer mig, att innan statsrådet ansåg nödvändigt och lämpligt att föredraga denna fråga inför Kungl. Maj:t i konseljen, måste väl den förberedande undersökningen komma i sådant läge, att statsrådet kunde förknippa den med en hemställan i visst hänseende. Och efter det uttalande, som gjordes här i kammaren den 1 april, och efter yttrandet i dag av statsrådet torde det väl klart och

'Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.) tydligt framgå, att den undersökning, som av regeringen igångsattes med anledning av det dröjsmål, som skett i leveransen från den utländska firman, varom det talas i konstitutionsutskottets dechargebetänkande, har resulterat i att det vidtagits åtgärder av sådan art, att enligt departementschefens uttalande man inom kort tid skall ha möjlighet att anskaffa en division bombflygplan av den typ, varom här är fråga, d. v. s. tolv sådana.

Jag kan icke finna, att det har varit anledning till anmärkning ifrån utskottets sida mot regeringen för handläggningen av detta ärende.

Herr Reuterskiöld: Ja, det är ju ganska klart, att den siste ärade talaren, reservanternas talesman inom utskottet, icke funnit anledning till anmärkning, men det kan ju ej på minsta vis förändra det faktum, att det är majoritet för anmärkningen, och frågan är då, vad denna anmärkning innebär.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har i sitt anförande framhållit, att beträffande skrivelsen den 9 april 1935, som jag kommer tillbaka till sedan, förelågo åtskilliga omständigheter, som gjorde, att man icke kunde omedelbart föredraga densamma. Det var anslagsmedel, som saknades, och det var expertis inom försvarsdepartementet, som saknades. Jag har aldrig förr hört, att ett departement, som är i avsaknad av viss expertis, icke kan skaffa sig sådan. Tvärtom tycker jag, att våra departement skaffa sig en expertis, som är alldeles otrolig och orimligt stor, så att stundom den ena slår ihjäl den andra. Nog tror jag, att man i detta fall inom departementet kunnat få nödig expertis, om det var felet. Var felet återigen att det saknades medel, så äro villkoren för det utom huvudtitlarna stående anslaget till oförutsedda utgifter icke sådana, att de förhindra dess användande, och jag tror att bland annat ett sådant här fall skulle kunnat gå in därunder, om man hade behövt tillgripa detsamma. Det är så, att anslaget för oförutsedda utgifter i stor utsträckning blivit använt för att komplettera dels arbetslöshetsanslagen dels anslag till kommittéutredningar och sådant. Att överföra medel från det anslaget till annat för vissa behovs tillgodoseende, oaktat icke anslag finnes från riksdagens sida, är således icke alls någon omöjlighet. Man kan ju säga, att när man som jag ej gärna ser, att man överför medel till andra anslag, man icke bör förorda det här heller. Men här saknades ju anslag. Hade det varit under tiden efter 1840 och fram till 1920-talet, hade det icke gått med huvudtitlarnas allmänna besparingsfonder, ty där fanns uttryckligt förbud att använda fonderna för behov, som varit av riksdagen prövade; hade riksdagen sagt ja, gick det icke, och hade den sagt nej, gick det icke heller. Den bestämmelsen finnes icke i fråga om anslaget för oförutsedda utgifter. Frånvaron av expertis och frånvaron av anslag anser jag således icke för skäl, som äro hållbara.

Departementschefen sade också det, herr talman, att denna anmärkning var formal och icke real. Ja, det är en sanning med modifikation, och jag skulle vilja tillägga, mest modifikation. Det är nämligen så, att utskottet omöjligen kan ha reda på, huruvida statsrådet, något som kanske är möjligt, t. ex. dagligdags har telefonerat till flygstyrelsen eller åtminstone någon gång i veckan satt sig i förbindelse med den och fått besked. Det är också omöjligt för utskottet att veta, vilka direktiv departementschefen på muntlig väg kunnat åstadkomma. Under sådana förhållanden är det alldeles ogörligt att rikta en anmärkning mot departementschefen för att han underlåtit vidtagna åtgärder. Men, herr statsråd, det är ju så, att statsrådet icke är minister med beslutanderätt utan är Konungens rådgivare, och det är fråga om att för Kungl. Maj:ts framlägga saken för att få ett Kungl. Maj:ts beslut. Det är en ofantligt gen

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
utväg att låta bli att anmäla någonting. Då får varken Konungen eller riksdagen veta något, men det kallar jag ministerstyrelse.

Nu är förhållandet det, att utskottet här har starkt misstänkt, att när intet finnes i protokollet, det icke heller har funnits något, som bort komma dit, och då det nu synes så förhålla sig också i verkligheten, ligger således anmärkningen på ett formellt plan men med denna högst reala bakgrund. Jag har icke av departementschefens anförande blivit övertygad, att denna åsikt hos utskottet är oriktig, ty man kan icke slå ihjäl utskottets anmärkning angående 1935 med en erinran om vad som skett under 1936. Man kan ej slå ihjäl den erinran, utskottet gjort, att när denna skrivelse kom från marinstabschefen, generalstabschefen och flygvapnets chef av den 9 april 1935, det hade funnits anledning att först i statsrådsberedningen — vilket möjligen har skett — men sedermera också i statsrådet omedelbart anmäla förhållandet.

Nu säger man, att det på grund av förhållandena har skett litet senare, nämligen i januari 1936. Man säger i reservationen — och departementschefen har också varit inne på samma tankegång — att då hade åtgärder vidtagits för att möjliggöra dessa flygplans anskaffande. Ja, vad hjälper det, om man inte såsom vederbort redan vidtagit åtgärderna under 1935? Det är just dröjsmålet med effektiva åtgärder, utskottet anmärkt på. Departementschefen hade kunnat taga ett litet djärvare steg. Hur är det med vår nådiga regering, mina herrar? Är den icke van att taga ganska djärva steg på andra håll, vare sig det passar eller inte? Skulle inte departementschefen kunnat vidtaga någon sådan litet starkare åtgärd? Han kunde ha följt sin kollega i ecklesiastikdepartementet, vars företagsamhet och intresse jag tillfullo uppskattar. Att 9 aprilskrivelsen icke föredragits just i april, spelar ej någon roll, men när flygstyrelsen slöt sitt kontrakt den 17 maj med denna utländska firma och denna sju dagar senare, den 24 maj, förklarade, att den ej kunde fullgöra sagda kontrakt, då måste jag ändå fråga mig, om det icke hade varit skäl att omedelbart hos Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida den begäran, som framställdes från denna firma, skulle bifallas eller ej. Vi ha i utskottet icke kunnat påtala flygstyrelsen för detta, men vi förutsätta, att departementschefen hade, om icke dagligen, så åtminstone mycket ofta återkommande telefonförbindelse med flygstyrelsen, och då måste departementschefen någon gång ha frågat: hur går det med kontraktet? och sedan fått besked både om att kontraktet var slutet och att skrivelse kommit in om att man icke kunde fullgöra det kontrakt, man hade skrivit under. Nog är det anledning att under sådana förhållanden hos Kungl. Maj:t omedelbart anmäla detta faktum och inhämta Kungl. Maj:ts beslut, huruvida man skall finna sig i dröjsmålet, om man skall uppsäga kontraktet eller låta kontraktet fortgå och underhandla om tillägg, men samtidigt vidtaga åtgärder för att anskaffa flygplan från andra håll.

Ja, det är där, jag förmodar, att departementschefen menar, att anslagsfrågan står i bakgrunden och hindrar. Jag undrar om den gör det. De medel, som äro anslagna till dessa beställda flygplan, äro ännu icke utbetalda, och om man då förskottsvis tager medel från anslaget, därest det behöves — dessa skola ju icke heller omedelbart utbetalas — så finns det intet hinder härför. Dessutom fanns intet hinder att redan då besluta att hos riksdagen begära anslag. Jag tror, det hade varit mycket tacknämligt, och jag tror, att riksdagens stora flertal i hög grad hade uppskattat en sådan åtgärd. I stället för detta anmäldes förhållandet den 9 september. Det var den 24 maj som det den 17 maj slutna avtalet förklarades av leverantörsfirman icke kunna uppfyllas med hänsyn till vad det innehöll, men ärendet kom inför Kungl. Maj:t

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
ej förrän den 8 oktober. Det är vad utskottet avser, när det säger, att senast den 8 oktober hade åtminstone denna fråga om eventuell nybeställning bort föredragas. Och, herr talman, jag undrar, om inte ändå tiden mellan den 17 maj och den 24 maj å ena sidan och den 8 oktober och den 9 september å andra sidan hade varit tillräckligt lång för att kunna göra sådana undersökningar, som klart visade, huruvida nya förhandlingar hade kunnat på något håll inledas. Jag vet ju mycket väl, att när maj månad kommer och arbetet närmar sig sitt slut och riksdagen reser hem, i regel departementen dra en suck av lättnad och taga sommarferier, och att det då icke är lätt att få ett arbete i gång, men departementschefen har mycket stor makt och förmåga att få sitt departement arbetsdugligt och under alla förhållanden borde väl rikets intresse och säkerhet gå före allt annat. Det är mycket möjligt, att departementschefen vidtagit någon åtgärd, men varför då icke tala om det för Kungl. Maj:t åtminstone den 8 oktober 1935? Det är detta faktum, att vi icke kunnat för det granskningsår, som dechargen omfattar, finna nödiga åtgärder vidtagna, som gjort att vi ansett behövt att göra anmärkning, icke av formella skäl — det är icke huvudsaken — utan därför att denna om man så vill formella anmärkning med all säkerhet täcker ett innehåll, en sak, som vi måste påtala.

Ur den synpunkten, herr talman, tror jag, att denna anmärkning från utskottets sida är real och icke formal och att denna anmärkning från utskottet är mer än vanligt befogad.

Herr statsrådet **Vennerström**: Herr Reuterskiöld upprepade några ord, som han tydligen hade missuppfattat från min framställning, nämligen att vi saknade inom departementet den nödvändiga tekniska expertisen. Det var icke i allmänhet utan i ett enda fall, som detta mitt yttrande gällde, nämligen beträffande vilken form av avtal vi skulle ingå med den utländska firman. Jag sade, att det var två vägar att välja på: antingen att taga flygplanet som det var eller att taga en svensk variant, och att det i det senare fallet krävdes mycket ingående och vidlyftiga rent tekniska detaljförändringar, som man från de tekniskt sakkunnigas sida inom flygstyrelsen i alla fall ansåg böra påkallas. I det sammanhanget sade jag, att vi ju saknade teknisk expertis i departementet och därför rimligtvis icke kunde ingripa mot den verkställighet från flygstyrelsen, som den tekniska sakkunskapen påkallade vid den tidpunkten.

Menar nu herr Reuterskiöld verkligen, att jag skulle inom departementet ha tillkallat exempelvis en rad ingenjörer, flygingenjörer — jag vet för resten inte var jag skall få tag i dem utanför flygstyrelsen — och att jag sedan skulle låtit dessa herrar, som icke kände till hela förspelet, granska alla tekniska detaljer i avtalet? Menar verkligen herr Reuterskiöld det? Är det verkligen herr Reuterskiölds linje, så måste jag säga, att den kommit att medföra en mycket betydande försening, ty en sådan metod måste uppenbart leda fram till alldeles orimliga förseningar av alla ärendens gång. Jag tror, att herr Reuterskiöld med sitt yttrande gett belägg för att han själv ej har den nödiga expertisen, då det gäller ett så invecklat tekniskt spørsmål.

Så var det fråga om 9 aprilskrivelsen, som jag icke handlade i konseljen förrän den 3 januari i år. Det berodde, som jag utvecklade i mitt svar, på att riksdagen själv redan den 10 april, som kanske herr Reuterskiöld minnes av diskussionsprotokollet, behandlade just denna skrivelse. I sammanhang därmed beslöt riksdagen att bevilja flygmaterielanslag, som icke medgävo någon anskaffning av dessa medeltunga bombplan. Det anslag, riksdagen beviljade — herr Reuterskiöld själv, såvitt jag förstår, var med om att bevilja det lägre anslaget — räckte ej till anskaffning av medeltunga bombflygplan.

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
Samtliga ledamöter från bondeförbundet och folkpartiet röstade, så långt protokollet säger, för det mindre anslaget, och det räckte icke till att anskaffa medeltunga bombflygplan. Därför var det tämligen naturligt, att jag föredrog ärendet den 3 januari, eftersom det gällde medelanskaffning för det kommande budgtåret.

Sedan sade herr Reuterskiöld, att, som man kan se av utskottets betänkande, anmärkningen gällde, att jag icke hade redogjort för ärendet i konseljen och påkallat Kungl. Maj:ts beslut. Ja, herr Reuterskiöld är ju en gammal grundlagstolkare, men skall det verkligen gå till efter den metoden, att statsråden skola i det ena ärendet efter det andra lämna redogörelser och arbetsrapporter inför sittande statsråd i konseljen, kanske utan att påkalla något beslut, då blir det icke konselj utan snarare kaffekonselj. Det är väl ändå så, att varje ärende skall innehålla rådslag från statsrådets sida och påkalla ett visst beslut.

Nu vill jag erinra herr Reuterskiöld, att ärendets föredragning den 8 oktober 1935 faktiskt innebar ett beslut. Det innebar medgivande att man skulle höja tomvikten från förut stadgade 3 ton, men detta innebar självklart, att man alltjämt fullföljde den engelska beställningen. Det var ju alltså ett beslut i sak om fullföljande av beställningsavtalet. Även herr Reuterskiöld borde från sin utgångspunkt vara nöjd med att det kom ett beslut till stånd. Utskottet självt säger, att åtgärder bort vidtagas med eller utan upphävande av avtalet. Alltså ingår även ett godkännande av avtalet i de förutsättningar, herr Reuterskiöld själv har.

Jag vill emellertid inte längre adressera mig till herr Reuterskiöld. Jag vill bara rikta en gensaga mot ett anförande, som herr Pettersson i Bjälbo hade i början av debatten. Det föreföll mig, att herr Pettersson i Bjälbo använde litet mer våld än nöden egentligen krävde, framför allt mer våld än nöden kräver, då man ser det betänkande, som herr Pettersson själv dock har underskrivit. Herr Pettersson i Bjälbo talade i slutet av sitt anförande om sabotage. Jag skulle verkligen vilja fråga herr Pettersson i Bjälbo, vad det finns för belegg för att regeringen idkat sabotage, d. v. s. medvetet försenat ett beslut från Kungl. Maj:ts sida. Jag kan ej göra annat än protestera mot denna beskyllning och jag vill hänvisa till att herr Pettersson i Bjälbo själv har underskrivit ett utlåtande, där det säges, att anmärkningen gäller ingenting annat än att statsrådet icke ens den 8 oktober 1935 har redogjort för frågan och anmält saken i konselj och där påkallat Kungl. Maj:ts beslut. Det har herr Pettersson själv skrivit under. Är det så, att herr Pettersson nu har en annan motivering, må det vara hänt, men då är det uppenbart, att herr Pettersson i Bjälbo i det fallet icke talar å utskottets vägnar utan enbart å sina egna vägnar.

Herr Stendahl: Herr talman! Reservanternas talesman framhöll mycket starkt, att orsaken till att denna bombplansanskaffning kommit i det dåliga läge, den faktiskt har gjort, endast är att hänföra till förseningen från leverantörens sida. Han kunde utan att träda sanningen för nära ytterligare ha upplyst kammaren, för den händelse kammaren inte vet det förut, att flygstyrelsen ville köpa av en annan leverantör, men på grund av Kungl. Maj:ts ingripande förhindrades detta, och flygstyrelsen blev tvungen att träffa avtal med dem, med vilka avtalet skrevs.

Det förefaller mig således, som om ansvaret för att avtalet är träffat med den leverantör, som sedan visade sig icke kunna hålla sina ingångna förbindelser, såvitt jag kunnat finna av handlingarna, är Kungl. Maj:ts.

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)

Herr Strömberg: Herr talman! Det var närmast utskottets ärade ordförande, herr Reuterskiöld, som uppkallade mig att säga ett par ord.

Herr Reuterskiöld gjorde i sitt anförande gällande, att frågans rent reala sida här är det väsentliga. Då ber jag få erinra herr Reuterskiöld om att i utskottet förelägo tvenne yrkanden: ett yrkande, som gick ut på att man skulle göra en saklig anmärkning på grund av den försening i anskaffningen av bombflygplan, som hade ägt rum, samt ett annat yrkande — och det är väl inte svårt för kammaren att gissa vem som framställde det — att man skulle anmärka på att icke statsrådet i konselj lämnat rapport om hur frågan låg till och därvid också angivit orsakerna till dröjsmålet. Såvitt jag fattade rätt var det vid voteringen den senare, rent formella anmärkningen, som vann utskottets bifall. Sedan motiveringen skrivits ha Herodes och Pilatus blivit vänner, och det i så hög grad, att utskottsordföranden nu anser, att det är det rent reala i anmärkningen som i detta fall är det väsentliga. Så var det enligt min bestämda uppfattning icke från början, utan det var en linje, som drevs från utskottsordförandens sida — en linje, som han tidigare varit inne på och som är hans gamla linje — att föredragande departementschefen skall i konselj redogöra för och lämna rapport om en viktig frågas läge. Herr Reuterskiöld drev redan 1921 den satsen i konstitutionsutskottet, då han i en reservation yrkade anmärkning mot departementschefen. Han yttrade därvid: »Man kan därför icke med något fog påstå, att anledning saknades 5 mars att för Kungl. Maj:t framlägga frågan i hela dess vidd. Tvärtom visar förfarandet en försumlighet och brist på oväld, nit och skicklighet hos föredraganden, som här tegat, när han bort tala. Vår grundlag avser just, att statsråden och i första hand föredragandena skola för Kungl. Maj:t framlägga allt, som i ett visst mål är relevant.»

I utskottet menade herr ordföranden, i föreliggande fall, att man skulle anmärka på den formella behandlingen, eller att vederbörande statsråd icke i konselj anmält hur ärendet låg till, och detta blev också utskottets beslut. Detta strider — såsom också statsrådet har påpekat — mot den kutym och de regler, som följas av föredragande departementschefen.

Jag har velat påpeka detta, herr talman. Eljest skall jag icke vidare ingå på frågan utan nöjer mig med att instämma i de synpunkter, som reservanternas talesman, herr Oscar Gottfrid Karlsson, förut har utvecklat.

Herr Bagge: Herr talman! Jag föreställer mig att kammarens ledamöter ha haft en smula svårt att följa alla slingervägarna i detta ärende, men jag undrar, om inte också kammarens ledamöter finna, att det kanske inte är så förfärligt nödvändigt, när det gäller att bilda sig en mening i denna sak. Det kan väl egentligen vara nog med att konstatera, att här har man sedan 1932 hållit på med att skaffa de bombflygplan, som det är fråga om, och vi få dem inte förrän 1937.

När något sådant inträffar, är det väl alldeles uppenbart, att det måste bero på endera av två saker: antingen på bristande vilja eller också på bristande förmåga, och det är desto betänkligare i ett fall som detta, där man ju faktiskt ställt vårt land värnlöst i ett så viktigt avseende, som det här är fråga om. Vi ha ju mycket närliggande exempel på att man för närvarande — för att använda herr Lindhagens ord — inte reder sig bara med fotfolk och gevär, utan att man också behöver de här redskapen för att kunna försvara sig. Det förefaller mig sålunda vara ett synnerligen betänkligt resultat, som man här kommit till. Först år 1937 ha vi möjlighet att få dessa plan, och vad som sedan händer — det vet man inte.

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag undrar om herr Bagge har rätt i det, att man inte så mycket behöver känna till vindlingarna i denna affär. Det är nog ganska klokt att fästa sig vid omständigheterna, om man överhuvud vill diskutera den anmärkning, som föreligger. Det är t. ex. alldeles riktigt, när herr Stendahl står upp och förklarar, att det är regeringen, som har ansvaret för att kontraktet med den engelska firman blev slutet. Men det är inte den saken vi diskutera. Det är inte heller mot detta, som utskottet har gjort anmärkning, ty det skulle man så mycket mindre kunnat göra, som utskottet redan i fjol hade tillfälle att ta ställning till den behandling, som lett till beställningen hos det engelska bolaget, och då vägrade att godkänna förslag om anmärkning mot statsrådet. Man hade så mycket mindre möjlighet att göra anmärkning eftersom man visste, att innan regeringen fattade sitt beslut ägde överläggningar rum, därvid representanter även från andra partier gillade de allmänna synpunkter, som lett regeringen till detta beslut, synpunkter, som ju väsentligen voro av utrikespolitisk karaktär.

Alltså har man inte ens nu på den punkten framställt någon anmärkning, utan vad man har anmärkt på är, att inte försvarsministern vid ett senare skede skulle ha lämnat redogörelse inför Kungl. Maj:t för förseningen. Vad är det nu som har vållat förseningen? Det har försvarsministern redan talat om. Det fanns en möjlighet att göra ett avtal om planet, sådant det var utexperimenterat från början, då leveransen antagligen skulle kunna ha skett utan någon försening, men det var också en önskan från svensk sida att få detta plan speciellt utrustat för svenska behov, och det är dessa försök att få planet av en i viss mån annan karaktär, som gjort, att leveransen dragit ut på tiden. Såsom försvarsministern upplyst, beror förseningen delvis också på att experimenten här hemma inte kunnat slutföras på den beräknade tiden. Nu kan man naturligtvis säga, att när allt detta blev uppenbart, kunde man ha hävt kontraktet och vänt sig till annat håll för anskaffningen. Detta hade dock icke lett till att man fått planet tidigare än nu. Dessutom stod man fortfarande, när den frågan var aktuell, i ett läge, där åtminstone regeringen hade anledning att överväga, hur en handling från svensk sida skulle uppfattas i ett land, med vilket — jag antager vi äro ense därom — vi ha anledning att upprätthålla de bästa relationer.

Det är dessa omständigheter, som ha vållat, att försening har uppkommit, och utskottet — jag fastslår det än en gång — har icke anmärkt på vare sig det förhållande, som herr Stendahl berört, eller ännu mindre på det förhållande, som herr Bagge berört. Herrarna tala om ting, som avgjordes vid riksdagen i fjol, och inte alls om den sak, som utskottet nu funnit anledning att anmärka på. Det blir ju en helt annan diskussionsställning, om man i allmänhet anmärker på, att inte mer har gjorts för att förse vårt flygvapen med bombflygplan. Det anmärkes bl. a. från vissa håll mot att man inte skridit till handling, när stabscheferna den 9 april kommo med sitt yrkande, att man skulle vidtaga extra åtgärder för en engångsanskaffning på detta område. Faktiskt förelåg det med hänvisning till dessa stabschefers framställning, när riksdagen i fjol behandlade bombflygplansfrågan, förslag om anslag för anskaffning av bombflygplan. Dessa förslag blevo emellertid icke av riksdagen bifallna. Fjolårets riksdag ställde icke medel till förfogande för ytterligare anskaffning av bombflygplan. När vi hade att handlägga skrivelsen i regeringen, var det ju närmast frågan om, vid vilken tidpunkt man kunde anskaffa de medel, som voro nödvändiga, och det var väl rätt naturligt, att den frågan togs upp i samband med framläggandet av fjärde huvudtiteln, eftersom det var det tillfälle, då regeringen övervägde, vad den skulle äska medlen av riksdagen för — om det skulle äskas medel för detta ändamål eller icke. Men, som

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
sagt, om dessa saker rör sig ju anmärkningen egentligen icke, utan den debatterade anmärkningen gäller, som försvarsministern sade, att han icke vid ett visst tillfälle har rapporterat, att här uppkommit försening — en rapport, som icke skulle ha kunnat föranleda annat beslut av Kungl. Maj:t än möjligen en anmodan till flygstyrelsen att häva kontraktet med den engelska firman, men som icke skulle ha kunnat möjliggöra för Kungl. Maj:t att besluta en skyndsammare anskaffning av bombflygplan.

Jag tror det är ganska väsentligt, om man skall diskutera denna sak, att man håller sig till vad som är och icke, som herr Bagge nu gör, framställer detta som en allmän anmärkning därför att det icke har anskaffats bombflygplan. I den punkten har i varje fall inte riksdagen någon anledning att göra anmärkning mot regeringen.

Ordet lämnades nu för kort gemåle till herr **Bagge**, som yttrade: Herr talman! Hans excellens meddelade, att regeringen fattat ett av de klandrade besluten efter överläggning med medlemmar av andra partier, som gillat saken av utrikespolitiska grunder. Jag förmodar, att hans excellens avser något sammanträde med utrikesnämnden. Det är ju alltid ömtåligt att beröra sådana saker på grund av den tystnadsplikt, som åligger *var och en*, som deltagar i dessa sammanträden. Men eftersom hans excellens har omnämnt detta, vill jag bara meddela, att jag vid ett tillfälle, då jag var närvarande, i två anföranden opponerade mig.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Hans excellens har liksom departementschefen med vanlig skicklighet försökt lägga huvudvikten och huvudintresset på bipunkter. När utskottet gör anmärkningen, skriver det »underlåtenheten att icke ens vid föredragningen den 8 oktober 1935 i statsrådet närmare redogöra för den uppkomna förseningen och inhämta Kungl. Maj:ts beslut i anledning därav». Vad detta Kungl. Maj:ts beslut skulle innebära, därom har hans excellens nyss uttalat sig. Han ville mena, att det kunde endast innebära, att man antingen fortsatte på väntans och förväntningarnas väg eller att man hävde kontraktet. Jag förmodar, att det också hade kunnat innebära — och enligt min mening hade bort innebära — möjligheten av ett positivt beslut angående vidtagande av åtgärder av anskaffande från annat håll. Jag menar, att de förberedande åtgärderna borde redan varit vidtagna vid denna anmälan.

Nu säger hans excellens, att riksdagen bär ju själv skulden. Både folkpartiet och bondeförbundet följde med regeringspartiet och togo det lägre anslaget. Men, ers excellens, vem var det som föreslog det lägre anslaget? Det var ers excellens' egen regering. Om sedan på grund av skrivelsen av den 9 april motioner väcktes, så hade det varit lika enkelt för ers excellens själv att låta regeringen med hänsyn därtill lägga fram ett fyllnadsförslag. Jag har icke alls inlåtit mig på frågan om så bort ske, och det har icke utskottet heller. Vi ha icke alls haft att bedöma vad som bort kunna ske, ty det förutsätter kännedom om saker, som vi icke känna. Men vi ha förutsatt, att dessa saker kunna behandlas på sådant sätt, att i statsrådsprotokollet klart besked givits om huruvida här var någon möjlighet att redan vid den tiden få nya förhandlingar till stånd. Huvudvikten ligger icke vid förseningen av fullgörandet av det utländska avtalet — ers excellens använde ordet »engelska», jag skall tillåta mig att också göra det — utan huvudvikten ligger därvid, huruvida, när det var klart och ofrånkomligt konstaterat, att detta engelska avtal skulle utnytna i sådan försening, man icke omedelbart också vidtog åtgärder för att kunna genomföra anskaffningen eventuellt parallellt med detta kontrakts fullgörande.

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)

Departementschefen talade om att det saknades speciell expertis. Jag har aldrig tänkt mig annat än att det var fråga om speciell expertis. Om nu departementschefen i avsaknad av speciell expertis med hänsyn till flygstyrelsens framställning ville fortsätta på den inslagna vägen, så är ju ingenting att säga om det. Men man frågar sig: Varför inte också parallellt vidtagna andra åtgärder? Eller skulle ers excellens mena, att om ers excellens vid 1935 års riksdag t. o. m. i juni månad hade framlagt ett förslag om extra anslag för anskaffning av sådana bombflygplan, riksdagen då skulle sagt nej? Det är ju på regeringens auktoritet och därför att regeringen bör föreslå, som man inte vill ingripa och som sådana propositioner, som det här gäller, bli bifallna. Vad vi anmärkt på är, att regeringen — närmast departementschefen — icke har vidtagit sådana åtgärder, att man verkligen kunnat i sak vinna det både regeringen och utskottet synas vilja vinna, utan låtit det bero och sedan bara säga: vi ha icke kunnat ändra något i detta — vi ha ingen speciell expertis — vi ha inga pengar. Men regeringen har heller inte begärt och inte ens ifrågasatt, såvitt jag kan se av handlingarna, att några nya leverantörer skulle vid sidan av de engelska uppsökas.

Beträffande frågan huruvida denna anmärkning är formell eller reell tror jag, att om herrarna lägga tonvikten vid »Kungl. Maj:ts beslut i anledning därav», vilket står i utskottets betänkande, kommer det positiva fram. Detta Kungl. Maj:ts beslut, som vi ha efterlyst, hade enligt vår mening alldeles givet bort vara positivt. Vi kunna icke uttala oss om vad det skulle innehållit, men att vid den tiden ett positivt beslut bort kunna fattas, det är vår övertygelse, och om departementschefen hade vidtagit verkligt förberedande åtgärder, hade det då kommit fram i ett anförande till protokollet.

Nu säger departementschefen — eller om det var herr Strömberg — att det är icke vanligt, att sådana anföranden hållas eller redogörelser lämnas i statsrådsprotokollet. Ja, det är både si och så. Hans excellens utrikesministern redogör litet emellan i statsrådsprotokollet för vissa situationer och för vissa frågor. Ecklesiastikdepartementets chef gör det också icke så sällan, och i exceptionella fall, när det gäller rikets väl och ve, kan man förutsätta, att en departementschef inte fullföljer en gammal felaktig tradition utan för en gångs skull tar det modet till sig, att han bryter traditionen och för Kungl. Maj:t lägger fram det, som han verkligen gjort, och äskar ett beslut i positiv riktning. Det är därför som jag betecknat anmärkningen såsom icke blott formell utan även reell. Om departementschefen kan och vill uppvisa, att han vidtagit sådana åtgärder, vilket icke av papperen framgår — då ställer man sig på den formella sidan och frågar: Varför då inte anmäla det och få ett Kungl. Maj:ts beslut? Nu är det meningen att åstadkomma nya sådana här flygplan, men vad är vårt land betjänt med att det till sist framtingas verkställighet av ett beslut, som är givet under förutsättning att det skulle kunna exekveras långt förut? Möjligheten att gå dubblettvägen har icke förnekats, och det är den omständigheten, som synes mig vara ganska allvarlig, då man inte ens, såvitt jag kan se, försökt göra det, förrän vi kommo över 1935.

Den anmärkning, som här är framställd från utskottets sida, är, såvitt jag kan se — och jag tror att ers excellens också är villig att vitsorda det — given i mycket hovsam form, och den är given därför att utskottet har handlat under den klara och bestämda känslan, att här hade en stark energi kunnat uträtta något. Ers excellens har själv mycket stor energi. Departementschefen kan också ha en sådan. Varför inte då slå ihop dessa båda — den ena aktuell och den andra latent — för att åstadkomma ett resultat, om vilket ers excellens på förhand kunde säga, att riksdagen komme att godkänna det, om det

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)
innebär anskaffning av bombflygplan, även utan att pengar omedelbart förut äro beviljade?

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag väntade knappast, att herr Reuterskiöld skulle replikera mig genom att hänvisa till, att om regeringen inte fick anslag, så berodde det på att regeringen inte hade begärt det. Det är ju inte den saken vi diskutera. Det är inte fråga om någon anmärkning från riksdagens sida mot regeringen för att den inte begärt anslag. En sådan anmärkning kan ju riksdagen inte gärna framställa, eftersom riksdagen själv har avgörandet i anslagsfrågor. Det är alltså inte därom vi tala i dag, utan frågan är hur det anslag, som riksdagen givit, blivit använt, och om man på den punkten kan göra någon anmärkning. Då hävdar herr Reuterskiöld den uppfattningen, att regeringen beträffande dessa två bombflygplan skulle ha kunnat fatta, som han säger, positivt beslut. Det kunde tänkas att man hävde kontraktet och att man beslöt att köpa in två bombflygplan från annat håll.

Nu var regeringen av den uppfattningen, att man inte borde häva kontraktet. Alltså kunde inte försvarsministern lämpligen föreslå Kungl. Maj:t att göra det. Det fanns alltså ingen grund för ett framträdande på detta sätt i konseljen. Men dessutom glömmar man bort en annan sak — att när riksdagen beslöt lämna dessa anslag och flygstyrelsen framlade sitt förslag till anskaffning, så var det inte fråga om bara att skaffa två bombflygplan, vilka som helst, som funnos att få, utan det var fråga om att anskaffa två bombflygplan av en typ, som lämpade sig för vårt land, och samtidigt köpa licens för att kunna börja en svensk tillverkning av en hel serie. Det gällde alltså inte bara att eventuellt upphäva kontraktet och så gå ut på marknaden och köpa ett par bombflygplan. Att göra ett sådant köp möter icke några större svårigheter. Den undersökning vi gjort i det avseendet tyder på, att det närmast är en fråga om att ha pengar till förfogande. Har man bara det, så tar det inte alls lång tid, om man vill köpa färdiga bombflygplan och alltså uppge den plan vi hade från början, när det gällde denna anskaffning.

Om således herr Reuterskiöld hävdar, att vi i oktober borde ha fattat beslut om hävande av kontraktet, kan jag däremot bara invända, att det icke alls har skett någon försummelse, ty vi hade övervägt saken och kommit till det resultatet, att vi bl. a. av hänsyn till relationerna till en annan makt icke borde förfara på det sättet.

Herr **Reuterskiöld** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Ers excellens skall inte tro att jag menar — och det har jag knappast sagt heller — att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet borde ha tillstyrkt hävande av avtalet. Jag har ställt detta som det ena alternativet, och jag erkänner, att ers excellens i det fallet med stöd av utrikes förhållanden kan ha rätt i att det icke bort hävas. Men jag har ställt ett andra alternativ — att man utan hävande av detta avtal kunde anskaffa sådana bombflygplan, när det visade sig, att en dylik försening uppstod.

Ers excellens menar, att riksdagen hade tagit ståndpunkt. Men, ers excellens, i oktober, när ärendet föredrogs, var riksdagen icke samlad, och den situation, som förelåg i det ena fallet, var ju inte alls densamma som i det andra fallet. Under sådana förhållanden hade ers excellens med all säkerhet kunnat åstadkomma, att regeringen uppbringat pengar — förskottsvis eller på annat sätt. Det finnes många medel att åstadkomma ett resultat, om man vill en positiv åtgärd.

Ang. förekommet dröjsmål med anskaffande av bombflygplan. (Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det blir allt intressantare, ju längre debatten pågår. Nu få vi äntligen veta, att man ställer det kravet på regeringen, att den skulle, utan hänsyn till vad riksdagen beslutat, av anslaget till oförutsedda utgifter eller på annat sätt gjort anskaffningar, varom riksdagen ett par månader tidigare hade haft tillfälle att besluta, därest den velat. Jag tycker uppriktigt sagt, herr utskottsordförande, att det är en mycket farlig frestelse, som man på det sättet vill inleda regeringen i.

Ordet lämnades nu ånyo för kort genmäle till herr **Reuterskiöld**, som yttrade: Ers excellens torde observera — om jag får tillåta mig att ge ett råd — att jag sade, att det var under helt förändrade omständigheter.

Herr **Åkerberg**: Jag begärde ordet i anledning av herr Stendahls yttrande, som sedan varit föremål för repliker framför allt mellan statsministern och herr Bagge. Herr Stendahl sade, att det var regeringen, som var ansvarig för dröjsmålet, därför att den hade hindrat flygstyrelsen att träffa avtal med annan leverantör.

Nu har statsministern redan erinrat om att denna fråga förut varit föremål för behandling i utrikesnämnden. Herr Bagge har gentemot detta lämnat den upplysningen, att han vid det tillfälle, när han var närvarande, hade yttrat sig avstyrkande i denna fråga. Ja, som herr Bagge erinrat, äro dessa förhandlingar omgärdade med sekretess, men eftersom herr Bagge i någon mån lyftat på slöjan, vill jag för min del vitna, att jag var närvarande vid två tillfällen, och jag har ett mycket klart och livligt intryck av att det visserligen framfördes beklaganden över att saken fördröjts, men att på den avgörande punkten — den som här varit föremål för diskussion, nämligen regeringens åtgärd att förhindra flygstyrelsen att träffa avtal med annan leverantör och ordna så att det blev denna engelska leverantör — ingen erinring gjordes från någon av utrikesnämndens ledamöter.

För övrigt är det ju så, som också här redan har omtalats, att konstitutionsutskottet i fjol med alla röster mot 4 beslöt avslå ett förslag om att rikta anmärkning mot regeringen för denna sak.

Herr Bagge beklagade, att regeringen genom sina försummelser i denna sak har ställt landet värnlöst under alla dessa år. Ja, jag vill erinra om det statsministern redan har påpekat, att eftersom anmärkningen gäller en försummelse, som försvarsministern skulle ha gjort sig skyldig till den 8 oktober 1935, så måste regeringen vara medansvarig till att landet på detta sätt under många år har »ställt värnlöst», som herr Bagge uttryckte sig. Men om nu ansvaret uteslutande skulle vila på regeringen, måste det i så fall gälla tiden efter detta datum.

Jag har i sakfrågan den uppfattningen, att man kan beklaga, att saken på detta sätt har dragits ut på tiden, men att någon anmärkning icke kan riktas mot regeringen med anledning av detta förhållande.

Herr **Bagge**: Gentemot herr Åkerberg vill jag bara säga, att det är inte jag, utan till min stora förvåning hans excellens statsministern, som lyftat på slöjan över utrikesnämndens förhandlingar. Jag vill tillägga, att herr Åkerbergs replik visar risken av att göra detta, då bristen på protokoll i utrikesnämnden gör det omöjligt för någon att försvara sig, när man blir angripen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta behandlingen av förevarande memorial skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till herr talmannen i riksdagens första kammare.

Härmed får jag för beivrande av sammanträden i Genève anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen fr. o. m. den 7 maj tillsvidare.

Stockholm den 6 maj 1936.

Rickard Sandler.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Sandler vore med anledning av beivrandet av ifrågakvarande sammanträden hindrad att deltaga i riksdagsarbetet.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avlöningsanslag för medicinalstyrelsen; samt

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till den lokala polisorganisationen å landsbygden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion angående pensionering av viss indelt personal;

nr 53, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt förra lärarinnan Nicolina Elisabeth Engman;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.; ävensom

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 3 juni 1932 (nr 170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.09 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 6 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av konstitutionsutskottets memorial nr 34, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Ang. 1936 års folkräkning. Punkten 4 a).

Under punkten 4 hade utskottet till en början yttrat:

»Vid granskningen av statsrådsprotokollen har utskottet i olika fall funnit, att vederbörande föredragande icke alltid strängt fasthållit vid nödvändigheten att i svensk förvaltning skilja mellan vad som kan vara för det allmänna lämpligt å ena sidan och den rätt, som lagligen tillkommer den enskilde medborgaren, även när denna rätt råkar i viss motsättning till det allmänna intresset, å den andra. Om och när vid dylika motsättningar den enskildes rätt anses böra vika för det allmännas intresse, ankommer det icke på Kungl. Maj:t att godtyckligt härom besluta; den möjligen såsom nödvändig ansedda begränsningen av den enskildes rätt eller frihet måste i dylika fall åvägabringas genom lagstiftning med riksdagen i de former § 87 regeringsformen föreskriver. Detta har emellertid särskilt i nedan anförda fall icke iakttagits, och utskottet har därför ansett sig nödsakat att i dessa fall tillämpa § 107 regeringsformen.»

Utskottet hade därefter under två med a) och b) betecknade punkter närmare redogjort för de åsyftade fallen.

I punkten 4 a) hade utskottet bland annat återgivit vissa delar av en av Kungl. Maj:t den 17 januari 1936 på föredragning och hemställen av chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, utfärdad kungörelse med vissa föreskrifter rörande partiell folkräkning under år 1936. I berörda kungörelse hade stadgats, att, därest någon tredskades att lämna av folkräknare vid besök i hemmet begärd upplysning, överståthållarämbetet eller vederbörande länsstyrelse skulle äga genom vite tillhålla honom att fullgöra sin uppgiftsskyldighet ävensom fälla honom till sålunda förelagt vite. Utskottet hade härom anført bland annat:

»Jämlikt § 16 regeringsformen är det Kungl. Maj:t betaget att i administrativ väg bl. a. någons »fred i dess hus störa eller störa låta», vari ligger, att ingen myndighet direkt eller indirekt får mot enskild medborgares fria vilja och samtycke tilltvinga sig tillträde till dennes bostad eller av honom kräva upplysningar utan »i den ordning Sveriges lag och laga stadgar» föreskriva, d. v. s. utan att tvång härtill stadgats genom lag, stiftad av Konung och riksdag samfällt. Utskottet finner det så mycket nödvändigare att fasthålla denna grundsats och dess konsekvenser, som den administrativa makten i våra dagar ej sällan visat stark benägenhet att sätta sig över vad i § 16 regeringsformen är stadgat.

Härtill kommer, att de med här berörda föreskrifter i folkräkningsförfattningen närmast jämförbara bestämmelser, vilka återfinnas i 1894 års mantalskrivningsförfattning och upptagas i förordningens § 15, tillkommit just i den

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

ordning utskottet ovan framhållit såsom nödvändig. Kungl. Maj:ts proposition år 1894 med förslag till förordning angående mantalsskrivning behandlades nämligen i riksdagen dels av bevillningsutskottet, dels, såvitt angår berörda § 15, av sammansatt bevillnings- och lagutskott. Förordningen utfärdades sedermera av Kungl. Maj:t »i överensstämmelse med riksdagens beslut», vilket innebar, att riksdagen, som förklarade sig för sin del hava antagit förslaget, ehuru Kungl. Maj:t endast begärt riksdagens yttrande utom beträffande vissa punkter, erkändes hava medbeslutanderätt med Konungen i ämnet.

Utskottet har, med beaktande härav, icke ansett sig kunna underlåta att påtala det åsidosättande av viktiga rättsprinciper, som här ägt rum vid rådslagen, även när åsidosättandet icke skett i syfte att kränka dessa principer och även om de felaktigt givna föreskrifterna i flertalet fall så mjukt tillämpats, att konflikter torde hava undvikits vid den praktiska tillämpningen. Det är icke resultatet, utan själva principen det här i första hand gäller, och utskottet har därför beslutat anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, vilket utskottet sålunda får för riksdagen anmäla.»

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Nordström* i Torsby och *Johnsson* i Norrahammar, som anført, att de av angivna orsaker ansett, att utskottet icke haft grundad anledning framställa anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss.

Herr statsrådet **Wigforss**: Under punkten 4:o) i sitt dechargememorial har konstitutionsutskottet framställt anmärkning mot föredragande departementschefernas rådslag i ett finansärende och vissa handelsärenden, i vilka föredragandena förmenas hava åsidosatt viktiga rättsprinciper såtillvida, som de icke strängt fasthållit vid skillnaden »mellan vad som kan vara för det allmänna lämpligt å ena sidan och den rätt, som lagligen tillkommer den enskilde medborgaren, även när denna rätt råkar i viss motsättning till det allmänna intresset, å den andra». Ett av dessa ärenden avser Kungl. Maj:ts beslut den 17 januari 1936 att utfärda kungörelse med vissa föreskrifter rörande partiell folkräkning under år 1936; detta ärende har föredragits av mig.

Vad utskottet i sin anmärkning riktar sig mot är, att Kungl. Maj:t genom nämnda kungörelse meddelat föreskrifter, enligt vilka insamlandet av uppgifter för folkräkningen skulle ske genom besök i hemmen av särskilda folkräknare, samt tillika vid vite stadgat skyldighet för allmänheten att lämna sanningsenliga och såvitt möjligt fullständiga upplysningar rörande de förhållanden, som med folkräkningen avsågos.

I mitt svar i anledning av anmärkningen skall jag, för att ej över hövan upptaga kammarens tid, tillåta mig förutsätta, att de av utskottets majoritet och av reservanterna lämnade redogörelserna för ärendets beredning och innebörden av Kungl. Maj:ts beslut äro för kammarens ledamöter bekanta. Jag går alltså direkt in på utskottets eget yttrande i saken.

I detta yttrande åberopar utskottet det i § 16 regeringsformen stadgade förbudet för Konungen att någons »fred i dess hus störa eller störa låta», och utskottet förklarar, att i detta stadgande ligger, »att ingen myndighet direkt eller indirekt får mot enskild medborgares fria vilja och samtycke tilltvinga sig tillträde till dennes bostad eller av honom kräva upplysningar utan i den ordning Sveriges lag och laga stadgar' föreskriva, d. v. s. utan att tvång härtill stadgats genom lag, stiftad av Konung och riksdag samfällt». Utskottet synes alltså vilja i sin tolkning av ifrågavarande grundlagsstadgande gå så

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

långt, att stadgandet skulle innebära förbud för Kungl. Maj:t att över huvud avkräva enskilda medborgare uppgifter och upplysningar, i den mån ett sådant avkrävande går utöver vad som ålagts medborgarna genom av Kungl. Maj:t och riksdagen enligt § 87 regeringsformen stiftad lag.

Det synes med skäl kunna göras gällande, att denna uttänjning av hemfridsbegreppet går alltför långt. Grundlagsstadgandet talar icke om något förbud att avkräva medborgare upplysningar utan endast om förbud att störa husfriden. Det är uppenbart, att upprätthållandet av en tolkning, som gör blotta avkrävandet av uppgifter grundlagsstridigt, oavsett om det sker på ett sätt, som kommer i kollision med hemfriden, skulle kunna göra Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmakt enligt § 89 regeringsformen tämligen illusorisk, liksom också att den skulle lägga hinder i vägen för ett utövande av Kungl. Maj:ts allmänna befogenhet att utfärda förvaltningsföreskrifter av olika slag. I praxis har heller icke en dylik tolkning upprätthållits. På en i administrativ ordning stadgad uppgiftsskyldighet, som går utöver vad allmän lag innehåller och som är förenad med bötes- eller vitesbestämmelser, vilar i själva verket i stor utsträckning vår officiella statistik, till den del uppgiftsmaterialet för densamma ej kan hämtas ur offentlig myndighets handlingar. Detta gäller såväl regelbundet återkommande statistik som tillfälliga statistiska utredningar. Exempel på en dylik uppgiftsskyldighet kunna hämtas från ett otal äldre och nyare administrativa författningar, utfärdade på skilda departement och på föredragning av regeringar av olika politisk inställning. Jag behöver blott erinra om författningarna rörande skyldighet för näringsidkare att avgiva statistiska uppgifter (1913), rörande redares skyldighet att avgiva uppgifter beträffande fartyg (1932), rörande uppgiftsskyldighet för statistiken angående utrikeshandeln (1913), för allmänna jordbruksräkningar (1927 och 1932), för mejeristatistiken (1913), för upprepade brödsädesinventeringar (bl. a. 1933, 1934 och 1935), för svinräkningar (1930—1935), för företagsräkning (1931), för hyresräkningar (bl. a. 1933), för utredningar rörande aktiebolagen (1935) och rörande jordbrukets skuldsättning (1933) m. m. Även om man går utanför statistikens område, kan man finna exempel på en i administrativ ordning stadgad uppgifts- och redovisningsskyldighet, som går långt utöver vad allmän lag föreskriver. Jag erinrar endast om kungörelsen med tillämpningsföreskrifter till förordningen om mjölkavgifter (1932) med dess vittgående uppgiftsplikt och till och med skyldighet att förete handelsböcker. I vissa av här omnämnda fall rör det sig om bestämmelser, utfärdade helt utan riksdagens hörande, i andra fall har — liksom skett beträffande 1936 års partiella folkräkning — i samband med fråga om anslag för vederbörande utredning plan för uppgiftsmaterialets insamlande och bearbetning m. m. underställts riksdagen. I något fall, såsom beträffande hyresräkningarna, har i fråga om påföljd för underlåtet fullgörande av uppgiftsplikten endast hänvisats till bestämmelser, som meddelats i en med riksdagen given författning, men detta ändrar ej stadgandenas karaktär av på administrativ väg meddelade tvångsföreskrifter.

De här anförda exemplen visa, att, om den av utskottet hävdade tolkningen av grundlagsstadgandet vore riktig, Kungl. Maj:t skulle ha opåtalat brutit mot stadgandet i en omfattning, som väl kunde markera en vid sidan av stadgandet utvecklad sedvanerätt. Men som jag förut framhållit, måste enligt min mening utskottets tolkning på denna punkt anses gå för långt.

I de nyss berörda fallen har det emellertid varit fråga om infordrande från vederbörande av skriftliga uppgifter enligt särskilda blanketter, fastställda av Kungl. Maj:t eller av centralt ämbetsverk. Det skall villigt erkännas, att frågan om uppgiftstväng ställer sig något ömtåligare, när — såsom fallet va-

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

rit beträffande folkräkningen — uppgifterna inskaffas genom besök i hemmen. Fara kan då givetvis föreligga att man genom en administrativ lagstiftning kommer i konflikt med hemfridsgarantien i regeringsformens § 16. Om angelägenheten är att härvidlag undvika administrativt godtycke och administrativa övergrepp föreligger ingen meningsskiljaktighet mellan konstitutionsutskottet och mig. I detta avseende bör dock beträffande folkräkningsbestämmelserna bemärkas, att så som kungörelsen — med vissa modifikationer i statistiska centralbyråns förslag — utformades av Kungl. Maj:t, allmänheten icke ålades ovillkorlig skyldighet att underkasta sig en muntlig utfrågning av uppgiftsinsamlaren eller, som han benämnes i författningen, folkräknaren. Det stod envar, som så önskade, fritt att själv ifylla en hjälpblankett, som utsändes till varje av undersökningen berört hushåll, och att vid folkräknarens besök överlämna blanketten till denne, som då endast hade att genomse blanketten och, om så erfordrades, på grundval av muntliga upplysningar söka komplettera de i blanketten lämnade uppgifterna. Vid ett sanningsenligt och fullständigt ifyllande av hjälpblanketten behöfde alltså den uppgiftspliktige icke underkasta sig annat än att till folkräknaren överlämna blanketten och giva honom rådrum att genomläsa densamma. Det förefaller, som om en sådan anordning knappast vore att rubricera såsom ett störande av husfriden; fastmer kan ifrågasättas, om ej anordningen väl faller inom ramen för vad allmänheten vant sig vid, då det gäller avgivandet av uppgifter för allmänt behov eller för samhälleliga anordningar av olika slag.

Oavsett de olika meningar, som man må kunna hysa härom, synes det mig dock icke kunna med skäl göras gällande, att de av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifterna i detta speciella fall innebära något administrativt godtycke. Frågan om folkräkningens anordnande har nämligen varit underställd riksdagens prövning, och metoderna för undersökningens bedrivande ha de facto i sina huvudgrunder vunnit riksdagens godkännande. Såsom i reservanternas yttrande framhållits, lämnades i propositionen om anslag för folkräkningen en utförlig redogörelse rörande planen för utredningens anordnande. Därvid blev den direkta undersökningsmetoden med anlitande av husbesökare eller, som de sedan kallats, folkräknare, ingående diskuterad, och likaledes återgavs statistiska centralbyråns påpekande om den grundläggande betydelsen av att allmänheten vid straffpåföljd ålades att meddela de för undersökningen erforderliga upplysningarna. I mitt eget anförande i frågan anslöt jag mig till förslaget om den direkta undersökningsmetoden och anförde att jag, såvitt i frågans dåvarande läge kunde bedömas, ej hade något att invända mot vad som föreslagits angående arbetets organisation och bedrivande. Plan för undersökningen borde dock fastställas av Kungl. Maj:t efter det ytterligare utredning i ärendet verkställt. Närmare bestämmelser rörande dispositionen av de begärda anslagen borde meddelas av Kungl. Maj:t. Likaledes borde det, enligt vad jag framhöll, ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter rörande övriga med folkräkningen sammanhängande frågor. Bland de föreskrifter, som sålunda förutsattes böra ankomma på Kungl. Maj:t, innefattades självfallet också regler om uppgiftsplikten och om påföljd för underlåtenhet att fullgöra densamma. Därest jag på denna för undersökningsresultatet grundläggande punkt haft en från de förslagsställande myndigheterna avvikande mening och ansett uppgiftsinsamlandet kunna — med avvikelse från allmän praxis i fråga om statistiska uppgifter — baseras på frivillighet i stället för på uppgiftstvång, är det uppenbart att denna mening måst komma till tydligt uttryck i propositionen. Likaledes har jag för min del ansett mig kunna utgå från, att, när statsutskottet och riksdagen lämnade den i propositionen skisserade planen för folkräkningen utan erinran, utskottet och riksdagen där-

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

med också godtagit undersökningens viktigaste grundvalar, nämligen den direkta undersökningsmetoden och allmänhetens uppgiftsplikt. Den omständigheten, att propositionen såsom avseende en anslagsfråga remitterades till statsutskottet och ej behandlades under medverkan av lagutskott, lär ej — såsom konstitutionsutskottet synes vilja antyda — ha betagit riksdagen eller någon av dess enskilda ledamöter möjlighet att, om förslaget ansågs ej kunna eller bära genomföras utan lagstiftning, giva denna åsikt till känna. Då en sådan åsikt ej kommit till synes inom riksdagen, torde riksdagen ej heller kunna undandraga sig att de facto med Kungl. Maj:t dela ansvaret för folkräkningens utförande enligt de grunder, som fastställts i den av konstitutionsutskottet kritiserade kungörelsen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den omständigheten, att vårt lands regering inte tyckes riktigt förstå vår grundlag och inte riktigt kan sentera vad den innehåller, är ju inte i och för sig något bevis för att dess uppfattning är riktig. Den omständigheten, att man här åberopar, att riksdagen har uttalat sig, är ju heller intet bevis för att riksdagen sagt det, som regeringen menar, att den har sagt. Vår svenska riksdag kan inte uttala sig i annan form eller ordning än den, som grundlagen föreskriver, och när det gäller beslut om ålägganden för enskilda att avgiva den ena eller andra förklaringen vid vites- eller straffpåföljd, är lagens väg den enda väg, som grundlagen angiver. Om man i likhet med regeringen och departementschefen här söker kringgå den regeln genom att lägga fram ett förslag angående anslag men inte samtidigt ett förslag till författning, där riksdagen med lagutskotts yttrande skulle avgiva uttryck för sin mening, kan jag inte säga annat än att, när riksdagen bifaller, vad statsutskottet från statsregleringssynpunkt och med hänsyn till villkoren för anslaget användning föreslår, detta inte får tagas till intäkt för att också riksdagen i fråga om lagstiftningen skulle ha givit ett bemyndigande. Jag vill endast, såsom också utskottet gjort, understryka, att, när i den nu föreliggande frågan, där departementschefen inte framlagt förslag om något tvångsmoment i förfarandet genom därför nödig författning, riksdagen har uttalat sitt samtycke till folkräkningens anordnande på angivna grunder, så har den prövat denna fråga endast ur anslagsfrågans synpunkt, villkoren för anslaget och vad därmed sammanhänge.

Men låt oss göra det tankeexperimentet, att första kammaren sagt nej till anslaget och andra kammaren sagt ja. Följden hade blivit gemensam votering om anslaget och anslagsvillkoren, men i denna form, herr statsråd, kan aldrig ett riksdagens samtycke ges till en lagstiftningsåtgärd, som fordrar båda kamrarnas samtycke. När en gång mantalsskrivningsförordningen kom till stånd, såsom också utskottet har i sitt betänkande framfört, gick bevillningsutskottet, som hade med mantalsskrivningspengarna att göra och ur den synpunkten hade att handlägga mantalsskrivningsförordningen, till bildandet av sammansatt bevillnings- och lagutskott för den författning, som samtidigt förelades riksdagen till prövning, och när detta sammansatta bevillnings- och lagutskott hade tillstyrkt ändringen, så tog riksdagen den, och gjorde samtidigt hela författningen beroende av riksdagens samtycke. I det nu föreliggande fallet finnes inte ens tillstymmelsen till ett förslag till författning. Det är det där allmänna talesättet om det allmännas rätt och intresse utan hänsyn till den enskilde — det är den där allmänna uppfattningen, att det allmännas väl går före den enskildes rätt, som ligger bakom, och om i ett eklatant fall sådant som detta sådant kommer till uttryck i enväldsförfattningar, är det utskottets plikt att reagera.

Det kan hända och det kan mycket väl hända, att under tidigare förhållanden författningar utkommit, som kanske inte bort utkomma, men när den ära-

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

de departementschefen talar om vissa förhållanden under kristiden, vill jag erinra om att då hade vi förfoganderättslagstiftningen. Hur sorglig den än må vara i och för sig, var den dock given med riksdagen, och den var grunden för de administrativa åtgärder, som vidtogos.

I detta fall har riksdagen så långt ifrån haft anledning att tänka sig, att det skulle komma en författning med tvångsbestämmelser, att den tvärtom, just därför att departementschefen *inte* lagt fram ett förslag i den riktningen, måste säga sig: Här är bara fråga om utredningar, förutsättningar och villkor för anslaget och då har den svenska riksdagen sin allmänna, om jag får använda uttrycket, politess likmätigt gått ut ifrån, att Kungl. Maj:t inte ansett en tvingande författning nödvändig. Det är givet, att om en författning med tvångsbestämmelser skall antagas, måste det ske i den ordning grundlagen föreskriver. Om riksdagen ger sitt samtycke till ett anslag med vissa villkor rörande användningen, så sker det under förutsättning att Kungl. Maj:t har befogenhet och anser sig ha tillräcklig befogenhet med de maktmedel, som lagen redan lagt i Kungl. Maj:ts händer. Jag känner fullt väl, att vår regering och våra statsdepartement mycket litet hava förståelse för den offentliga rätten och att därför de råd, som departementschefen understundom får från sitt departement och för vilka han får stå, alls inte stämma med vår offentliga rätt. Man kan låta mycket passera, men man kan inte låta allt passera, och en sådan åtgärd som den här ifrågavarande innebär i verkligheten ett sådant ytterligare steg på den administrativa maktfullkomlighetens område, att riksdagen enligt min mening måste genom sitt granskande utskott reagera. Det hjälper inte, att man åberopar, att statistiska centralbyrån har sagt det och det; det hjälper inte, att man hänvisar till att så har skett i gångna tider eller i nära liggande tider, man måste också påvisa, att man i detta fall verkligen har fått riksdagens medvetna medgivande till det som skett. Det är inte fallet. Riksdagen har inte, vare sig i den form, som fordras för lagstiftning eller i annan form, givit sitt samtycke, utan det är uttryckligen sagt i statsutskottets betänkande, att när utskottet tillstyrker detta anslag har det gjort det med hänsyn till förutsättningarna för anslaget. Statsutskottet varken har möjlighet eller anledning att yttra sig om någonting, som inte föreligger, och när det inte föreligger ett Kungl. Maj:ts förslag till författning i ämnet, finns det ingen möjlighet för statsutskottet att bilda ett sammansatt stats- och lagutskott.

Skola vi gå vidare på den väg, som man här slagit in på och som än vidare fullföljes i punkt b, som utskottet också upptagit, äro vi inne på så farliga vägar för den enskilda friheten, som är en grundpelare i vår författning, att om utskottet inte reagerat i denna punkt, så hade hela fältet varit upprivet. Det må vara hänt, att man i särskilda fall anser det vara behövt att göra ett intrång i den enskildes frihet, men, herr statsråd, varför inte göra det i lagens form? Varför inte göra det i den form, som grundlagen föreskriver, den form, som fordrar båda kamrarnas beslut och som riktar båda kamrarnas uppmärksamhet på det förhållandet att här är fråga inte bara om ett anslag, inte bara om ett anslagsvillkor utan om en lagstiftningsfråga? Det är mot detta som vi reagera, detta att lagstiftningsmakten skall kunna skjutas åt sido genom statsregleringsmakten, detta att vid givandet av ett anslag, ett litet allmänt hållet, helt allmänt formulerat yttrande av statsutskottet ges en räckvidd, som det inte har. Herr statsrådet vet nog, att statsutskottet inte formulerar så värst starkt sina konstitutionella betänkligheter, sannolikt därför att det inte riktigt känner dem, men det hindrar inte, att de kunna finnas där ändå — och det hindrar under inga omständigheter konstitutionsutskottet, som är satt att vaka över dessa konstitutionella synpunk-

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

ter, när det finner, att Kungl. Maj:t begagnar den makt, som riksdagen givit utan fullt medvetande om vad det innebär, på ett sätt som icke kan grundlagsenligt ske annat än genom lag, att reagera däremot. Jag hänvisar till den redogörelse, som i utskottsbetänkandet är given rörande mantalsskrivningsförordningen, vilken tillkommit i full överensstämmelse med de linjer, som jag nu pekat på. Huvudfrågan är här, huruvida man på en omväg, likgiltig för formen, likgiltig för vad grundlagen stadgar i fråga om villkor för inskränkning av enskildas rätt, skall bara från allmänna anslagsvillkors grund kunna göra en administrativ lagstiftning som grundlagsenligt skall ges *med* riksdagen.

Nu säger departementschefen, att om Kungl. Maj:t inte hade denna makt, ja, då var det inte mycket med § 89. Herr statsråd, det var i så fall inte mycket med § 89 under Sven Adolf Hedins tid, det var inte heller mycket med § 89 under tiden före världskriget, men det var världskriget och förfoganderättslagarna, som satte liv i § 89 och, jag vågar tillägga, det har varit våra socialdemokratiska regeringar förbehållet att blåsa ytterligare liv i denna § 89 och dess ekonomiska enväldsmakt. Men om de fortfarande skola göra det — och däri är herr statsrådet på rätt linje, att herr statsrådet och regeringen ha rätt enligt § 89 till åtskilliga enväldsåtgärder — gäller det, att dessa enväldsåtgärder få drabba endast dem, som frivilligt underkasta sig. Näringslivet ligger under Kungl. Maj:ts disposition. Om Kungl. Maj:t för en viss närings utövning föreskriver, att det eller det skall ske vid vite, kan Kungl. Maj:t väl göra detta, därför att näringslivets utövning och näringsverksamhetens förekomst kan var och en välja eller låta bli med hänsyn till de förutsättningar, som föreligga, men att få leva i fred, att överhuvud taget vara till som fri medborgare, det kan ju inte den enskilda människan råda över.

Är det verkligen så, att den enskilde tvingas till åtgärder oavsett frivillig näringsverksamhet, äro vi inne på lagstiftningens område. Är det så, att med avseende på näringslivet Kungl. Maj:t vill föreskriva särskilda villkor och förutsättningar för att den enskilde skall kunna utöva det, äro vi inne på § 89. Men här är det fråga om vårt folk i allmänhet och inte om dem, som driva viss näring. Det är den stora skillnaden, att när man håller sig till näringslivet, kan man mycket väl göra sådana här föreskrifter och då gör inte heller utskottet många invändningar däremot. Även där kan man tangera gränsen och gå över den — det visar punkt b — men i stort sett skulle herr statsrådet mycket väl kunna försvara sig ur den synpunkten. Men då det gäller något för allmänheten, något för den enskilde överhuvud taget, något som man inte råder över, då skall riksdagen vara med, då skall lagens form användas för att tvång mot honom skall kunna utövas. I annat fall leva vi under det rena godtycket och det är mot detta, som utskottet har reagerat.

Herr Strömberg: Herr Reuterskiöld, utskottets ärade ordförande, har hållit en säkert för oss alla intressant föreläsning, men jag är rädd för att det kan gå med herr Reuterskiöld, som det gick med den där professorn, som, när han hade skrivit sin avhandling och läst igenom den första gången, sade: »Nu är det två, som förstå den här, det är vår Herre och jag!» När den legat till sig en tid och han skulle försöka läsa igenom den en gång till, så sade han: »Nu är det bara en, som förstår den, men det är inte jag!»

Nu vill jag säga, att reservanterna naturligtvis med regeringen få dela det hårda omdöme, som utskottets ärade ordförande gav, att vi inte förstätt oss det minsta på grundlagen, och det vill jag naturligtvis inte förneka. Men å andra sidan får man vid grundlagens tolkning försöka använda en liten smula sunt förstånd. Och då tycker jag inte, att det i detta fall har förelegat en

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

så stor skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, att det hårda omdömet från utskottets ordförande kan vara riktigt. Ty vad är det egentligen som skiljer? Jo, utskottsmajoriteten företrädd av utskottets ordförande menar att inte bara grunderna för lagtexten skulle godkännas av riksdagen utan också själva ordalydelsen av den lagtext, som skulle ha varit framlagd samtidigt, och den skulle då ha behandlats i lagutskott. Det är ju möjligt, att fullt och strängt formellt, som herr Reuterskiöld nu vill se denna sak, det kan vara riktigt. Men resonemanget förefaller mig vara bärande endast under förutsättning att det gällt annat än en mycket tillfällig anordning.

Det har inte varit fråga om att fastställa en lag eller förordning, i likhet med mantalsskrivningsförordningen av permanent natur, utan det har gällt en anordning för ett enda tillfälle. Det har gällt en folkräkning, som är en av statistiska centralbyråns ordinarie arbetsuppgifter enligt en gammal förordning av år 1859, och riksdagen har ej mindre prövat anslagsfrågan än även varit med om att fastställa de grunder, efter vilka folkräkningen skulle ske, och även underlåtit att påtala det som statistiska centralbyrån anförde, eller att det var av grundläggande betydelse, att allmänheten vid straffpåföljd ålades meddela erforderliga upplysningar. Detta har passerat igenom riksdagen utan att det påtalats, och jag får säga såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: varför gjorde inte herr Reuterskiöld anmärkning vid det tillfället? Herr Reuterskiöld är ju mycket vaksam, när det gäller dessa ting, och jag menar, att det skulle då ha varit den rätta tidpunkten att säga, att det inte gick att godkänna det förslaget, därför att anslagen voro bundna vid villkor, som riksdagen måste pröva på annat sätt.

Detta har, herr talman, varit skälet varför vi på reservanternas sida motsatt oss den anmärkning, som utskottet i denna punkt gjort, och jag får säga, att jag har hört rätt många, som förklarat, att denna anmärkning liksom också den nästföljande nog är en av de svagaste, som konstitutionsutskottet vid denna riksdag framställt.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har anført, att jag hade tillfälle att förra gången vid riksdagens behandling av Kungl. Maj:ts anslagsfråga framföra dessa synpunkter. Jag skall i förbigående säga, att den ärade talaren naturligtvis inte får tolka mitt uttryck och mitt uttalande om regeringen och alla andra, oändligt högt stående institutioners uppfattningar såsom också drabbande utskottets ledamöter. Jag tror tvärtom, att utskottets ledamöter äro mycket inne i grundlagsfrågorna. Åtminstone har jag till min stora tillfredsställelse funnit detta, inte minst hos den siste ärade talaren.

Men när den ärade talaren förutsätter, att jag skulle vid föregående riksdag hava gjort erinringar i denna punkt, vill jag bara påpeka att departementschefens yttrande i statsrådsprotokollet inte därtill gav minsta anledning. Och jag vill erinra om ännu en sak, som den siste ärade talaren och jag väl känna. När i vårt utskott det alltid åberopas, vad myndigheterna säga, och man anser, att när Kungl. Maj:t har avvikit ifrån dem, är det anmärkningsvärt, att den siste ärade talaren och jag alltid varit ense om att vad myndigheterna sagt spelar ingen avgörande roll, när vi bedöma, vad Kungl. Maj:t bort göra. Det har betydelse för frågan om vilka upplysningar och uppgifter Kungl. Maj:t har haft, men varken den ärade talaren eller jag har någonsin yrkat, att regeringen skulle följa dessa. Om jag då i ett särskilt fall finner, att departementschefen inte har understrukt vad verket sagt i en central punkt, har jag all anledning, i likhet med statsutskottet, att anse, att denna punkt inte är av väsentlig natur, och om tillika detta uttalande innebär, att något förslag

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

till en sådan lag, som skulle föreläggas, inte framlagts, så styrkes jag ännu mer i denna uppfattning. Det är på detta sätt saken ligger till. Den omständigheten, att regeringen har ansett sig icke behöva framlägga något förslag, är vid ett logiskt statsrättsligt tänkande ett klart indicium för att regeringen har kommit till den uppfattningen, att detta heller icke var behövt. Varför skulle man då taga upp till diskussion en fråga, som icke var aktuell?

Sedan finner man, att regeringen ändock gladeligen hoppar på vad verket föreslår. Den ärade talaren kanske menar, att jag borde ha förutsett, att vår nuvarande regering lätteligen skulle göra det, men jag är inte så lättsinnig. Jag tror inte att regeringen verkligen gör så, utan att den beslutar om dessa ting av sig själv och tar ansvaret på sig själv och inte lägger det på andra. Under sådana förhållanden är situationen den, att när departementschefen efter att ha uttalat sig i en viss punkt och utan att ha lagt fram något förslag till författning begär ett anslag på vissa villkor, så yttrar sig statsutskottet om dessa och intet annat. Då säger den siste ärade talaren, att när då riksdagen godkänt grunderna för folkräkningen, ha vi också godkänt tvånget. Men, herr talman, den omständigheten att man har godkänt grunderna för ett anslag varken kan vara eller är ett godkännande av grunder för en administrativ lagstiftning, som grundlagsenligt icke är tillåten.

Om den ärade talaren och med honom åtskilliga andra anse, att den anmärkning, som här föreligger, är mera svag än andra, så vågar jag påstå, att detta beror väsentligen på ett bristande inträngande i det som ligger bakom. Om man verkligen vill hävda den enskildes frihet i ett samhälle, som mer och mer närmar sig en socialistisk stat, då finns ingen annan möjlighet än den att, när det sker intrång på ett allt för uppenbart sätt, reagera. Det är det, som har skett i detta fall.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag har bara begärt ordet för att rätta en missuppfattning, som kanske kunde uppstå på grund av herr Reuterskiölds yttrande, när han sökte försvaga beviskraften hos den rad utav exempel på tidigare liknande förordningar, som Kungl. Maj:t utfärdat utan att först framlägga någon lag för riksdagen. När herr Reuterskiöld för att försvaga beviskraften i dessa exempel först talade om att detta kanske kan ha skett tidigare, särskilt under den s. k. kristiden, varmed han tydligen åsyftar krigsåren, vill jag påpeka, att intet enda av de exempel, som jag anförde, förskriver sig från dessa krisår. Flera fall voro från 1913, och de övriga äro alla senare än 1927.

Det är klart, att man kan diskutera om hur grundlagen skall tolkas, och jag skall inte göra ringaste anspråk på att ha någon mening, som överhuvud taget kan framföras gent emot en statsrättslärare som professor Reuterskiöld, men vad jag menar är bara det, att om riksdagen, utan att konstitutionsutskottet uttalat sig om saken och ogillat den, godtagit en sådan rad av tidigare förordningar av detta slag, så förefaller det egendomligt, att man just nu skall slå ned på denna förordning och betrakta den som ett särskilt utslag av intrång på den enskildes frihet. När man, som jag gjorde, vädjar till riksdagen och säger: riksdagen har ju själv inte begärt eller på något sätt antytt, att det skulle behövas någonting annat än denna ganska noggranna redogörelse för de metoder, som statistiska centralbyrån tänkt använda, säger herr Reuterskiöld, att man kan göra det tankeexperimentet, att kamrarna stannat i olika beslut, och då skulle hela motiveringen bortfallit och endast ett enkelt anslag blivit beviljat. Ja, det är klart, att man kan göra det tankeexperimentet; jag vet inte hur Kungl. Maj:t i det fallet skulle ha förfarit. Men jag kan göra ett annat tankeexperiment, som är i detta fall mycket praktiskt. Om det är så, som herr Reuterskiöld tydligen förutsätter, att riksdagen icke har ansett

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

sig behöva taga upp frågan om huruvida dessa bestämmelser skulle framläggas i lagform eller inte, att ingen medlem i konstitutionsutskottet ansett sig behöva fundera på detta, att inte en gång herr Reuterskiöld ansett sig i våras behöva fundera på den saken, då måste naturligtvis detta ha varit därför, att man förutsatte, att denna folkräkning skulle försiggå vid sådan tid, att en dylik lag skulle kunna föreläggas riksdagen. Jag undrar om herr Reuterskiöld eller riksdagen överhuvud taget vid beslutets fattande på våren 1935 gjorde klart för sig, att en sådan lag kunde framläggas. Jag tror att i realiteten förhåller sig saken så, att detta icke var möjligt. Det är mycket möjligt, att en sådan här folkräkning kunde skett på hösten. Då hade det varit omöjligt. Nu är det så, att i propositionen meddelades, att den skulle ske på grundval av mantalsuppgifter för den 31 december, men den skulle ske innan dessa mantalsuppgifter blivit föråldrade genom att folk hade flyttat, och därför måste den på landsbygden vara klar före den 14 mars. Alla utredningar visade, att förberedelserna, som statistiska centralbyrån måste göra, voro mycket omfattande, och det visade sig, att den dag, då denna författning utkom, sedan Kungl. Maj:ts beslut den 17 januari fattats, enligt statistiska centralbyråns mening var den absolut sista dag, då detta kunde ske, om hela folkräkningen skulle kunna gå i lås. Det är ju ganska egendomligt att tänka sig, att riksdagen skulle fatta beslut om anslag, där det förutsattes, att det kan hända, att anslaget inte kan komma till användning. Jag tror att allt detta visar, att riksdagen, när beslutet fattades, icke hade den föreställningen, att det skulle behöva komma en lag.

Jag förmodar också, att man allmänt haft den uppfattningen, att sådana räkningar på alla möjliga områden och i olika former ha skett, utan att detta ansetts träda den enskildes frihet för nära, och jag tror att det försök till uppdelning av de enskilda medborgarna och deras rättigheter, som herr Reuterskiöld gjort, då han sagt, att man mycket väl kan meddela en sådan här bestämmelse för enskilda näringsidkare och vissa grupper, är ganska tvivelaktig. Jag förmodar herr Reuterskiöld menade, att vid mjölkregleringen, svinräkningen och jordbruksräkningen gällde det bara bönder, och därför var det inte omöjligt att säga, att de skulle lämna alla dessa uppgifter, men om man går till husföreståndare och familjer, skulle man inte kunna göra det. Det blir nog ganska svårt att vidhålla en sådan skillnad.

Jag hemställer att man inte betraktar denna sak såsom något annat än en rent praktisk fråga, där ingen från någon sida tänkt träda den enskildes husfrid för nära, där man kan ha delade meningar om hur pass ingående uppgifter man kan begära men där denna omdömesfråga får en alldeles oriktig innebörd, om man försöker, som herr Reuterskiöld gjorde, sätta in den i ett sammanhang med allmänt intrång på den enskildes frihet, något som i detta fall inte på något sätt varit åsyftat.

Herr Reuterskiöld: Den ärade departementschefen underskattar sin egen förmåga, då han tror, att han inte skulle kunnat för 1935 års riksdag framlägga en författning, som innehölle 3 och 9 §§, återgivna på sid. 10 och 11 i utskottsutlåtandet, alldeles oberoende av hur folkräkningen i övrigt anordnades. Det hade varit synnerligen enkelt, och det hade varit klara linjer för riksdagen. Då hade riksdagen haft anledning tro, att det verkligen skulle komma att utövas tvång. Om nu tillämpningen varit sådan, att det hela i själva verket har gått tämligen lugnt och stilla i lås, så är detta inte heller annat än vad utskottet sagt, och utskottet har också sagt, att det inte är mot tillämpningen i detta särskilda fall utan mot den bakom liggande principen, som vi reagera.

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

När departementschefen säger, att den där uppdelningen av näringsidkare och andra är tvivelaktig, så kan jag inte hjälpa, att jag inte riktigt kan följa med departementschefens resonemang, ty § 89 regeringsformen, som reglerar vårt näringsliv genom Kungl. Maj:t, förutsätter, att de olika näringarna må frivilligt utövas under de villkor, Kungl. Maj:t föreskriver. Men när man kommer till någonting annat, när departementschefen säger, att dessa tidigare bestämmelser om svinräkning och folkräkning och Gud vet vad allt, som ha givits, gällde »bara bönder», måste jag reagera, för det första mot uttrycket »bara bönder», eftersom bönderna ändå äro huvuddelen av vårt lands befolkning och den fasta grundvalen för vårt samhällsskick, och för det andra därför att här, när det gäller uppgifter rörande en viss näring, har Kungl. Maj:t — man må beklaga det eller inte — en befogenhet enligt § 89. Jag skall ge herr statsrådet ett medgivande, och det är, att just på de där områdena är det mer än tvivelaktigt, huruvida de utfärdade författningarna äro riktiga, men då utskottet vill ha säker mark under sina fötter, tar det inte upp sådana fall till angreppspunkter, som äro tvivelaktiga, utan det tar sådana, där saken är påtaglig. Och här är den påtaglig. Här gäller det icke en frivillig närings utövning, utan här gäller det den svenska allmänheten överhuvud taget.

Det må vara hänt, att tillämpningen av dessa författningar har gått rätt mjukt, men det är inte fråga om det eller, som det sades i utskottet: »Här har varit en folkräknare hos mig, och jag har bjudit honom på kaffe.» Gärna det, men det är inte fråga om dem som bjuda folkräknarna på kaffe utan om dem som icke vilja släppa dem inom dörren — det är då tvånget och skyldigheten vid vite att lämna uppgift komma i fråga. Det är en Guds lycka, att dessa tvångsmedel icke behövt användas i större utsträckning, men jag tror att vi också böra hoppas att för framtiden vara bevarade från sådana åtgärder, som skulle kunna utmynna i en allmän vägran att lämna uppgifterna med därpå följande vitesförelägganden av Konungens befallningshavande. Att departementschefen kunnat lägga fram ett sådant förslag långt innan planen var fastslagen, lär väl inte departementschefen själv kunna bestrida: 3 och 9 §§ äro inte sådana, att de bero av den särskilda utformningen av förslaget, utan äro av en helt annan och helt allmän innebörd, och jag tror departementschefen skulle göra ganska klokt i om han verkligen skilde mellan de kategorier av vårt folk, som frivilligt kunna avstå från en viss verksamhet, om den blir för svårt reglerad — riksdagen har ju alltid sin möjlighet att sedan säga sitt ord — och den kategori som inte kan det. Det är denna del av vårt folk, som folkräkningsbestämmelserna avse.

Man skall inte tro, det vill jag till sist tillägga, herr talman, att den omständigheten, att det är fråga om en tillfällig och övergående företeelse kan försvara saken, ty hade det fått passera opåtalat nu, så kunde det när som helst upprepas, men det är upprepandet av de olagliga företeelserna, som är det värsta för den lagliga ordningens bestånd. Och om man anser, att praxis hittills varit slapp, så vill jag gärna ge departementschefen rätt däri, men detta har berott därpå, att det gällt områden, där man *kunnat* tveka. Här, herr talman, kan man inte tveka.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag har den allra största respekt för konstitutionsutskottets ordförandes grundlagsvårdande verksamhet, men jag kan inte ha den respekten i den nu föreliggande frågan på grund av vad jag nu i all enkelhet och korthet skall anföra.

Till befolkningskommissionens förslag i denna fråga, då den framlades för

Ang. 1936 års folkräkning. (Forts.)

fjölårets riksdag, anförde statistiska centralbyrån, att det var av grundläggande betydelse, att allmänheten vid straffpåföljd ålades meddela de erforderliga upplysningarna. Departementschefen anförde detta som en väsentlig omständighet i samband med propositionens framläggande, och det talades där om att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter rörande övriga med folkräkningen sammanhängande frågor. Statsutskottet gjorde ingen särskild erinran. Sedermera fick statistiska centralbyrån i uppdrag att framlägga förslag till plan rörande den partiella räkningen enligt direkt metod, och på grund av detta tillkom 9 § i den kungörelse, som nu är föremål för anmärkning.

Jag vet säkert, att en och annan, som biträtt anmärkningen, icke skulle ha gjort det, om de rätt uppfattat vad statistiska centralbyrån och departementschefen anförde i frågan. Riksdagens medverkan har förekommit. Jag tror inte, att det finns något fog för anmärkning, trots all den vältalighet som konstitutionsutskottets ärade ordförande utvecklat.

Herr statsrådet **Wigforss**: Bara två ord. Jag förmodar att herr Reuterskiöld missuppfattat mig, då han sade, att det hade varit möjligt att framlägga en lag, om också bara i två paragrafer. Då denna proposition om anslag kom i riksdagens sista timme år 1935, var det uppenbarligen omöjligt att vid den riksdagen gå till lagrådet och få ett lagförslag behandlat, som kunde framläggas vid 1935 års riksdag. Mitt anförande syftade på att under 1936 års riksdag var den 17 januari den sista dag, då det enligt statistiska centralbyråns uppfattning var möjligt att utfärda författningen, om man skulle kunna få folkräkningen att gå i lås. Eftersom vi hade remissdebatt den 17 och 18 januari, skulle inte en proposition ha kunnat behandlas förr än senare, och det hade alltså icke varit möjligt att få en sådan lag färdig i tid.

Det andra ordet är, att uttrycket »bara bönder» var inte mitt ord. Jag översatte något fritt herr Reuterskiölds yttrande om dessa näringsidkare, som frivilligt ägnat sig åt sin näring och kunde underkastas statsmakternas beslut, därför att de ju kunde lämna sin näring när som helst. Jag förmodade att herr Reuterskiöld menade det, och då använde jag bönderna som exempel på sådana näringsidkare. Men jag tycker det är ganska svårt att säga till bönderna: ni måste underkasta er en sådan bestämmelse, ty ni kunna lämna ert yrke, om ni inte tycker om vad Kungl. Maj:t bestämmer, men andra fria medborgare kunna icke underkastas något sådant.

Det var således en översättning av herr Reuterskiölds ord men inte mitt eget.

Herr **Reuterskiöld**: Herr statsrådet torde ursäkta, att jag måste betrakta det som en felaktig översättning, därför att ingen jordbrukare är tvungen att ha svin.

Herr statsrådet anförde vidare, att det kom en proposition så sent, att man icke kunde få lagrådets yttrande om ett lagförslag. Herr talman, jag har aldrig hört, att den omständigheten att regeringen i strid mot grundlagen lägger fram senkomna förslag, som icke äro behörigen beredda, kan vara något försvar för att dessa förslag icke äro fullständiga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Ang. föreskri-
ven skyldighet
att i visst fall
uppvisa han-
delsböcker.

Punkten 4 b).

I denna punkt hade utskottet anmält, att utskottet funnit nödvändigt att besluta anmärkning mot chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ekman, och t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Sköld, med anledning av att i vissa på deras föredragning och hemställan den 15 februari, den 27 mars och den 28 juni 1935 utfärdade kungörelser utan riksdagens hörande intagits bestämmelser, varigenom enskilda näringsidkare, som hade att fullgöra betalningsskyldighet i förhållande till Tyska riket, Lettland, Estland och Italien, vid vite eller straffansvar ålagts skyldighet att för clearingnämnden respektive clearingkontoret eller deras ombud tillhandahålla sina handelsböcker jämte därtill hörande handlingar.

Reservation hade avgivits av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Nordström* i Torsby och *Johnsson* i Norrahammar, som på anförda skäl funnit, att utskottet icke ägt grundad anledning att framställa anmärkning mot föredragande departementscheferna, statsråden Ekman och Sköld.

Herr statsrådet **Ekman**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har under punkt 4:0 b i sitt memorial nr 34 framställt den anmärkningen, att Kungl. Maj:t icke bort i administrativ ordning meddela förordnande, varigenom uppstode skyldighet för enskilda att tillhandahålla myndighet vissa handelsböcker. De fall utskottet riktar sig mot gälla alla en tillämpning av den sedan 1932 år för år med något olika lydelse av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt beslutade lagen om betalningsskyldighet i förhållande till utlandet. Den reglering av våra betalningsförhållanden gentemot vissa utländska stater, som avsågs att med stöd av nämnda lag genomföras, var något hos oss oprövat, och det var bland annat därför naturligt, att det bemyndigande Kungl. Maj:t i detta hänseende erhöi fick möjligast vida omfattning.

När vårt clearingförfarande med Tyskland den 1 september 1934 påbörjats, visade det sig snart nödvändigt för den verkställande myndigheten, clearingnämnden, att i och för kontroll och undersökningar av olika slag äga möjlighet att hos de enskilda intressenterna införskaffa upplysningar och företaga utredningar av betydelse för bedömande av vederbörandes rätt i clearinghänseende. Det hade nämligen i åtskilliga fall framkommit, att personer för att komma i åtnjutande av de förmåner, som clearingen medförde, icke drogo sig för att till nämnden lämna oriktiga uppgifter om de förhållanden, som voro av betydelse. I en del fall hade nämnden efter överenskommelse med vederbörande kunnat genom undersökning av vederbörandes handelsböcker kontrollera lämnade uppgifter. Men ofta hade clearingnämnden varit urståndsatt att undersöka riktigheten av lämnade uppgifter, då vederbörande motsatte sig varje kontroll från nämndens sida. Nämnden ansåg sig därför nödsakad att för ett riktigt genomförande av clearingförfarandet anhålla om föreskrifter, som möjliggjorde en effektiv kontroll av lämnade uppgifter. Med anledning härav tillkom den i utskottets anmärkning omnämnda kungörelsen med vissa bestämmelser angående uppgiftsskyldighet i förhållande till clearingnämnden.

Dessa bestämmelser tillkommo sålunda för att möjliggöra ett bättre genomförande av det med Tyskland avtalade clearingförfarandet och syntes kunna innefattas i det bemyndigande att meddela erforderliga föreskrifter för verkställande av ett givet clearingförordnande, som Konungen erhållit genom riksdagens antagande av clearinglagen. Att därvid föreskrefs möjlighet för clearingnämnden att ur vederbörandes handelsböcker inhämta uppgifter av betydelse, torde hava varit av förhållandena påkallat. Man måste betänka, att ett clearingförfarande av ifrågavarande slag vanligtvis omfattar hela handelsom-

Ang. föreskriven skyldighet att i visst fall uppvisa handelsböcker. (Forts.)
sättningen med ett visst land och givetvis måste innebära vissa skyldigheter för de enskilda affärsidkarna bland annat just beträffande sådana förhållanden, för vilkas bedömande handelsböckerna hava avgörande betydelse. Förfarandet har igångsatts till förmån för dem, som uppgiftsskyldigheten huvudsakligen avser. Den stadgade uppgiftsskyldigheten kan därför åtminstone i de flesta fallen anses blott som en förutsättning för rätten att komma i åtnjutande av de förmåner, clearingen erbjuder.

Vad som nu sagts gäller naturligtvis också utfärdandet av de övriga författningar, mot vilka utskottets anmärkning under denna punkt riktar sig.

Enligt vad konstitutionsutskottet i sitt memorial gör gällande, skulle konstitutionell praxis bestyrka uppfattningen, att Konungen icke med stöd av sin ekonomiska lagstiftningsmakt enligt § 89 regeringsformen kan föreskriva skyldighet för enskilda att tillhandahålla myndighet sina handelsböcker. Utskottet erinrar i detta sammanhang om att sådan skyldighet däremot föreskrives i ett flertal av Konung och riksdag gemensamt beslutade författningar och anför vissa exempel härpå. Emellertid förefinnas även exempel på att i praxis en motsatt uppfattning gjort sig gällande. Det bör sålunda erinras om att i de tillämpningsföreskrifter till förordningen den 30 juni 1932 (nr 325) om upptagande av vissa avgifter för åstadkommande av förbättrad organisation vid avsättningen av mjölk och mejeriprodukter, som meddelats i kungörelsen den 16 september 1932 (nr 420) — kontrasignerad av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet — förekommer en bestämmelse i § 18, i enlighet varmed det åligger mejerier, mjölkhandlare och mjölkproducenter att i fråga om förhållanden, vilka äro av betydelse för den kontroll, som utövas av statens mjölk-nämnd, på anfordran tillhandahålla nämnden eller av denna utsett ombud erforderliga upplysningar ävensom bokföring, där sådan äger rum, jämte därtill hörande handlingar. Den uppgiftsskyldighet, som sålunda här föreskrives, är uppenbarligen av samma karaktär som den, vilken påbjudits i de nu ifrågakvarande clearingförfattningarna.

Det torde slutligen kunna tilläggas, att enligt uppgift från vederbörande clearingorgan ifrågavarande bestämmelser icke i något fall blivit tillämpade. Emellertid har man uppgivit, att tillvaron av den åt nämnda organ medgivna rätten verkat i hög grad underlättande för vederbörandes ofta ganska svåra arbete för ett rättvist genomförande av de meddelade clearingbestämmelserna.

Herr Reuterskiöld: Det är ovanligt roligt, herr talman, mina herrar, att böra en departementschef åberopa författningar, som hans kollega gått ifrån. därför att de enligt dennes mening voro grundlagsstridiga. De voro genomförda före herrarnas tillträde till regeringen, och den då nyblivne chefen för jordbruksdepartementet tog avstånd från dem. Jag hade nämligen tillåtit mig att i konstitutionsutskottets memorial införa en ganska amper reservation med anmärkning på den punkten. Men chefen för jordbruksdepartementet ansåg sig böra ändra författningen, och även om den sedan, såsom även han medger, dansar på gränsen till det tillåtna, så bruka vi ju inte gärna anmärka på saker, då det inte är klart, att de dansa över.

Departementschefen säger vidare, att detta clearingförfarande är alldeles utmärkt. Jag bestrider det inte alls. Jag har bara litet svårt att förstå, att om nu folk omöjligen kan få betalning annat än genom clearingnämndens förfarande, så skulle det bero på deras fria vilja, även om de skulle föredraga ett annat förhållande. Jag skall gärna ge departementschefen rätt däri, att ifrågavarande bestämmelser behövas, låt vara att framställningen är kommen från en clearingnämnd, vars ledande ande var den onde anden inom kristidsregleringarna under krigstiden och som tydligen fortfarande behärskas av

Ang. föreskriven skyldighet att i visst fall uppvisa handelsböcker. (Forts.) denna kristidens mentalitet. Det må vara hänt. När sådana framställningar göras, skall Kungl. Maj:t ta dem under övervägande, men Kungl. Maj:t skall inte tro, att därför allehanda författningar kunna utfärdas efter allenast Kungl. Maj:ts egen prövning. Kungl. Maj:t måste också pröva, huruvida de föreslagna effektiva åtgärderna kräva riksdagens medverkan. Det är inte så, att utskottet motsatt sig överhuvud taget dessa bestämmelser, utan det är fråga om den ordning och den rättsordning, i vilken de tillkommit.

Nu är det så, att den föreliggande anmärkningen riktar sig mot två departementschefer, av vilka den ordinarie naturligtvis först och främst bär ansvaret. Den tillförordnade departementschefen skulle enligt min mening egentligen icke drabbas av anmärkningen, om icke en särskild omständighet vore förhanden. Att jag här varit med om att göra anmärkning även mot den tillförordnade departementschefen beror därpå, att när det senare fallet kom före, det italienska, var situationen delvis en annan än tidigare. Det var nämligen så, att i bankofullmäktiges yttrande i frågan fanns en reservation, som inte tidigare funnits, en reservation som innebar, att Kungl. Maj:t icke hade befogenhet i detta avseende. Jag tror, att det klokaste hade varit, att den tillförordnade departementschefen då uppskjutit avgörandet, till dess den ordinarie departementschefen återkommit. Det är den omständigheten, som gjort, att jag här kunnat vara med om anmärkningen mot både den ordinarie och den tillförordnade departementschefen. Detta om detta.

När nu departementschefen här vill hävda, att det var nödvändigt att föreskriva denna skyldighet för den enskilde, vill jag inte bestrida det. Men jag frågar: varför icke gå till riksdagen med ett *lagförslag* om skyldighet för den enskilde att framlägga sina handelsböcker i detta fall? Varför skall Kungl. Maj:t utfärda sådana föreskrifter på egen hand, då Kungl. Maj:t enligt 89 § regeringsformen icke är berättigad till det? Jag har fullväl många gånger märkt, att de departement, för vilka departementscheferna bära ansvaret, föga eller intet känna av vår offentliga rätt, men det borde vara också departementscheferna bekant, och under sådana förhållanden borde större varsamhet iakttagas i dylika fall, inte bara en sådan aktsamhet som i allmänhet förekommer, utan en alldeles speciell sådan. Det kan nämligen inte hjälpas, att när en departementschef går över sin maktfullkomlighets gränser, måste reaktionen komma från konstitutionsutskottets sida.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att i någon mån korrigera den föregående ärade talarens minnesbilder. Såvitt jag kan erinra mig, har jag aldrig tagit bort ur tillämpningsföreskrifterna för mjölkregleringen skyldigheten för mjölkhandlare, mejerier o. s. v. att vid anfordran tillhandahålla myndigheterna sin bokföring och därtill hörande handlingar. Det måste därför vara ett minnesfel från professor Reuterskiölds sida, då han påstår sig i 1933 års konstitutionsutskotts memorial rörande granskningen av statsrådsprotokollen ha gjort en anmärkning på den punkten. Det torde vara så, att professor Reuterskiöld inte ens i den reservationen har påtalat denna av min företrädare stadgade föreskrift, vilken jag accepterat. Det professor Reuterskiöld menar är någonting annat. Det var grunderna för upphörden av mjölkavgifterna, som professor Reuterskiöld reserverade sig emot såsom inkonstitutionella. I den frågan delade jag hans mening och ändrade om uppbördsförslaget i enlighet med vad som gäller beträffande övriga allmänna avgifter.

När det gäller den nu förevarande anmärkningen, kan det därför inte hjälpas, att det förefaller, som om rättvisans gudinna i konstitutionsutskottet blundar litet, kanske inte nyckfullt utan snarare litet regelbundet, så att det, som

Ang. föreskriven skyldighet att i visst fall uppvisa handelsböcker. (Forts.)
 en får göra opåtalat blir föremål för anmärkning, då en annan gör det. Herr Reuterskiöld kommer nog inte ifrån, att en bestämmelse i tillämpningsföreskrifterna för mjölkregleringen, som är fullt adekvat med den nu påtalade, har fått finnas opåtalad i flera år, under det att konstitutionsutskottet slagit ned på denna punkt.

Herr **Reuterskiöld**: Jag ger den senaste ärade talaren rätt i hans erinran. Det var den punkt, som han nämnde, mot vilken jag reserverade mig och som den nye departementschefen sedermera ändrade. Men i avseende på själva den sak, som det här gäller, nämligen departementschefens inställning till dessa frågor, åberopar jag vad jag i övrigt har sagt angående näringslivet och näringslivets reglering.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Punkten 5.

I förevarande punkt hade utskottet redogjort för vissa av Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, den 8 februari och den 15 mars 1935 fattade beslut rörande inrättande av ett teaterråd och angående bestridandet av kostnaderna för det samma, varefter utskottet anförde:

»Med teaterrådets tillskapande har åsyftats inrättandet av ett statsorgan av helt annan och fastare beskaffenhet än en vanlig sakkunniginstitution inom ett statsdepartement. Detta följer såväl av departementschefens ovan återgivna anförande till statsrådsprotokollet den 8 februari 1935 som av den senare fastställda instruktionen för teaterrådet, enligt vilken detta bland annat skall förordnas tills vidare för en tid av tre år och utöva inseende över det statsunderstödda teaterväsendet i riket. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 15 mars 1935 skulle kostnaderna för teaterrådets verksamhet icke heller bestridas av det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till kommittéer och sakkunniga. Detta hade icke heller kunnat ske. Departementschefen har i stället tillstyrkt beloppets utanordnande från samma huvudtitels reservationsanslag till extra utgifter. Men användandet av dylikt anslag för inrättandet av en ny statsinstitution sådan som teaterrådet innebär enligt utskottets mening ett åsidosättande av riksdagens konstitutionella rätt i anslagsfrågor. Anslaget till extra utgifter har visserligen endast tillfälligtvis begagnats för ändamålet i fråga, då enligt statsrådsprotokollet för den 15 mars 1935 beslut framdeles skulle meddelas i fråga om ersättning till nämnda reservationsanslag för det sålunda anvisade beloppet. Av departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet den 8 februari 1935 följer att härmed åsyftats, att täckningen skulle ske medelst lotterimedel, något som ock senare skedde. Utskottet, som på de anförda skälen finner det betänkligt, att en institution med uppgift att vara en stadigvarande rådgivande myndighet för Kungl. Maj:t inrättas utan att riksdagen beretts tillfälle att pröva anslagsfrågan, har därför beslutat anmärkning mot chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Ang. inrättandet av ett teaterråd.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Reuterskiöld*, *Fredrik Ström*, *Fast*, *Vougt*, *Johnsson* i Norrahammar, *Svensson* i Landskrona och *Nilsson* i Göteborg, som förklarar, att de av angivna orsaker ej kunnat biträda utskottets anmälan;

2) av herr *Sandegård*, som yrkat avslag å anmärkningen i förevarande punkt.

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Den anmärkning, som konstitutionsutskottet formulerat i förevarande punkt, kan betraktas såsom ett slags efterskörd till det mellanhavande jag för någon tid sedan hade med statsutskottet vid behandlingen av åttonde huvudtiteln. Såsom ett renodlat konstitutionellt spörsmål framträder nu anmärkningen i den formen, att riksdagens anslagsbeviljande rätt skulle ha trätts för nära därigenom att jag ur reservationsanslaget till extra utgifter finansierade det tillsatta teaterrådet och först sedan anmälde anslaget till uppförande på budgeten. Den tankegång, som konstitutionsutskottets majoritet företräder, är med andra ord den, att det är anmärkningsvärt, det är inkonstitutionellt att, innan man har anmält en dylik sak till upptagande på budgeten, använda anslaget till extra utgifter, därest saken är av den art, att den kan betraktas som mera stadigvarande eller permanent.

Jag har den uppfattningen, att konstitutionsutskottet befinner sig på villovägar i denna fråga. Ty, mina herrar, det finns en rad situationer, då det enligt min tanke icke bara är nyttigt utan även nödvändigt att ett startanslag bestrides med medel till extra utgifter. Jag har inom departementet låtit undersöka, hur mina företrädare ha förfarit i motsvarande fall, och jag skall anföra exempel på fullt parallella företeelser, där det alltså varit fråga om att med medel ur anslaget till extra utgifter begynnelsevis finansiera mera permanenta och stadigvarande ändamål.

Jag går till år 1924, då departementschefen den $\frac{5}{12}$ ur anslaget till extra utgifter anvisade 5,000 kronor till preparering av professor J. G. Anderssons samlingar. Utgiften anmäldes till upptagande på huvudtiteln vid 1926 års riksdag. Går jag till samma departementschef den $\frac{31}{12}$ 1924, finner jag, att han av anslaget till extra utgifter anvisade medel för uppehållande av verksamheten i riksarkivets lokaler Östermalsgatan 65. Anslaget anmäldes till upptagande på budgeten år 1925. Samma departementschef anvisade den $\frac{21}{11}$ 1924 ur anslaget till extra utgifter medel för anställande av en biträdande lärare i medicin vid Karolinska institutet, och ärendet anmäldes för upptagande i riksstaten följande år. Samme departementschef gav den $\frac{6}{6}$ år 1925 ur anslaget till extra utgifter medel till finansiering av Sveriges anslutning till internationella unionen för astronomi, vilket skulle bli ett stadigvarande anslag. Det anmäldes till upptagande på huvudtiteln först år 1926. Den eklestiasitikminister, som fungerade 1928, herr Almqvist, anvisade den $\frac{31}{3}$ ur anslaget till extra utgifter medel till utbildningskurser för kyrkomusiker. Samma ändamål tillgodosågs ur anslaget till extra utgifter av herr Lindskog den $\frac{3}{5}$ 1929. Först år 1930 anmäldes detta anslag på huvudtiteln såsom stadigvarande. Går jag till departementschefen Lindskog än en gång, kan jag erinra om att han den $\frac{11}{4}$ 1930 beslöt att anvisa ett anslag till riksarkivet för ett stadigvarande ändamål, nämligen dess sigillvård. Det fördes upp år 1931 på budgeten. Och går jag till herr Stadener, finner jag, att jämlikt brev av den 15 april 1932 skulle årligen utgå 1,920 kronor såsom ersättning till de av musikaliska akademien förordnade censorerna vid lägre organistexamen. Detta anslag anmäldes överhuvud taget aldrig för riksdagen till upptagande i staten.

Jag vill så också hänvisa till en åtgärd, som jag vidtagit och som jag är mycket förvånad över att konstitutionsutskottet i detta sammanhang icke har anmärkt på. Jag uppvaktades av ordföranden i Karolinska sjukhusets byggnadskommitté, herr Borell i denna kammare, och han meddelade, att det vore nödvändigt att tillsätta en direktion för Karolinska sjukhuset. Jag svarade, att jag väl finge vänta därmed, tills jag kunde förelägga riksdagen frågan. Härtill genmäldes, att saken var brådskande. Sedan jag tagit den under över-

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

vägrande och funnit, att så var fallet och att en omedelbar åtgärd var nödvändig, tillsatte jag direktionen och finansierade den ur anslaget till extra utgifter, från vilket anvisades arvoden för både ordförande, vice ordförande och sekreterare och dessutom expensmedel. Eftersom riksdagen inte är slut, går det ju ännu för sig att med åberopande av 57 § anmäla detta förhållande för konstitutionsutskottet. Men jag kan säga med hänvisning till de anförda fallen, att konstitutionsutskottets ståndpunkt är orimlig, ty den skulle spärra möjligheten för en departementschef att begagna anslaget till extra utgifter, när han skall sätta i gång med sådant, som skall bli mer eller mindre permanent.

Läget vid teaterrådets tillsättande var, som jag redan tidigare erinrat om, att jag inte hade någon möjlighet att vänta till den 1 juli 1935, som var det tidigaste datum, då medel skulle ha stått till förfogande, om jag hade vänt mig till riksdagen år 1935. Saken var den, att lotterimedlen för teaterändamål måste anvisas redan i maj månad, och då var det nödvändigt att ha denna remissinstans. Därför tillsattes teaterrådet och finansierades först ur anslaget till extra utgifter. Men det uttalades samtidigt i statsrådsprotokollet, som också konstitutionsutskottet riktigt har refererat, att man senare skulle finansiera det med lotterimedel. Och på det sättet ordnades saken också genom det sista beslutet, enligt vilket ersättning ifrån handelsdepartementet överfördes till ecklesiastikdepartementet för det förskott, som tagits ur ecklesiastikdepartementets anslag till extra utgifter. Sedan fördes ju anslaget upp i staten och förelades årets riksdag.

Jag vill därför säga, att därest konstitutionsutskottet har rätt i sin uppfattning, att man skall vara förhindrad att såsom en extra utgift finansiera dylika anordningar, så skulle jag vilja se, hur det skulle ställa sig för departementschefer i både det ena och det andra departementet i framtiden. Detta förfarande kan rimligtvis icke stå i strid med några konstitutionella principer, ty om så vore fallet, borde det ha påtalats långt tidigare. Det är en praxis, och jag vågar uttala den förhoppningen, att denna praxis fortfarande må få tillämpas, och att man icke utesluter möjligheten för departementscheferna att begagna anslaget till extra utgifter i dylika fall. Jag kan nämligen icke tänka mig, och det står åtminstone inte utskrivet i betänkandet, att konstitutionsutskottets anmärkning skulle motiveras därmed, att man förfogat över lotterimedel, innan man förelade riksdagen anslaget till upptagande i staten, ty det skulle innebära det uppseendeväckande, att riksdagen blandade sig i lotterimedlens användning, ett privilegium — om ordet tillåtes — som ju hittills ansetts tillkomma Kungl. Maj:t allena, i det att riksdagen inte velat taga någon befattning därmed.

Så ligger det kort och gott till med frågan om teaterrådets finansiering. Jag förstod inte denna anmärkning, när jag först läste den, och jag får uppriktigt erkänna, att hur mycket jag än har funderat, förstår jag den ännu inte. Jag måste rikta en direkt fråga till företrädarna för majoriteten inom konstitutionsutskottet: Är det verkligen herrarnas uppfattning, att det är anmärkningsvärt att förfara så, som har förfarits i alla de fall jag här refererat, såsom jag har förfarit beträffande Karolinska sjukhuset och såsom jag har förfarit beträffande teaterrådet? Om herrarna svara ja på den frågan, skulle jag vilja gratulera herrarna departementschefer i detta land till att kunna reda sig i växlande situationer. Jag är övertygad om att denna anmärkningskonstitutionella uppläggning inte håller måttet, ty den är utformad på ett sådant sätt, att herrarna själva vid närmare eftertanke torde finna att ni här ha frångått både en sund praxis och vad som kan betecknas såsom sunt förnuft.

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Herr ecklesiastikministern sade, att den förevarande anmärkningen var en efterskörd till vad som tidigare i år förekommit i riksdagen. Det är således, herr talman, icke någon av vårens primörer, som vi nu behandla, utan vi få återgå litet till vad som var före, när statsutskottets yttrande angående anslaget till teaterrådet behandlades.

Statsutskottet hade, som kammaren torde erinra sig, just tagit upp kärnpunkten i den anmärkning, som konstitutionsutskottet nu framställt och vartill jag kommer om en liten stund. Jag hade emellertid nästan tänkt mig, att denna fråga icke skulle behöva bli föremål för någon långvarigare behandling. Jag trodde, att ecklesiastikministern såsom gammal latinare skulle ha tänkt på de gamla orden: *Infandum, regina, jubes renovare dolorem*, så översatt: tänk att konstitutionsutskottet skulle bereda mig den sorgen att komma upp med vad statsutskottet förut har anmärkt på.

Här har förut i saken talats så mycket om beskaffenheten av anslaget till extra utgifter, anslag till kommittéer och sakkunniga och lotterianslag och jag hänvisar till konstitutionsutskottets yttrande härvidlag. Jag ber emellertid att få säga, att det väsentliga i denna anmärkning är det, som statsutskottet framhöll i denna fråga, nämligen att tillkomsten och utformningen av teaterrådet skedde utan att riksdagen bereddades tillfälle att yttra sin mening om det sätt, på vilket denna organisationsfråga bäst skulle kunna vinna sin lösning och om vilket sätt från början skilda meningar rått. Det är här inte fråga om huruvida teaterrådet, i vilken form det än må ha framkommit, var tacknämligt eller inte, utan om det varit riktigt, att riksdagen icke fått tillfälle att pröva anslagsfrågan vid inrättandet av en institution, som redan från början uppenbarligen varit avsedd att bli en stadigvarande rådgivande myndighet. Det är denna synpunkt, som har sin stora och avgörande betydelse, hur man än ställer sig till teaterrådet i och för sig. Om Kungl. Maj:t skulle få förfara på detta sätt, vore det ju mycket lätt att skapa nya statliga organisationer.

Herr statsrådet har talat om vissa, för oss i konstitutionsutskottet okända institutioner, om vilkas inrättande man har anhållit hos herr statsrådet, som har fått lov att gripa till någon viss åtgärd. Men det var väl i varje fall stor skillnad mellan en sådan situation, då det tydligen förelegat ett nödläge, och den situation, som det här gäller, då statsrådet funnit lämpligt att icke uppskjuta en sak, som ej bort brådska, men som legat herr statsrådets hjärta mycket nära. Behandlingen av anslagsfrågan i riksdagen visade just, hur ett av departementschefen självrådigt genomfört organisationsarbete fick sina grunder kritiserade. Konstitutionsutskottet har nu velat påtala denna sak, och den var upptagen till diskussion inom utskottet redan innan det omnämnda statsutskottsutlåtandet låg före. Om konstitutionsutskottet nu icke påtalat denna sak, hade det varit fara, att en olämplig praxis bibehållits. De exempel, som herr statsrådet anförde, kunde ju till äventyrs ha varit sådana fall, om vilka konstitutionsutskottet, om det haft dem under sin prövning, icke skulle ha sagt någonting, men i det förevarande fallet har konstitutionsutskottet funnit, att departementschefen har handlat på ett sätt, som tyder på att han följt principen »sic volo, sic jubeo». Det har legat något av diktatur över behandlingen av detta ärende, som nödvändigt skulle drivas genom, fastän det gott kunde ha fått vänta. När det inte gällde en viktigare institution än denna, hur ideell och hur kulturell den än må vara, så kunde man ha väntat med dess genomförande, så att riksdagen fått vara med och bestämma om organisationen från början. Statsutskottets behandling av frågan och de yttranden, som följdes i kamrarna, då frågan förelåg till avgörande, ha — jag upprepar det —

Ang. inrättandet av ett teatteråd. (Forts.)

visat, att det hade varit lyckligt, om riksdagen från början hade fått taga hand om saken.

Jag sade nyss, att det var något av »sic volo, sic jubeo»-principen, som här hade gjort sig gällande. Det är dit jag vill återkomma och säga, att vi, från det parti jag tillhör, vilja stå på herr statsrådets och regeringens sida på allt sätt, när det gäller att motarbeta att sådana vindar, som komma från öster och från söder och över Alperna, skola få göra sig gällande i vårt land, ty vi vilja ha ett demokratiskt statskick; men vi vilja, att det då också skall äga rum ett gott samarbete mellan riksdag och regering redan från första början, när man vidtager viktiga åtgärder, exempelvis när man startar något sådant som detta teatteråd, som kunde ha bidat sin tillblivelse, till dess riksdagen fått yttra sig.

Det är i stort sett de synpunkterna, som varit avgörande för den majoritet, som framställt den erinran, vilken nu behandlas.

Herr statsrådet **Engberg**: Det har alltid sina vådor att, såsom den föregående talaren gjort, avfatta ett anförande i förväg, därför att det svar, som man då ger, inte kommer att ställas i alldeles samma kausus som frågan, då man är hänvisad till att bara andraga vad man i förväg har tyckt borde sägas. Om den ärade talaren i stället hade följt metoden att lyssna på vad som sades och ta upp den argumentationen, hade det blivit ett verkligt meningsutbyte oss emellan. Ty alltjämt kvarstår obesvarad min fråga: Vad menar utskottet med detta, att riksdagens anslagsbeviljande makt har trätts för nära? Det är det herrarna skrivit, och inte alls vad herr Björkman här talade om. Herr Björkman sade, att det är det förhållandet, att riksdagen inte har fått vara med vid grundritningen så att säga av den ifrågavarande institutionen, som är anmärkningsvärt. Men det har herr Björkman inte skrivit i utskottets utlåtande.

Vidare är det att observera, att det uttryckligen förklaras i beslutet den 8 februari — det första beslutet — att anordningen skulle gälla tills vidare. När teatterådet tillsattes på tre år, bestämdes det samtidigt, att det skulle fungera tills vidare. Det är dessutom att märka, att när herr Björkman nu använder ett sådant ord som statsinstitution, så är det kanske en väl högtidlig benämning på fyra mannar — jämnt ett brudgelag alltså — som utan att ha någon lokal eller ersättning för en sådan sammankomma för att rådgöra om dessa ting. Här är det inte fråga om något sådant ämbetsverk, som tycks föresväva herr Björkman, utan det är bara fyra rådgivande personer.

När herr Björkman förklarade, att grunderna för denna organisation omarbetades under statsutskottets behandling, så måtte han leva i en drömvärld, ty statsutskottet accepterade teatterådet med dess organisation. Det enda, som skedde, var, att statsutskottet skar ned de kostnader, som jag hade beräknat för rådets verksamhet, men grunderna, d. v. s. organisationen av teatterådet, gjorde statsutskottet icke någon ändring i, och det gjorde inte heller riksdagen.

Jag efterlyser därför fortfarande, herr Björkman, varuti det konstitutionellt oriktiga i mitt handlingssätt har legat. För att ge herr Björkman en smula mer stoff till eftertanke, innan han svarar på den frågan, skall jag erinra om exempelvis traktatberedningen. Herr Björkman vet, att år 1932 tillsattes handelskommittén. Sedermera fattade Kungl. Maj:t ett beslut, att det arbetsutskott, som dessa handelskommittén bildade, fick konstituera sig som en traktatberedning, en stadigvarande institution med sekreterare med fast lön o. s. v. Jag får verkligen fråga herr Björkman, på vad sätt riksdagen i det stycket fick medverka vid grundritningen av den organisationen och när riks-

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)
dagen tillfrågades därom? Eller se på industriberedskapskommissionen, som herr Björkman också känner till. Dess tillsättande daterar sig från år 1926. Från försvarsdepartementets anslag till extra utgifter har anvisats vad som behövdes för dess sekretariat bestående av en ordinarie sekreterare och en biträdande sekreterare. Den saken anmäldes inte ens någonsin för riksdagen. Flera fall att förtiga.

Jag vidhåller med andra ord, att vi här i olika avseenden ha att göra med en gammal praxis, och att det härvidlag icke är fråga om att undanhålla riksdagen någonting av vad som äger rum, utan att det gällt att i själva skarven, innan man hunnit få upp ett anslag i den ordinarie budgeten, finna en form för finansieringen genom att använda anslaget till extra utgifter. Något annat gäller det inte.

Herr Ström, Fredrik: Jag skulle vilja säga till herr Björkman, att han borde hålla i minnet, huru riksdagen både genom sina revisorer och i form av uttalanden i motioner begärt snabba och kraftiga åtgärder för att få till stånd en bättre kontroll över de statsmedel, som utgå till teaterväsendet. När det då tillsattes en utredning, som sedermera bland annat föreslog inrättandet av teaterrådet, så torde det varit denna utredning synnerligen angeläget att komma till ett skyndsamt resultat. Jag kan inte finna annat än att det var synnerligen nyttigt och nödvändigt, att detta teaterråd kom i verksamhet så snabbt som fallet var. Jag tror, att staten har vunnit mycket därpå och att man nu fått en god organisation på ett område, där någon sådan organisation eller någon kontroll icke förut fanns. Efter mitt sätt att se var teaterrådet under den mellantid, som följde från dess tillsättning och till dess att det fick en mera fast organisation genom att kostnaderna för detsamma upptogs i budgeten, endast en kommitté tillsatt att fungera tills vidare på viss tid och icke någon sådan fast organisation, som den blivit, när den kommit in i budgeten. Institutionen befann sig först på ett experimentstadium, och det skulle väl vara ganska orimligt, om inte en departementschef skulle ha rätt att skaffa sig den erforderliga erfarenheten om en sådan organisations verksamhet genom att under en kortare tid låta den bedriva sin verksamhet med medel från anslaget till extra utgifter. Dessa utgöra ju ett slags förskottsmedel.

Jag måste därför finna, att denna anmärkning är föga välgrundad och att den därför icke borde ha framställts.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag tillhör utskottets majoritet och får således ta åt mig åtskilligt av de hårda omdömen, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet riktat emot utskottet. Herr Engberg efterlyste utskottets skäl för anmärkningen. De behöva inte efterlysas, ty de äro klart och tydligt angivna i utskottets kläm. Där står, att utskottet, »som på de anförda skälen finner det betänkligt, att en institution med uppgift att vara en stadigvarande rådgivande myndighet för Kungl. Maj:t inrättas utan att riksdagen beretts tillfälle att pröva anslagsfrågan». Så enkelt ligger saken till för mig, och jag är övertygad om, att vill departementschefen förstå den, så kan han också göra det.

Jag vill inte alls ingå på frågan, huruvida inrättandet av teaterrådet var en sakligt starkt motiverad åtgärd. Jag tror för min del, att det var det. Jag röstade också för det högre anslaget, när den frågan var före här. Men det är en sak. En annan sak är, att konstitutionsutskottet måste försöka att något så när bibehålla enhetligheten vid bedömandet av dessa frågor. Och när jag i utskottet hade att ta ställning till denna anmärkning, erinrade jag mig, att

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

konstitutionsutskottet vid ett tidigare tillfälle gjort anmärkning emot en socialminister, därför att denne tillåtit sig att utan riksdagens hörande inrätta en byrå inom socialstyrelsen, den s. k. värmetekniska byrån. När sedan departementschefen lade fram saken inför riksdagen, förklarade riksdagen, att institutionen var så behjärtansvärd och ur statens synpunkt nyttig, att riksdagen kunde bevilja anslaget. Men konstitutionsutskottet tyckte, att när det gällde en så stadigvarande institution som denna, hade det varit Kungl. Maj:ts skyldighet att vända sig till riksdagen för att få dess bifall i anslagsfrågan. Det är ingenting annat utskottet hävdad i denna punkt, och jag tycker, att det har funnits alldeles tillräckliga skäl för denna anmärkning.

Jag vill också säga herr statsrådet, att herr statsrådet som så många andra har ett s. k. förflutet. Herr statsrådet har en gång varit inte bara ledamot av konstitutionsutskottet utan också dess vice ordförande. Det var på den tiden inte så värst roligt att vara ecklesiastikminister i Kungl. Maj:ts regering, ty när herr Engberg svängde färlan, gjorde han det med stor kraft. Jag kan inte tro, att det finns någon anledning för honom att ta alltför hårt vid sig på grund av denna verkligt försonligt och mildt hållna anmärkning. Herr Engberg riktade, då han satt som inflytelserik ledamot i konstitutionsutskottet, anmärknigar emot företrädare i ämbetet, som enligt mitt sätt att se voro mycket mer bagatellartade än vad denna anmärkning är. Ja, detta innebär inte någon förebräelse, ty det är inte beloppets storlek, som skall vara avgörande, utan det avgörande för utskottet är att hävda de konstitutionella synpunkterna. Jag behöver endast erinra om en sådan sak som när konstitutionsutskottet år 1924 gjorde anmärkning på att ett anslag på 875 kronor av Kungl. Maj:t beviljats för tryckning av ett yttrande av Lunds domkapitel över ett betänkande. Detta belopp var dock taget ur anslaget till tryckningskostnader och expenser för domkapitlet, och av detta återstod det lilla beloppet 875 kronor. Lunds domkapitel vände sig då till Kungl. Maj:t och bad att få disponera denna summa för att trycka sitt yttrande över betänkandet. Kungl. Maj:t medgav detta, och konstitutionsutskottet med herr Engberg i spetsen gjorde anmärkning enligt 107 §. Man ansåg, att åtgärden icke var konstitutionellt befogad. Herr Engberg skakar nu på huvudet, och då får jag måhända ta tillbaka påståendet, att det var han, som gick i spetsen för anmärkningen. Men såvitt handlingarna utvisa, hade herr Engberg anslutit sig till anmärkningen, och jag håller för mycket troligt, att herr Engberg, som då var en inflytelserik ledamot av utskottet, inte hade något att erinra mot anmärkningen; det gällde då ecklesiastikminister Sam Clason.

Då jag sålunda anslutit mig till majoriteten, har jag gjort det av den anledningen, att denna anmärkning överensstämmer med av utskottet tidigare intagen ståndpunkt, och jag menar därför, herr talman, att anmärkningen, hållen i denna hovsamma form, är väl motiverad.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: I mitt förra anförande försökte jag med anledning av herr statsrådets yttrande framhålla de synpunkter, som kunna anföras till bestyrkande av utskottets ståndpunkt. Jag hänvisade särskilt till utskottets yttrande beträffande anslagsfrågan. Nu har därefter herr Strömberg liksom jag hänvisat till vad utskottet sagt i fråga om själva anledningen till anmärkningen. Jag upprepar återigen, att själva kärnpunkten gäller den självrådighet, som ligger i tillskapandet av en permanent institution utan att riksdagens mening därom inhämtades, och på den punkten hänvisar jag till vad statsutskottet sagt.

Herr statsrådet ville icke medge, att det företagits någon revolutionerande ändring av teaterrådets organisation efter statsutskottets behandling av frå-

Ang. inrättandet av ett teateråd. (Forts.)

gan, men jag vill nu ytterligare understryka, att statsutskottet fällde en del yttranden just angående själva formerna för tillsättandet av teaterådet. Utskottet påpekade, att det hade varit lämpligt, att riksdagen hörts i den frågan, ty herr statsrådet hade gått ifrån teaterutredningens förslag och givit rådet en annan sammansättning. Statsutskottet säger vidare, att även andra former synas ha kunnat vara tänkbara och att »en ytterligare omprövning av såväl teaterådets organisation som omfattningen av dess arbetsuppgifter bör äga rum, innan riksdagen fattar slutlig ståndpunkt i frågan». Det är detta, som riksdagen borde ha fått göra redan från första början, och det är den saken det här gäller. Herr statsrådet jämför denna fråga med andra frågor, som hade avgjorts av hans företrädare i ämbetet, och bland annat talade herr statsrådet om att han fått ordna med Karolinska sjukhusets direktion, då någon kommit upp och begärt att den saken skulle ordnas. Jag har nu erfarit, att när det gällde sammansättningen av Karolinska sjukhusets direktion, hade den frågan förelagts riksdagen, och beslut hade fattats därom samtidigt som anslaget till sjukhusets uppförande beviljades. Vad det gällde, när herr statsrådet fick den omtalade påstötningen, var säkerligen endast, att statens representanter skulle tillsättas i denna direktion, i vilken dessutom sitta representanter för Stockholms stad och Stockholms län. Om nu möjligen ordföranden i denna direktion till skillnad från oss andra, direktionsordförande vid lasarett och dylikt, befaras skola erhålla någon ersättning, är en sak, som väl var ett korollarium av vad som förut upplagts. Ty att en direktion skulle finnas och hur den skulle vara sammansatt var bestämt förut, och detta statsrådets exempel har åtminstone icke någon likhet med det som nu är före.

Herr statsrådet **Engberg**: Den senaste ärade talaren förväxlade här två saker med varandra, för att taga det sista fallet, nämligen å ena sidan sammansättningen av en viss direktion och å andra sidan dess finansiering. Han torde observera vad tvisten här gäller: Har en departementschef rätt eller inte att för finansieringen av budgeten vid själva starten, i själva skarven, använda extra utgifter? Det är ju en helt annan sak än frågan om hur en direktion är sammansatt.

Herr Strömberg var mån om att förfara, såsom han uttryckte sig, så att han har sammanhang i sitt förfarande. Han har givit decharge för och lämnat oanmärkt tillsättandet av traktatberedningen, som är en permanent rådgivare åt Kungl. Maj:t i traktatfrågor och där fast lön utgår åt en sekreterare o. s. v. Men han anmärker på att man utser ett rådgivande organ att gå Kungl. Maj:t tillhanda med råd i teaterfrågor. Det är anledningen till att jag efterlyser sammanhanget och det var därför jag valde detta exempel. Av de exempel, jag tidigare har framdragit, framgår, att om man ställer sig på den ståndpunkten — utskottets ståndpunkt — att varje ny inrättning, som skall hava något slags varaktig natur — den må vara av det ena eller det andra slaget — inte i starten får finansieras med extra utgifter, utan den måste först upp på staten på en gång, när den inrättas —, ställer man sig på den ståndpunkten, då frågar jag herrarna, både herr Strömberg och herr Björkman, hur skulle det här ha gått med hela raden av ändamål, som jag här givit exempel på och som ha tillgodosetts just genom anlitan av anslaget till extra utgifter? Jag vidhåller därför, att denna anmärkning från konstitutionsutskottets sida är mycket illa grundad.

Så ett ord om varaktigheten härvidlag. Detta teateråd skulle finansieras tills vidare. Ha herrarna hört talas om något ämbetsverk här i landet, som skulle inrättas och finansieras tills vidare? Jag trodde, att det låg ganska klart uttryckt i den lokution vid beslutets fattande, om jag inte minns fel, den

Ang. invrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

8 februari 1935, att detta hade karaktären av om inte precis en försöksanordning, så dock i den form det fick av ett mera temporärt sätt att utforska, om man var inne på den rätta vägen. Det visade sig redan i maj månad 1935, sedan teaterrådet hade handlagt frågan om lotteriansökningarna, att det var till den grad nyttigt för Kungl. Maj:t och för själva saken att få denna sakkunniga och sammanhängande behandling av dessa spörsmål, att det inte kunde finnas något tvivel om att det förtjänade att få en fortsättning. Men för försiktighets skull begränsades det att gälla tills vidare, och medelsanvisningen har uttryckligen gällt för ett år i sänder. Det har alltså inte varit något hinder — vilket också konstitutionsutskottets ordförande och hans medreservanter här uttryckligen ha sagt ifrån — att, när man det ville, avveckla rådet genom att inte längre finansiera detsamma. Så hänger det ihop med denna »permanens».

Herr Petersson, Knut: Herr förste vice talman! Jag har inte haft lika svårt som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att fatta meningen i konstitutionsutskottets anmärkning; men visserligen har jag inte fattat den på det sätt, som statsrådet uppenbarligen gjort.

Jag kan inte finna, att utskottet har haft för avsikt att hänga fast denna sin anmärkning vid den omständigheten, att teaterrådet under en kort tid finansierades från anslaget till extra utgifter. Inte heller har jag kunnat finna, att utskottet velat hänga fast den vid frågan, huruvida teaterrådet över huvud vore en behövlig institution eller inte. Efter att hava läst handlingen, finner jag, att vad utskottet menat att anmärka på, är att Kungl. Maj:t har inrättat ett ämbetsverk utan att riksdagen har satts i tillfälle att pröva den anslagsfråga, som med detta nya ämbetsverk kunde äga samband. Den frågan förefaller mig vara av icke ringa konstitutionell betydelse. Den leder oss raka vägen in i en gammal och ömtålig tvistefråga, den om gränsdragningen mellan riksdagens anslagsbeviljande och Kungl. Maj:ts administrativa befogenheter.

Nu vill jag inte säga, att den frågan under senare tider har väckt någon synnerligt stor uppmärksamhet inom riksdagen. Det förefaller tvärtom, som om man kunde konstatera slappnande intresse för dessa ting. Förhållandena ha ju varit sådana, att riksdagen har tvingats att vara frikostig med bemyndiganden och fullmakter, och det har kanske hos Kungl. Maj:t skapat en viss behaglig känsla av rörelsefrihet. Jag vill icke säga, att denna rörelsefrihet över lag eller ens i någon större utsträckning har missbrukats, men jag kan inte kalla den utveckling, som vi här kunna skönja, på något sätt ur konstitutionell synpunkt tillfredsställande. Nu förefaller det ju, som om det vore nödvändigt att gå en liten smula närmare in i händelseförloppet, eftersom uppfattningarna äro så delade och på många håll så oklara om vad konstitutionsutskottet egentligen avsett. Låt mig då påminna om, vad som framgår av konstitutionsutskottets memorial och jämväl av ett tidigare anförande av ecklesiastikministern i detta ämne, att utgångspunkten för det hela uppenbarligen är, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har haft en stark känsla för att han vid sin sida behöver en rådgivande myndighet inom en viss gren av sitt ämbetsområde. Och därom är uppenbarligen ingenting att säga.

Visserligen ha vi kanske inte alla haft den känslan att herr statsrådet så där överlag har känt samma behov. Tvärtom ha vi kanske då och då ansett, att han kunde lagt i dagen en liten aning större veneration för de sakkunniga myndigheternas meningar och yttranden. Men är det så, att vad som nu har förevarit kommer att beteckna en omvändelse, så tror jag inte, att vi ha nå-

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

gonting att invända. Och det ha vi ju också givit uttryck åt genom att bevilja det äskade anslaget till teaterrådet.

Emellertid är ju detta en sak, och en annan är den, hur teaterrådet kommit till, och därvidlag kan jag för min del icke göra annat än att instämma i konstitutionsutskottets anmärkning. Vi få dock komma ihåg, att beslutet om rådets inrättande fattades, om jag minns rätt, den 8 februari 1935, alltså vid en tidpunkt, då riksdagen var samlad. Det förelåg sålunda uppenbarligen inga större svårigheter att propositionsledes förelägga frågan för riksdagen.

Nu uppfattar tydligen herr statsrådet saken så, att anslaget till extra utgifter nästan enkom tillkommit för att vara ett slags inkörspport, när det gäller att starta nya företag eller ämbetsverk. Det är en uppfattning, som jag inte kan dela. Jag tror, att anslaget författningsenligt har ett helt annat ändamål, eftersom det, såvitt jag förstår, rätteligen icke kan användas för annat än tillfälliga behov och tillfälliga ändamål.

Herr statsrådet har i sina upprepade yttranden inte givit oss någon klar definition på vad den nya inrättningen är. Jag tvivlar egentligen rätt mycket på, om han egentligen har någon riktigt klar uppfattning i den saken. Att döma av de olika och till en del rätt motsägande benämningar, som han använde, så förefaller det ju, som om ett och annat därvidlag skulle brista. Han kallade detta teaterråd ömsevis för ett bridgelag och ömsevis för en rådgivande myndighet och jag undrar, om han inte använde även ett tredje uttryck? Om man emellertid läser instruktionen för denna inrättning, så finner man lätt, att ingen av dessa benämningar passar. I det referat, som lämnades i statsutskottets utlåtande nr 8 av denna instruktion, finner man, att teaterrådet alls inte uteslutande är en rådgivande myndighet, utan en myndighet som skall utöva inseende över det statsunderstödda teaterväsendet i riket. Det åligger vidare rådet, att till Kungl. Maj:t avgiva yttranden i sådana teaterväsendet vidkommande frågor, som kunna dit remitteras, och ytterligare att opåmint hos Kungl. Maj:t göra framställningar i frågor, som falla inom rådets verksamhetsområde. Och rådet äger i anledning härav att från de teaterföretag, som åtnjuta statsunderstöd, infordra alla upplysningar och handlingar rörande verksamheten, vilka rådet anser behövliga. Det är svårt att kalla en institution med så vidlyftiga arbetsuppgifter och befogenheter för ett »bridgelag». Den förefaller mig snarare påminna om ett vanligt hederligt svenskt ämbetsverk.

Emellertid har också saken en annan sida. Man skulle kunna säga, att det hela är utagerat, eftersom riksdagen nu beviljat anslag och eftersom Kungl. Maj:t har ångrat sig och välvilligt givit riksdagen tillfälle att taga del av och pröva denna fråga. Men saken har, som sagt, en annan sida, som man också får komma ihåg.

En aktad talare — det var visst konstitutionsutskottets ärade ordförande — har tidigare i dag påmint om ett namn, som brukar vara aktuellt i sådant sammanhang som detta. Jag skall också be att få bringa hans namn i åminnelse, och jag gör då detta genom att citera ett yttrande till konstitutionsutskottets memorial nr 15 år 1885, som (å sid. 20) innehåller bland annat dessa ord: »Jag känner intet fält», säges det här i en reservation, »där Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsenvälde fått råda oinskränkt av varje intrång från riksdagens sida, utan att det slagit illa ut. Och å andra sidan torde intet fält kunna nämnas, där riksdagen, med anlitande av sin beskattningsmakt och sin petitionsrätt, sökt inverka på den ekonomiska lagstiftningen, utan att detta haft med sig förbättringar och lett till avskaffande av missbruk — — —»

Orden äro Sven Adolf Hedins. De åsyfta i viss mån andra förhållanden än dem, som här äro före, men de förefalla mig ha en alldeles bestämd relevans även i avseende å dessa förhållanden. Ty den olust att fråga riksdagen till råds, som

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

har kommit till uttryck i regeringens handläggande av denna fråga, har verkligen kommit olycka åstad. Det är inte på det sättet, att förhållandena inom teaterväsendet för närvarande äro på något sätt harmoniska. Det förhåller sig tvärtom så, att vi ha kommit in i ett tillstånd, som på sina håll närmar sig det olidliga. De fasta teatrarna föra i denna stund en mycket prekär tillvaro. De ha fått axla hela bördan, kan man säga, av den nya teaterpolitiken, och jag skulle nog tro, att det även ur den synpunkten finns anledning för riksdagen att ha sin uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden.

Herr Bergman: Herr talman! Herr statsrådet gav för en stund sedan en som det synes mig rätt opåkallad admonition till den förste ärade talaren i den debatt, som följde efter statsrådets anförande, för att han skulle ha ställt sitt svar i annan kausus än frågan: han borde ha lyssnat till statsrådet och svarat på vad han hade sagt. Jag tyckte nu att han verkligen gjorde det i allt väsentligt, och jag skall i varje fall för min del följa herr statsrådets anvisning. Jag har uppmärksammat lyssnat på vad statsrådet sagt och skall be att få svara endast på detta.

Herr statsrådet förklarade, att om konstitutionsutskottets mening här skulle bli ett rättsnöre för framtida praxis — om jag nu inte kan citera precis ordagrant, så var det i alla fall meningen —, så skulle den olyckan inträffa, att man »spärrade vägen för att skapa mer eller mindre permanenta institutioner». Jag kan för min del ingalunda se att det skulle inträffa någon olycka, om följderna bleve, att man spärrade vägen för tillkomsten av sådana permanenta institutioner som riksdagen icke fått säga sin mening om. En sådan spärr är tvärtom just vad som är önskvärt.

Vidare förklarade herr statsrådet, att statsutskottet för någon tid sedan icke fann sig böra rubba de grunder, som voro utstakade genom statsrådets åtgöranden. Det blev visserligen ett mindre anslag, som beviljades, men grunderna rubbades icke. Men det är ju att märka, att statsutskottet då befann sig inför ett fait accompli och i ett slags tvångsläge. Det var då inte lätt att vidtaga några åtgärder av den oberoende art som statsutskottet annars skulle ha kunnat förordna, om det på ett tidigare stadium fått att göra med saken.

Statsrådet anförde vidare en hel del exempel på föregående opåtalade åtgärder, som skulle vara analoga med vad som här är påtalat. Jag måste för min del göra gällande, att jag inte kan finna att de exempel, som äro anförda, äro fullt analoga. Det gäller i de fall, som anförts, såvitt jag förstår inga nya »ämbetsverk», som ha skapats, inga nya permanenta institutioner av det slag, det nu var fråga om. Statsrådet invände att detta ej heller är något ämbetsverk. Teaterrådet anordnades tills vidare, och »man inrättar inte ett ämbetsverk tills vidare», sade han. Jag ber då att få erinra att det i handlingarna står: »På hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t inrättandet av ett teaterråd och förordnade överståthållare Nothin, justitierådet Vult von Steyern, undervisningsrådet Thomson och ekonomiinspektören Hilton att för en tid av tre år vara ledamöter i rådet, med uppdrag för Nothin att vara ordförande» o. s. v. De förordnades således »för en tid av tre år» att vara ledamöter, och där står icke något »tills vidare». Sedan kom visserligen, när det gällde att bestämma deras ersättning, uttrycket tills vidare in av nödvändiga och självklara skäl, men rådets ledamöter ha dock fått sina förordnanden för en full treårsperiod. Det var således uppenbarligen meningen att det skulle vara ett fast statsorgan, i varje fall något som med fullt fog kan kallas en ganska permanent institution. För övrigt, skulle analoga åtgärder någon gång fått oanmärkt passera, är detta ej något skäl emot den nu gjorda anmärkningens befogenhet.

Under sådana förhållanden kan jag inte finna det annat än fullkomligt rik-

Ang. inrättandet av ett teaterråd. (Forts.)

tigt att utskottet nu inskridit, och jag ber blott att få stryka under vad föregående talare i det avseendet haft att anföra i samma riktning.

Herr statsrådet Engberg: Herr talman! Det var en punkt i herr Peterssons anförande som inte bör stå oemotsagd. Han fann att jag den 8 februari 1935, när denna sak belöts, kunde ha lagt fram saken för riksdagen. Jag vet inte om den ärade talaren var ute under mitt första anförande, men jag påpekade ju i detta, att om man gått till riksdagen, hade de medel, som beviljats av riksdagen, inte stått till förfogande förrän den 1 juli — medlen måste ju anvisas för budgetåret 1935/36, som börjar den 1 juli — men att lotteritilldelningarna måste äga rum i maj och att rådet därför måste vara i funktion i maj för att tillhandagå Kungl. Maj:t, närmast handelsdepartementet, med omdömen och råd angående fördelningen av dessa belopp. Det är alltså ett missförstånd att man hade handlingsfrihet i detta fall. Det hade man inte, därest man skulle utnyttja rådet för de lotteritilldelningar som då voro ifrågasatta.

För övrigt vill jag gentemot den avslutande delen av den ärade talarens anförande säga, att jag är mycket väl medveten om att man i Göteborg känner sig besvärad av de turnéskyldigheter, som ha ålagts Göteborgsteatrarna som en motprestation mot de mycket stora lotterimedel, som dessa teatrar ha slukat. Men jag anser det vara nödvändigt och rättfärdigt att teatrar, som kosta det allmänna så mycket som Göteborgs teatrar, ha denna motprestationskyldighet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den under behandling varande punkten lades till handlingarna.

Ang. vissa tillstånd för utlänningar att inom riket idka rörelse.

Punkten 6.

I denna punkt hade utskottet anmält, att utskottet beslutat anmärkning mot medlemmarna av tillförordnad regering, ministern för utrikes ärendena Sandler samt statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström med anledning av två den 12 och den 19 juli 1935 fattade, under 1. och 2. närmare omförmälda beslut, varigenom en norsk medborgare respektive en tysk undersåte erhållit tillstånd att inom riket idka viss rörelse.

Reservationer hade anmälts

1) av herr *Reuterskiöld*, som beträffande fallet 2. icke biträtt anmärkningsyrkandet, vilket blott stöddes av överståthållarämbetets på otillräcklig grund gjorda uttalande, men som, då utskottet likväl beslutat anmärkning, funnit ofrånkomligt att anmärkning gjordes även i fallet 1. och därför biträtt yrkandet därom;

2) av herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Andersson* i Igelboda, *Fast, Vougt och Nilsson* i Göteborg, som förklarar, att de på åberopade grunder icke funnit tillräckliga skäl föreligga att besluta anmärkning mot medlemmarna av tillförordnade regeringen, ministern för utrikes ärendena Sandler samt statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström.

Herr statsrådet **Wigforss:** Konstitutionsutskottet har under punkt 6 framställt anmärkning mot ministern för utrikes ärendena Sandler samt statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström i egenskap av tillförordnad regering för meddelande av tillstånd dels genom beslut den 12 juli 1935 för viss norsk medborgare att här i riket idka handels- och agenturrörelse med norska varor, särskilt skinn- och manufakturvaror, dels ock genom beslut den 19 juli 1935 för viss tysk medborgare att i Stockholm idka grosshandelsrörelse inom pälsvarubranschen.

Ang. vissa tillstånd för utlänningar att inom riket idka rörelse. (Forts.)

Utskottet har ansett att ingendera av dessa båda personer bort erhålla handelsrättigheter, den norske medborgaren emedan han såsom innehavare av eller anställd hos Embassy Club bedrivit s. k. nattklubsverksamhet, och den tyske medborgaren emedan han under åren 1927—1934 ådömts böter en gång för förseelse mot näringsfrihetsförordningen och upprepade gånger för överträdelse av motorfordonsförordningen, vägtrafikstadgan och särskilda ordningsföreskrifter för Stockholm.

Vid meddelande av tillstånd för utlänning att här i riket idka näring har under senare år den principen tillämpats, att sökande, som varit bosatt här minst tre år och icke genom ohederlig vandel eller sina förehavanden i övrigt visat sig olämplig för den avsedda verksamheten, erhållit dylikt tillstånd, naturligtvis under förutsättning att näringsfrihetsförordningens föreskrifter blivit uppfyllda.

Den norske medborgaren, varom fråga nu är, hade vid tiden för beslutet vistats i Sverige nära 6 år. Hans anställning som direktör för Embassy Club (som varade omkring ett år under åren 1931—1932) torde knappast utgöra tillräckligt skäl för att vägra honom handelsrättigheter. Någon anmärkning från polismyndighet mot honom har veterligen icke förekommit och han har efter tillstyrkan av överståthållarämbetet erhållit uppehålls- och arbetstillstånd i och för nämnda anställning. Sedan han 1932 lämnat Embassy Club, har han med vederbörligt uppehålls- och arbetstillstånd och bästa vitsord haft anställning i två norska firmor här i riket.

Överståthållarämbetet hade avstyrkt ansökningen. Avstyrkandet berodde emellertid, enligt under hand lämnat meddelande, egentligen på att ansökningen avsåg bland annat handel med juveler och pärlor. Sökanden återkallade sedermera ansökningen i denna del, och Kungl. Maj:ts tillstånd omfattar icke heller handel med dylika föremål. Socialstyrelsen, som även yttrat sig i ärendet och därvid tagit del av överståthållarämbetets yttrande, har ansett sig sakna anledning avstyrka bifall till ansökningen.

Den tyske medborgaren kom 1921 till Sverige, dit fadern flyttat året förut. Han har allt sedan dess vistats här med undantag för vissa perioder under åren 1925—1932, då han haft anställning hos olika firmor inom pälsbranschen i England och Tyskland. Sedan december 1932 har han varit anställd hos en pälsvarufirma i Stockholm. Genom dessa olika anställningar torde han ha förvärvat sig goda insikter i handelsrörelse, särskilt i pälsvarubranschen. Att han är väl kvalificerad för sitt yrke torde för övrigt bevisas av den jämförelsevis höga lön han under de senare åren erhållit.

Beträffande den av honom begångna förseelsen mot näringsfrihetsförordningen är att märka att man vid prövningen av ansökningen av detta slag förut icke ansett att dylik förseelse bort tillmätas någon avgörande betydelse, förutsatt att ådömda böter blivit guldna. Handelsrättigheter hava sålunda i ett stort antal fall beviljats trots att vederbörande sökande tidigare varit ådömd böter för olaga handel. Ofta är det just bötfällandet, som är den närmaste orsaken till att ansökning om tillstånd göres.

Vad de övriga förseelserna beträffar bestå dessa i ovarsam körning med motorfordon tre gånger, för hög hastighet vid körning med motorfordon en gång, underlåtenhet att ge varningssignal en gång, underlåtenhet att ha namnskyllt å automobil en gång och olaga parkering sju gånger. Ingen av förseelserna har varit av sådan art att körkortet blivit indraget.

Att låta överträdelser av denna art utgöra hinder för beviljande av tillstånd att utöva näring åt en i övrigt väl vitsordad person torde knappast vara lämpligt. Från socialstyrelsen har inhämtats att dylika föreelser i allmänhet icke bruka utgöra skäl att förvägra uppehålls- och arbetstillstånd.

Ang. vissa tillstånd för utlännningar att inom riket idka rörelse. (Forts.)

Herr **Stendahl**: Herr talman! Det torde väl ändå vara ostridigt mellan herr statsrådet och mig, att någon större fördel eller något svenskt intresse kan det knappast vara, att de personer, det nu gäller, fått tillstånd att driva handel i riket. Fördelen av ett sådant tillstånd torde uteslutande ligga på dessa personers sida.

För att man skall bevilja utlännningar en fördel, som de inte ha rätt att få, utan som är en ren välvilja, förefaller det som om den enklaste och mest elementära fordran, som man borde ställa på dem, vore, att de visade ett verkligt intresse av att ställa sig landets lagar och i landet gällande föreskrifter till efterrättelse. Om vi då sysselsätta oss ett par minuter med den norske undersåten, som sökt tillstånd att driva handel här i riket, är det ostridigt att han under en viss tid, såsom herr statsrådet här har refererat, varit chef för en av dessa på sin tid mycket beryktade nattklubbar, Embassy Club. Det är likaså ostridigt att han som chef för denna klubb förstått att på ett rätt fyndigt sätt kringgå gällande laga bestämmelser i vad de avsågo utskänkning av spritdrycker. Kringgåendet var så pass skickligt gjort, att riksdagen var tvungen ändra lagarna för att komma åt denna enligt riksdagens och Kungl. Maj:ts samfälliga mening icke önskvärda trafik. Utskottet har haft den uppfattningen att det sakförhållandet, att denne norske undersåte förstått att på ett skickligt sätt kringgå en svensk lagbestämmelse, knappast eller rättare sagt icke under några förhållanden kan anses vara en lämplig kvalifikation för att driva handel i Sverige. Men det är tydligt att det statsråd, som fattat beslutet, ansett det vara all right — han har visat stor smidighet, och det är ju en kvalifikation för handelsbedrivande! Utskottet har en direkt motsatt uppfattning. Detta om norrmannen.

Beträffande den tyske undersåten har han endast under år 1934 gjort sig skyldig till icke mindre än åtta förseelser mot trafikförordningen. Överståthållarämbetet säger mycket riktigt att dessa förseelser i och för sig icke äro av någon särskilt graverande art. Men när en utlännning vill ha en fördel här i landet, menar överståthållarämbetet, och jag delar överståthållarämbetets uppfattning på den punkten, att det första man har att fordra är att personen i fråga visar en liten smula god vilja att rätta sig efter i Sverige gällande bestämmelser. Och i och med att han inte visar denna goda vilja att rätta sig efter gällande föreskrifter, finns det ingen som helst anledning att ge honom några slags favörer. Utskottet har samma uppfattning.

Sedan vill jag personligen tillägga, att jag ju inte vill bestrida, att det i Sverige finns ett species, som i dagligt tal kallas för bildrullar, men någon slags import av den arten förefaller mig vara mindre önskvärd.

Herr **Andersson, Nils**: Herr talman! Det är redan väl styrkt, att majoriteten i konstitutionsutskottet vid granskningen av regeringens förvaltning i hög grad skattat åt *politiska* synpunkter.

I föreliggande anmärkningspunkt har majoriteten visat prov på sin *moraliska ambition*. Den norske undersåte, som fått rätt att driva handels- och agenturrörelse här i landet, har som vi nyss hört tidigare stått för en s. k. nattklubb i Stockholm. Det är kanske ett gravamen, det låter åtminstone ganska pikant. Men jag har låtit mig berättas, herr Stendahl, att nattklubbarna, som nu äro likviderade, egentligen voro ganska tråkiga tillställningar, tråkiga i den meningen, att de alltför litet påminde om Sodom och Gomorra! Jag har träffat landsortsbor, som ur den synpunkten anmält besvikelse över de på sin tid så ryktbara syndanästena. Därmed menar jag naturligtvis inte, att de voro precis några moraliska skönhetsinstitut och inte heller, att norrmannen från Embassy Club skulle vara någon ljusalf. Men, mina herrar, vad är det för mening i att anlägga så kolossalt högstämda moraliska synpunkter på frå-

Ang. vissa tillstånd för utlänningar att inom riket idka rörelse. (Forts.)

gan om mannens rätt att få göra affärer i Sverige, som konstitutionsutskottets majoritet har gjort? Det räcker väl med att man håller sig till föreliggande fakta för bedömande av saken, och dessa äro: att norrmanen inte varit i klammeri med rättvisan, att han alltsedan 1929 vistats här och haft arbets- och uppehållstillstånd och att sådant i fortsättningen enligt socialstyrelsens utlåtande inte kan vägras honom. Alltså, han blir kvar under alla förhållanden. Att han då fått etablera sig som egen affärsman i stället för att representera andra, det kan väl vara tolerabelt. Att ett sådant tillstånd — med föreskrivna villkor — skall innebära någon så allvarlig olycka för landet, att regeringen för sin välvilja måste drämmas till med paragraf 107 regeringsformen, det får väl ändå anses vara större våld än nöden kräver. Utskottet har anfört, att vederbörandes affärsverksamhet icke är ägnad att fylla något allmänt behov eller medföra allmänt gagn, och herr Stendahl säger, att det inte är till någon fördel för landet eller för någon annan än vederbörande själv, att han får det. Ja, det må ju vara riktigt, men jag skulle förmoda, att den där egna fördelen är alla affärsmäns syftemål och kanske till och med herr Stendahls i egenskap av affärsman, och den förordning, som ger Kungl. Maj:t rätt att bevilja utlänningar tillstånd att här utöva handels- och näringsverksamhet, föreskriver inte heller, att det skall föreligga något konstaterat allmänt behov eller allmänt gagn för att tillstånd skall kunna ges.

Vidare har utskottets majoritet reagerat mot att en tysk undersåte fått tillstånd att driva grosshandelsrörelse i Sverige, och det är huvudsakligen av den grunden, att tysken, som dock inkom här redan 1921, under åren 1927—1934 varit fast för en del ordningsföreseelser i Stockholm, såsom felaktig parkering och någon ovarsam körning med motorfordon o. s. v. Utskottet menar nu, att mannen därigenom visat så uppenbar brist på vilja att rätta sig efter här i landet gällande ordning, att han inte bör få handla med pälsar. Tysken behöver emellertid inte vara någon svinpäl i affärer för att han har parkerat fel på gatorna någon gång, och man kan väl komma åt en ovarsam motorförare av tysk extraktion på samma sätt, som man kommer åt en svensk. Man drar in körkortet i värsta fall, men inte handelsrättigheterna.

Man kan ju bedöma de anmärkta fallen på olika sätt, men nog är det väl ändock svårt att hävda, att något mera graverande felsteg skulle ha begåtts av regeringen genom att den visat sig en smula liberal, och den här föreliggande anmärkningen kastar enligt min mening ingen särskild glans över utskottsmajoriteten, utan jag menar, herr talman, att skimret snarare är löjets.

Herr Stendahl: Till den senaste talaren skulle jag som avskedsreplik vilja säga, att jag vågar hoppas, att Kungl. Maj:t för framtiden, när han beviljar handelsrättigheter till utlänningar, sörjer för att »glansen» på dessa herrar är av någon annan art än vad den är på de två, som vi nu ha talat om.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 8 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 256, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 13 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 30 juni 1934 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 257, med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande överståthållarämbetets avdelning för skatteärenden;

nr 259, angående förstärkning av statens centrala frökontrollanstalts avlöningsanslag för budgetåret 1935/1936; samt

nr 261, med förslag till ändrad lydelse av § 44 regeringsformen och § 5 successionsordningen.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens hantverkslånefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till universitetsstatistik;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet; samt

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Chalmers tekniska institut m. m.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 491, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, angående underlättande och tryggande av möjligheten för den icke jordägande befolkningen att idka friluftsliv, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 99 och 100, bankoutskottets utlåtanden nr 52—55 och första lagutskottets utlåtande nr 35.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 256, 257, 259 och 261.

Herr *Hamrin* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt med mera.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Ledighet från riksdagsgörömaalen beviljades herr *Asplund* för tiden från och med den 11 till och med den 21 i denna månad.

Anmäldes och bordlades första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 75 § stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
